

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ve DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE ve DİN BİLİMLERİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ORTAOKUL DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ
ÖĞRETMENLERİNİN DEĞERLER EĞİTİMİNE İLİŞKİN
GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ:
İZMİR ÖRNEĞİ

Yalçın AKTAŞ

Danışman
Doç. Dr. Hilmi TÜRKYILMAZ

İZMİR - 2025

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ve DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE ve DİN BİLİMLERİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ORTAOKUL DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ
ÖĞRETMENLERİNİN DEĞERLER EĞİTİMİNE İLİŞKİN
GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ:
İZMİR ÖRNEĞİ

Yalçın AKTAŞ

Danışman
Doç. Dr. Hilmi TÜRKYILMAZ

İZMİR – 2025

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : YALÇIN AKTAŞ
Öğrenci No : 2003800972
Tez Başlığı : Ortaokul Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi- İzmir Örneği
Savunma Tarihi : 28.02.2025
Danışmanı : Doç. Dr. Hilmi TÜRKYILMAZ

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Doç. Dr. Hilmi TÜRKYILMAZ	- Dokuz Eylül Üniversitesi	
Prof. Dr. Mehmet Cem ŞAHİN	- Dokuz Eylül Üniversitesi	
Dr. Öğr. Üyesi Süheyl ÜNAL	- Ege Üniversitesi	

YALÇIN AKTAŞ tarafından hazırlanmış ve sunulmuş olan bu tez savunmada başarılı bulunarak oy birliği (X/ oy çokluğu () ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Zehra Nilüfer KARACASULU
Müdür

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Değerler Eğitime İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi: İzmir Örneği” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.....//

Yalçın AKTAŞ

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Ortaokul Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine

İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi: İzmir Örneği

Yalçın AKTAŞ

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Felsefe ve Din Bilimleri Programı

Araştırma, İzmir ilindeki ortaokullarda görev yapan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin değerler eğitimi uygulamaları ve buna dair görüşlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Öğretmenlerin derslerinde hangi değerleri kazandırmayı hedefledikleri, uyguladıkları etkinlikler ve bu alandaki yaklaşımları analiz edilmiştir. Araştırma, nitel araştırma yöntemiyle ve durum çalışması deseni kullanılarak yapılmıştır. Araştırma, yalnızca Gaziemir ilçesindeki öğretmenlerle sınırlıdır. Veri toplama aracı olarak görüşme formu kullanılarak, yarı yapılandırılmış görüşmeler ile öğretmenlerin değerler eğitimi hakkındaki görüşleri toplanmıştır.

Bu çalışma, katılımcıların değerler kavramına dair algılarını ve değerler eğitiminin toplumda nasıl bir yer edindiğini araştırmayı amaçlamaktadır. Katılımcılar, değerleri farklı açılardan tanımlamış, bireysel, toplumsal ve ahlaki boyutlarıyla bu kavramın önemini vurgulamışlardır. Değerler eğitiminin, bireyleri daha bilinçli, sorumluluk sahibi, empatik ve ahlaki açıdan sağlıklı bireyler olarak yetiştirme amacını güttüğünü belirtmişlerdir. Katılımcılar değerler eğitimi önemli ve etkili bulurken, bu eğitimin yeterince sistematik bir şekilde uygulanmadığını ve her birey için aynı seviyede bir etkisi olmadığını, değerler eğitiminin toplumun her kesiminde daha etkin bir biçimde işlenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Eğitimcilerin ve toplum liderlerinin değerler eğitimine çok önem vermesi ve bu eğitimin daha geniş bir kitleye yayılmasına duyulan ihtiyaç, özellikle bireylerin kişisel ve toplumsal sorumluluklarını daha iyi kavrayabilmesi için değerler eğitiminin kritik bir alan olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırma, din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin değerler eğitimi açısından önemli bir rol oynadığını ortaya koymuştur. İslam ahlakı ve Türk kültürüyle uyumlu olan değerler eğitiminin, mevcut müfredatın içinde sistematik bir şekilde yer alması, okul-aile işbirliğinin güçlendirilmesi ve değerler eğitiminin etkinliğini artırmak için daha fazla kaynak, öğretmen eğitimi ve sınıf içi etkinliklerin çeşitlendirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Değer, Değerler Eğitimi, Değer Sınıflandırması, değer yaklaşımları, kök değerler

ABSTRACT
Master's Thesis
An Investigation of Secondary School Religious Culture and Ethics Teachers'
Views on Values Education: The Case of İzmir
Yalçın AKTAŞ

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of Philosophy and Religious Sciences
Philosophy and Religious Sciences Program

The research aims to examine the values education practices and opinions of Religious Culture and Ethics teachers working in secondary schools in İzmir. What values teachers aim to impart in their lessons, the activities they implement and their approaches in this field were analyzed. The research was conducted using qualitative research method and case study design. The research is limited to teachers only in Gaziemir district. Using an interview form as a data collection tool, teachers' opinions about values education were collected through semi-structured interviews.

This study aims to investigate the participants' perceptions of the concept of values and what place values education has in society. Participants defined values from different perspectives and emphasized the importance of this concept with its individual, social and moral dimensions. They stated that values education aims to raise individuals as more conscious, responsible, empathetic and morally healthy individuals. While the participants found values education important and effective, they stated that this education was not implemented systematically enough and did not have the same effect on individuals, and that values education should be implemented more effectively in all segments of society. The fact that educators and community leaders attach great importance to values education and the need to spread this education to a wider audience reveals that values education is a critical area, especially for individuals to better understand their personal and social responsibilities.

The research revealed that religious culture and ethics course plays an important role in values education. It has been concluded that values

education, which is compatible with Islamic morality and Turkish culture, should be systematically included in the current curriculum, school-family cooperation should be strengthened, and more resources, teacher training and classroom activities should be diversified to increase the effectiveness of values education.

Keywords: Values, Values Education, Value Classification, Value Approaches, Core Values

**ORTAOKUL DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETMENLERİNİN
DEĞERLER EĞİTİMİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ:
İZMİR ÖRNEĞİ**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
KISALTMALAR	xii
EKLER LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1

**BİRİNCİ BÖLÜM
KAVRAMSAL ÇERÇEVE**

1.1. DEĞER KAVRAMI	4
1.1.1. Değer Nedir?	5
1.1.2. Değerlerin Sınıflandırılması	8
1.1.2.1. Milton Rokeach'ın Değerler Sınıflaması	8
1.1.2.2. Morris'in Değerler Sınıflandırması	9
1.1.2.3. Eduard Spranger'in Değerler Sınıflaması	10
1.1.2.4. Kahle'nin Değerler Listesi	10
1.1.2.5. Shalom H. Schwartz'ın Değerler Teorisi	11
1.1.2.6. Güngör'ün Değerler Sınıflandırması	12
1.1.2.7. Bireysel Değerler	12
1.1.2.8. Toplumsal Değerler	13
1.1.2.9. Kültürel Değerler	13
1.1.2.10. Etik Değerler	14
1.1.2.11. Evrenin Değerleri	14
1.1.2.12. Dini Değerler	14
1.1.2.13. Ekonomik Değerler	15
1.1.3. Değerlerle İlgili Yaklaşımlar	15
1.1.4. Değerler ve Bilim Dalları	17
1.1.4.1. Psikoloji ve Değerler	17
1.1.4.2. Sosyoloji ve Değerler	17

1.1.4.3. Felsefe ve Değerler	18
1.1.4.4. Eğitim Bilimleri ve Değerler	19
1.1.5. Kök Değerler	20
1.1.5.1. Kök Değer Nedir?	20
1.1.5.2. Kök Değer ve Eğitim İlişkisi	20
1.1.5.3. Kök Değer ve Din İlişkisi	21
1.1.5.4. Kök Değer ve Ahlak İlişkisi	21
1.1.6. Değerlerin Kazandırılmasında Yaş Aralığı	22
1.1.6.1. Erken Çocukluk Dönemi (0-6 Yaş)	22
1.1.6.2. İlköğretim Dönemi (6-12 Yaş): Temel Değerlerin Kazandırılması	23
1.1.6.3. Ergenlik Dönemi (12-18 Yaş): Değerlerin İçselleştirilmesi ve Soyut Düşünme	23
1.1.6.4. Yetişkinlik Dönemi (18 Yaş ve Üzeri): Değerlerin Sürdürülebilirliği ve Toplumsal Katılım	24
1.2. DEĞERLER EĞİTİMİ	25
1.2.1. Ahlaki ve Etik Değerlerin Eğitime Entegrasyonu	25
1.2.2. Değerlerin Sosyalleşme Sürecindeki Rolü	25
1.2.3. Eğitimde Farklı Değer Sistemleri	26
1.2.4. Değerlerin Eğitim Yoluyla Aktarımı	26
1.3. DEĞERLER EĞİTİMİ YAKLAŞIMLARI	26
1.3.1. Değer Telkini Yoluyla Öğretim	27
1.3.2. Değer Açıklaması Yoluyla Öğretim	27
1.3.3. Değer Analizi Yoluyla Öğretim	28
1.3.4. Örtük Program Yoluyla Öğretim	28
1.3.5. Sosyal Öğrenme Yoluyla Değer Kazanımı	28
1.3.6. Değer Aktarma ve Eğitim Teorileri	29
1.3.6.1. İdealist Yaklaşım (Öğretici Merkezli Yaklaşım)	29
1.3.6.2. Pragmatist Yaklaşım (Öğrenci Merkezli Yaklaşım)	29
1.3.6.3. Yapılandırıcı Yaklaşım (Aktif Öğrenme Yaklaşımı)	30
1.3.7. Değerler Eğitiminde Kullanılan Öğretim Yaklaşımları	31
1.3.7.1. Diyalog Temelli Yaklaşım	31
1.3.7.2. Değerler İle Entegre Edilmiş Öğretim	31
1.3.7.3. Hizmet Öğrenimi	31
1.3.7.4. Değerler Eğitimi Programları	32
1.3.7.5. Rol Oynama ve Simülasyon Yöntemleri	32

1.3.7.6. Proje Tabanlı Öğrenme	32
1.4. TÜRKİYE'DE DEĞERLER EĞİTİMİNE TARİHSEL BAKIŞ	32
1.4.1. Değerler Eğitimi ile İlgili Yasal Düzenlemeler ve Resmi Yazılar	32
1.4.2. DKAB Dersi Öğretim Programında Değerler Eğitimi	36
1.4.2.1. Cumhuriyet Dönemindeki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarında Değerler	36
1.4.2.2. Cumhuriyet Dönemindeki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarında Değerler: Genel Değerlendirme	39
1.5. DEĞERLER EĞİTİMİNİN GERÇEKLEŞTİĞİ ALANLAR	41
1.5.1. Çevre	41
1.5.1.1. Çevrenin Değerler Eğitimi Sürecindeki Rolü	41
1.5.1.2. Çevrenin Değerler Eğitimi Sürecindeki Olumlu Etkileri	42
1.5.1.3. Çevrenin Değerler Eğitimi Sürecindeki Olumsuz Etkileri	42
1.5.1.4. Çevreyi İyileştirme ve Değerler Eğitime Katkı	43
1.5.2. Aile	44
1.5.2.1. Ailenin Değerler Eğitimi Sürecindeki Rolü	44
1.5.2.2. Aile İletişiminin Değerler Eğitimi Üzerindeki Etkisi	45
1.5.2.3. Ailenin Sosyo-ekonomik Durumunun Değerler Eğitimi Üzerindeki Etkisi	45
1.5.2.4. Ailenin Kültürel ve Toplumsal Değerleri Aktarmadaki Rolü	46
1.5.3. Okul ve Öğretmen	46
1.5.4. Dijital Dünya ve Kitle İletişim Araçları	48
1.5.4.1. Dijital Dünyanın Değerler Eğitimi Sürecindeki Rolü	48
1.5.4.2. Kitle İletişim Araçlarının Değerler Eğitimi Üzerindeki Etkisi	49
1.5.4.3. Sosyal Medya ve Dijital Dünya ile İlgili Olumlu Etkiler	49
1.5.4.4. Sosyal Medya ve Dijital Dünya ile İlgili Olumsuz Etkiler	49
1.5.4.5. Kitle İletişim Araçlarının Değerler Eğitimi Üzerindeki Olumsuz Etkileri	50

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ, BULGULAR VE YORUMLAR

2.1. ARAŞTIRMA MODELİ	51
2.2. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEM / ÇALIŞMA GRUBU	51
2.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	51
2.3.1. Öğretmen Görüşme Formu	51

2.3.2. Veri Toplama Süreci	52
2.3.3. Verilerin Analizi	52
2.4. BULGULAR VE YORUMLAR	52
2.4.1. Değer Kavramı Neyi İfade Ediyor	52
2.4.2. Değer Eğitimi Ve Önemi	54
2.4.3. Kök Değerler	58
2.4.4. Katılımcıların Değerler Eğitimi Alıp Almadıkları	60
2.4.5. Değerler Eğitiminde DKAB Öğretmenlerinin Sahip Olması Gereken Bilgi, Beceri Ve Yetenekler	63
2.4.6. Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersi Ve Değerler Eğitimi İlişkisi	66
2.4.7. Değerler Eğitime Yönelik Uygulamaların Yeterliliği	70
2.4.8. Değerlerin Öğrencilere Kazandırılmasına Yönelik Çalışmalar	73
2.4.9. Değerler Eğitiminde Ailenin Önemi Ve Rolü	78
2.4.10. Değerler Eğitiminde Çevre, Sosyal Medya Ve Kitle İletişim Araçlarının Rolü	81
2.4.11. Değerler Eğitimiyle İlgili Eğitim Etkinliklerinde Karşılaşılan Sorunlar	87
2.4.12. Değerler Eğitimiyle İlgili Diğer Görüş Ve Öneriler	90
SONUÇ	93
KAYNAKÇA	98
EKLER	

KISALTMALAR

Akt.	Aktaran
Çev.	Çeviren
DKAB	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
Ed.	Editör
GEFAD	Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
Ö1	Öğretmen 1
Ö2	Öğretmen 2
Ö3	Öğretmen 3
Ö4	Öğretmen 4
Ö5	Öğretmen 5
Ö6	Öğretmen 6
Ö7	Öğretmen 7
Ö8	Öğretmen 8
Ö9	Öğretmen 9
Ö10	Öğretmen 10
Ö11	Öğretmen 11
Ö12	Öğretmen 12
s.	Sayfa
ss.	Sayfadan sayfaya
SMA	Spinal Musküler Atrofi
TV	Televizyon
vb.	Ve benzeri

EKLER LİSTESİ

EK 1: Öğretmen Görüşme formu

ek s.1

EK 2: Etik Kurul Onayı

ek s.3

GİRİŞ

Bu bölümde çalışmanın amacı, çalışmanın önemi, çalışmanın sınırlılıkları ve çalışmanın sayıltılarına ve DKAB öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik görüşlerinin ve başka branş öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik görüşlerinin incelendiği diğer örnek araştırmaların incelenmesine yer verilmiştir.

a. Araştırmanın Amacı ve Önemi

İzmir ilindeki ortaokullarda görev yapan ortaokul din kültürü ve ahlak bilgisi (DKAB) öğretmenlerinin eğitimde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşlerinin nitel verilerle analiz edilmesidir. Araştırmanın amacı, öğretim programının uygulayıcısı konumunda olan din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik yaptığı çalışmaları ve bu alandaki öğretmen görüşlerini incelemektir. Böylelikle bu alandaki literatüre katkı yapmak amaçlanmaktadır. Araştırmanın amacı İzmir ili Gaziemir ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak yer alan ortaokullarda görev yapan din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin kendi derslerinde verdikleri değerler eğitimine ilişkin görüşlerini ele almaktır. Değerler, bireylerin ve toplumların hayatlarına ışık tutan, sosyal hayat içerisinde ulaşılması istenen nihai sonucu ya da hedefi belirleyen temel ahlaki ilkelerdir. Bu anlamda değerler hayatı anlamlı kılma, biçimlendirme ve bireylerin davranışlarına yön verme, karşılaşılan durum ya da olguları değerlendirmede ölçü olma gibi işlevlere sahiptir. Açık ve örtük programlar vasıtasıyla yetişen yeni nesle temel insani değerleri kazandırma, değerlere karşı tutum oluşturma ve onları davranışa dönüştürme konusunda yardımcı olma faaliyetleri değerler eğitimi kapsamında değerlendirilmektedir. Bu anlamda değerler eğitimi gerçekleştirmek hem okulların hem de öğretmenlerin görevleri arasında yer almaktadır. Okulda ya da sınıfta yapılan etkinliklerde ve uygulamalarda değerler eğitimi kendisini gösterir. Bu süreçte öğretmenler kendi edinmiş oldukları değerlerin etkisinde kalabilirler, gündelik hayatta eksikliğini hissettikleri değerlere daha fazla vurgu yapabilirler, ya da günlük hayatlarında daha hassas davrandıkları değerlerin eğitimine yönelik hassasiyetlerini ön plana çıkararak yapılacak etkinlikleri buna göre planlayabilirler.

b. Araştırmanın Problemleri

Araştırmada öğretmenlerin değerler eğitimini öğrencilere kazandırmaya yönelik; ders içeriğinde ne tür etkinliklere yer verdikleri, uygulama sürecinde neler yaptıkları, hangi değerleri öğrencilerine kazandırmayı hedefledikleri ortaya konulacaktır. Bu amacı gerçekleştirmek üzere araştırmaya katılan ortaokul din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin değerler eğitimine yaklaşımları ve bakış açıları öğrenilecektir. Ortaokullarda din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde verilen değerler eğitimine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir? Çeşitli değişkenler açısından incelediğimizde öğretmen görüşlerinde anlamlı bir farklılık var mı ve varsa nelerdir? Sorularına cevap aranacaktır.

c. Araştırmaya Ait Sınırlılıklar

Bu araştırma Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı İzmir İli Gaziemir İlçesinde ortaokullarda görev yapan din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenleri ile sınırlıdır. Bu araştırmanın veri toplama araçları, değerler eğitimine yönelik öğretmen görüşleri ile ilgili görüşme formu ile sınırlıdır.

ç. Araştırmaya Ait Sayıtlar

Bu araştırmaya katılan ortaokul din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin açık uçlu sorulara gönüllü ve tarafsız cevaplar verdiği düşünülmektedir.

d. Alanda Yapılan Diğer Diğer Araştırmalardan Örnekler

Bu araştırmamıza konu olan DKAB öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik görüşlerinin incelendiği araştırmalardan bazıları şunlardır.

*Arslan S. (2023). *Ortaokul Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersinde Verilen Değerler Eğitimine İlişkin Öğretmen Ve Öğrenci Görüşleri. (Yüksek Lisans Tezi)*. Zonguldak: Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

*Onaylı F. (2024). *Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine Bakış Açılarının İncelenmesi (Hakkari İli Örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi). Hakkari: Hakkari Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

*Aslan A. S. (2024). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersindeki Değerler Eğitime Bakışı (Şanlıurfa Örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi). Şanlıurfa: Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

*Akardere S. (2024). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitime Yönelik Görüşleri*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

*Kırlar R. H. (2023). *Ortaokul Matematik Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi Ve Ortaokul Matematik Öğretmenlerinin Değerler Eğitime İlişkin Görüşleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

*Aydın M. (2019). *Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitime Yönelik Görüşleri (Isparta İli Örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi). Isparta: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

*Uzun B. (2024) *Değerler Eğitimi Yaklaşımlarının Değerler Eğitiminde Rolü Olan Paydaşlar Bağlamında İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Zonguldak: Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. DEĞER KAVRAMI

Değer ve değerler; hem felsefede hem de başta sosyoloji, psikoloji ve antropoloji olmak üzere diğer sosyal bilimler literatüründe sıkça tartışılan konulardan biridir. Değerler, üzerinde çok durulan bir konu olmasına rağmen henüz kavramsal olarak yeterince açıklığa kavuşturulmuş değildir (Anar, 1983: 8; Dilmaç, 2002; Aktaran (Akt.) Yazıcı, 2014; 209).

Değer kavramı, bilim insanlarının uzun yıllardan beri üzerinde düşündüğü ve araştırmalar yaptığı bir konu olmasına rağmen, özellikle son yıllarda değer ve değer eğitimi gibi konular gittikçe daha da popüler bir hale gelmektedir. Günümüz toplumlarının başta ahlak olmak üzere inanç, tarih, maneviyat, millî bilinç vb. alanlarda yaşadığı çöküş ve toplumların genetik kodlarını yani kadim değerlerini gelecek kuşaklarına da aktarabilme kaygısı; değer konusunun popüler olması ve üzerinde çokça düşünülmesi zorunluluğunu da beraberinde getirmiştir.

Değer kavramı, birey ve toplum ilişkilerinde belirleyici ve yönlendirici etkiye sahiptir. Yani değerler, toplumun kadim kurallarına uygun biçimde bireyin yetişmesinin teminatıdır. Değerlerin, birey toplum ilişkileri ve bireylerin davranışları üzerindeki etkisi ile ilgili olarak bilim adamlarının söyledikleri manidardır. Örneğin; değerlerin, bireyin davranışları üzerindeki etkisine dikkat çeken Beil'e göre; değerler, bireylerin kendileri ve başkalarıyla ilgili davranışlarına yön verip, davranış kılavuzu görevi yapmaktadır. Her birey kendisi için önemli sayılan değerler için çaba sarf etme olanağına sahiptir. Herkes sosyal çevresinde hangi davranışın daha geçerli olduğuna hangisinin geçersiz olduğuna ilişkin önceden belirlenmiş yerleşmiş değer yargıları ile karşılaşır. Bireyler toplumsal kurallar, gelenek ve görenekler yoluyla iyi ve kötüyü, doğru ve yanlış ayırt ederek kendi ahlak ilkeleri doğrultusunda bir ölçü edinmeyi öğrenirler (Beil, 2003: 14).

Bireyleri çevreleyen ancak onlardan bağımsız ontolojik bir gerçeklik taşımayan toplum, bireyleri şekillendirmekle birlikte bir değerler toplamı olarak bireylerde var olmaktadır (Sarıçam ve Biçer, 2015: 109). İnsan için bir takım değerlere bağlı olmak bir tür zorunluluktur. Çünkü toplumsal hayatı mümkün kılan, paylaşılan bu değerlerdir (Toku, 2002: 102). Bu anlamda toplumun varlığını devam ettirebilmesi, üyelerinin

toplumsal bünyede bulunan norm ve değerlere başarılı bir şekilde entegrasyonuna bağlıdır.

Değerler, felsefe, ilahiyat, eğitim, sosyoloji, antropoloji ve psikoloji gibi çeşitli alanlar tarafından önemli bir konu olarak ele alınmaktadır. Büyüdüğümüz toplumda, üzerimizde etkili olan kişiler, örneğin anne, baba, öğretmen, arkadaşlar gibi bireyler, bizim değerlerimizi öğrenmemizde büyük rol oynar. Kavramları ve bu kavramların anlamlarını, genellikle bu kişilerle olan etkileşimlerimizle ya da nesnelerle karşılaşılarak keşfederiz. Bu şekilde, iyi-kötü, güzel-çirkin, doğru-yanlış gibi değerleri de öğreniriz. Bir değeri öğrenmek, sadece o değerın anlamını kavramak ve hangi davranışlarla ifade edileceğini bilmekle sınırlı değildir. Bunun yanı sıra, bir değeri öğrenmek, o değer aracılığıyla insanın kendi kimliğini ve kişiliğini nasıl tanımlayacağı konusunda da bir anlayış geliştirmektir. Kişi, değerlerini kişiliğinin bir parçası olarak içselleştirdiğinde, bu değerlere uygun şekilde davranma yeteneği kazanır.

1.1.1. Değer Nedir?

Değer kavramını daha kapsamlı bir şekilde ele alalım. Değer, çok boyutlu bir kavramdır ve farklı disiplinlerde çeşitli anlamlar kazanır. Değer kavramı, birçok farklı disiplin ve bağlamda ele alınabilecek karmaşık bir yapıdadır. Ekonomik, ahlaki, kişisel, sosyal, kültürel ve psikolojik değerler, bireylerin ve toplumların yaşamlarını şekillendiren temel unsurlar olarak öne çıkar. Değerlerin anlaşılması, sosyal bilimler, ekonomi, psikoloji ve felsefe gibi alanlarda önemli bir araştırma konusu olmuştur. Bu bağlamda, değerlerin nasıl oluştuğu, nasıl değiştiği ve toplum üzerindeki etkileri üzerine yapılan çalışmalar, toplumsal dinamikleri anlamada kritik bir rol oynar.

Türk Dil Kurumu (TDK, 2017) sözlüğünde değer; bedel, paha, bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, kıymet, bir şeyin değdiği karşılık, bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı şeklinde tanımlanmaktadır. Terim olarak değer, bizim; objeleri, insanları, fikirleri, durumları ve hareketleri iyi, kötü, arzu edilen, istenmeyen ve bunun gibi yargılarımızı oluşturan standartlarımızı ve prensiplerimizi ifade eder (Halstead'den Akt. Yazıcı, 2006: 501). Değer, düşüncelerimize, eylemlerimize ve davranışlarımıza şekil veren ve onu yönlendiren kalıcı ilkelerdir (McGettrick'den Akt. Biçer; 2017: 87).

Sosyal değerler, bir toplumun ortak yaşamını şekillendiren kurallar ve inançlardır; adeta toplumun temelini oluşturan görünmez bir çerçevedir. Kültürel değerler ise, bir kültürün içindeki bireylerin paylaştığı, o kültürü diğerlerinden ayıran

özgün unsurlardır. Bu değerler, toplumun nasıl işlediğini belirlerken, insanların birbirleriyle olan etkileşimlerine de yön verir. İlk defa Znaniecki tarafından sosyal bilimlere kazandırılan “value” (değer) kavramı, Latince kıymetli olmak veya güçlü olmak anlamlarına gelen “valere” kökünden türetilmiştir (Şen, 2008: 764). Sosyal bilimler literatüründe değerlerin farklı yönlerini ön plana çıkaran çeşitli tanımları yer almaktadır. Yaygın tanımlardan birine göre değerler, arzu edilen, kişilerin hayatlarına kılavuzluk eden, önem dereceleri farklı, durum ötesi hedeflerdir (Rokeach, 1973; Schwartz, 1992; Akt. Mehmedoğlu, 2007: 799). Değerler, bütün kültür ve topluma anlam ve önem veren ölçütlerdir (Tezcan, 1974: 14). Değer; bir toplum, bir inanç, bir ideoloji içinde veya insanlar arasında kabul edilmiş, benimsenmiş ve yaşatılmakta olan toplumsal, insani, ideolojik veya ilahi kaynaklı her türlü duygu, düşünüş, davranış, kural ya da kıymetlerdir (Çelikkaya, 1996: 168). Değerler; genelde inanılan, arzu edilen ve davranışlar için bir ölçüt olarak kullanılan olgulardır. Sosyolojik anlamda değer; objelerin ve bilinç olgularının topluluk, tabaka ve insan açısından taşıdıkları önemi ortaya koyan özelliklerini belirtir (Hançerlioğlu 1996: 85; Akt. Zümrütkal, 2021: 242). Değer kavramı bir kişi ya da bir topluluğun ideal kabul ettiği var olma ya da hareket etme tarzıdır (Doğan, 2011: 327). Değer kavramı, bireyin toplumsal çevreyle etkileşimi sonucunda özümsemişi, gerçekleştirdiği eylemlerine yön verdiği kalıcı hüküm ve kriter biçiminde ifade edilebilir (Demir ve Acar, 1992: 82). Değerler genel olarak toplumun birleşmesine yardımcı olmakta, insanların birlikte yaşamalarına aracı olmaktadır (Akbaba, 2008: 191; Akt. Zümrütkal, 2021: 243). Geçmişten günümüze kadar insanların birçoğu tarafından kabul edilmiş pek çok değer vardır. Değerler yaşantılar sonucunda oluşan bu nedenle de öğrenilebilir ve öğretilir kavramlardır.

Değer kavramının bir boyutu da ahlaki değerlerdir. Ahlaki değerler, bireylerin davranışlarını yönlendiren ve toplumsal düzeni sağlayan temel normlar ve ilkelerdir. Bu değerler, insanların neyin doğru veya yanlış olduğuna dair yargılarını şekillendirir ve toplumsal uyumun sağlanmasında kritik bir rol oynar (Doğan, 2004: 45). Değerlerin ahlaki davranış bağlamında yapılan bir tanımında ise değer; bir kimsenin çeşitli insanları, insanlara ait nitelikleri, istek ve niyetleri, davranışları değerlendirirken başvurduğu bir ölçüt olarak vurgulanmaktadır (Güngör, 2010: 28). Değer hükmü, bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğunu belirten ifade ise, o halde değer de bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançtır (Güngör, 2010: 27). Değer; arzu edilen, ilgi ve ihtiyaç duyulandır. Kavramsal olarak, olması gerekeni ifade eder (Bolay, 2007: 60). Gökalp, değeri, kişisel deneyim olarak görür ve ona göre değer herhangi bir birey tarafından herhangi bir süreçte gerçekten hoşlanılan, değer

verilen, beğenilen, uygun bulunan veya heves edilenlerin tümüdür (Gökalp, 2014: 128; Akt. Zümrütkal, 2021: 242). Ergün, her bireyin en az bir hedefi, kendine has oluşturulmuş inançları, değerleri ve geçmiş yaşantıları sonucunda oluşturduğu tutumları bulunduğunu ve bütün bunlar aracılığıyla yaşamı anlamlandırdığını ve yaşamına yeni değerler eklediğini dile getirir. (Ergün, 2013: 25; Akt. Zümrütkal, 2021: 242)

Yukarıda yapılan değer tanımları dikkate alındığında, bu tanımların ortak yönlerinden birinin değerlerin insan hayatına yön vermek olduğu dikkat çekmektedir. Akbaş, değerlerin, toplumu oluşturan bireylere, nelerin önemli olduğunu, nelerin tercih edilmesi gerektiğini ve kısaca nasıl yaşanılması gerektiğini (Akbaş, 2008: 10) dile getirir.

Değer kavramının bir başka boyutu olan psikolojik değerler ise, bireylerin içsel motivasyonlarını ve yaşam tatminlerini etkileyen unsurlardır. Bu değerler, bireyin mutluluğu ve yaşam kalitesi ile doğrudan ilişkilidir (Ryan ve Deci, 2000). Psikoloji, değer olgusunu insan davranışlarına rehber ve yol gösterici olmasından ötürü önemli görür. Bu nedenle psikologlar değer kavramını inanç olarak ifade eder. Değerlerin psikolojik boyutunu ön plana çıkaran tanımlarda da değerler, hayatımızın gayeleri, hatta başkasının da hayatının gayesi olmasını istediğimiz şeyler (Güngör, 2010: 84) ve bireylerin kendileri de dahil olmak üzere diğer insanları ve olayları nitelendirmek, eylemlerini seçmek ve meşrulaştırmak için kullandıkları ölçütlerdir (Schwartz, 1992; Akt. Yazıcı, 2014: 210). Değerler, durumlar arası amaçlar ve önemde çeşitlenen, bir kişi ya da grubun yaşamında rehberlik eden ilkelerdir (Prince, Gibson ve Schwartz, 1998: 49; Akt. Biçer, 2017: 87). Değer kavramı sosyal psikologlara göre ise; özel tutum, ahlaki kavramlarla ilgili özsaygı olarak tanımlanır (Gardner, Cairns ve Lawton, 2005; Kapkın, 2018: 185).

Kişisel değerler, bireyin yaşamında öncelikli olarak gördüğü ve kararlarını yönlendiren inançlar ve ilkeler bütünüdür. Bu değerler, bireyin kimliğini ve yaşam tarzını şekillendirir. Rokeach'a göre aileye değer verme veya bağımsızlık arzusu kişisel değerler arasında yer alır. Değerler eylem sonucunda oluşurlar. Adalet, dürüstlük ve eşitlik gibi değerler, bu değerleri özünde taşıyan, özünde gerçekleştiren doğru, dürüst ve adil davranan kişiler sayesinde ayakta kalırlar. (Poyraz, 2012: 31). Kuçuradi değer ile değerler arasında fark olduğunu söyler. Değerler mevcut nesnelerdir, mevcut olanaklardır; değer ise bir nesnenin kıymetidir, bir nesnenin bir nevi niteliğidir. Bireyin değerleri; onun tüm başarılarıdır: malumat, ilimler, sanatlar,

felsefe, beceri, kültürlerdir. Bunlar, bireyin mevcut olanaklarının gerçekleşmesidir (Kuçuradi, 2013: 40; Akt. Zümrütkal, 2021: 242).

Bu tanımlardan yola çıkarak değer kavramı, kişinin kendi davranışlarını içerisinde bulunduğu toplumun ve bireylerin yararına düzenleyebilmesini, iyi ve doğru olana ulaşması için düşüncelerini ve davranışlarını kontrol edebilmesini sağlayan vicdani ölçütler olarak tanımlanabilir. Sonuç olarak, değer kavramı, bireylerin ve toplumların yaşamlarını düzenleyen, kararlarını etkileyen ve davranışlarını şekillendiren kritik bir unsurdur. Her bireyin ve toplumun değerleri farklılık gösterebilir. Bu nedenle değerlerin tanımı, bağlama göre değişiklik arz eder.

1.1.2. Değerlerin Sınıflandırılması

Değerler, bireylerin yaşamlarını yönlendiren ve toplumların kültürel yapısını şekillendiren temel unsurlardır. Ahlaki, etik ve toplumsal normların belirleyicisi olan değerler, farklı bilim insanları tarafından çeşitli teorik çerçevelerle sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmalar, bireylerin yaşamlarını daha iyi anlayabilmek, toplumsal yapıları analiz edebilmek ve eğitim alanlarında etkili değerler eğitimi geliştirebilmek için önemlidir. Değerler üzerine yapılan en önemli ve en bilinen teorik çalışmalar nelerdir diye soracak olsak; bu sınıflandırmalar; Milton Rokeach'ın değerler sınıflaması, Morris'in değerler sınıflandırması, Eduard Spranger'in değerler sınıflandırması, Kahle'nin değerler listesi ve Shalom H. Schwartz'ın değerler teorisidir.

Genel kabul görmüş bu beş sınıflandırma dışında değerler üzerine yapılan başka sınıflamalar da olmuştur. Her bir sınıflama, değerlerin bireylerin yaşamındaki rolünü farklı açılardan açıklamakta ve bu değerlerin toplumsal yapılarla ilişkisini anlamaya çalışmaktadır. Bunların dışında başka sınıflandırmalara da kısaca değinilmesinde yarar vardır.

1.1.2.1. Milton Rokeach'ın Değerler Sınıflaması

Amerikalı psikolog Milton Rokeach, değerlerin bireylerin tutumlarını, davranışlarını ve kararlarını nasıl şekillendirdiğini inceleyen önemli bir çalışmaya imza atmıştır. Rokeach, değerleri, bireylerin sahip oldukları değerleri "Değerler Sınıflaması" adı altında iki ana kategoriye ayırmıştır. Bunlar sonuç değerleri ve araç değerleridir.

Sonuç Değerler: Sonuç değerleri, bireylerin yaşamda elde etmeyi arzuladıkları nihai hedeflerdir. Bu değerler, bireylerin yaşamlarındaki nihai amacını ve

yaşamın anlamını belirler. Örneğin, mutluluk, huzur, eşitlik gibi kavramlar sonuç değerleri arasında yer alır.

Araç Değerler: Araç değerleri ise, bireylerin yaşamda sonuçlara ulaşabilmek için kullandıkları araçlar ve yöntemlerdir. Bu değerler, daha genel ve soyut olmanın ötesinde, bireylerin günlük yaşamlarında kullanacakları tutum ve davranış biçimlerini şekillendirir. Örnek olarak; cesaret, dürüstlük, adalet gibi değerler araç değerleri olarak kabul edilir.

Rokeach'ın bu sınıflandırması, bireylerin tutumlarını ve davranışlarını anlamak ve analiz etmek için oldukça etkili bir model sunmaktadır. Bireylerin sahip oldukları sonuç ve araç değerlerini tanıyarak, onların yaşamları üzerindeki etkilerini anlamak mümkündür. Rokeach, değerlerin bireylerin toplumdaki rollerine ve bireysel seçimlerine nasıl etki ettiğini belirtmiş ve değerlerin hem toplumsal ilişkilerde hem de bireysel kararlarında insanlara yön veren güçlü bir faktör (Rokeach, 1973: 58) olduğunu ifade etmiştir.

1.1.2.2. Morris'in Değerler Sınıflandırması

Morris, değerler üzerine yaptığı çalışmalarda, değerlerin toplumlar ve bireyler üzerindeki etkisini araştırmıştır. Morris'in değerler sınıflandırması, toplumsal değerlerin, kültürel normların ve bireysel inançların nasıl bir arada işlediğini anlamaya yönelik bir yaklaşımdır. Morris, değerleri daha geniş bir sosyal çerçevede, özellikle toplumsal yapıları ve bireysel davranışları açıklama amacı güden bir modelde ele almıştır.

Morris'in sınıflandırması, değerleri, bireysel değerler ve toplumsal değerler olarak iki ana başlık altında sınıflandırmaktadır.

Bireysel Değerler: Bireysel değerler, kişinin içsel dünyasında şekillenen ve bireylerin kişisel gelişimlerini, bireysel mutluluklarını ve tatminlerini belirleyen değerlerdir. Örneğin, özgürlük, bağımsızlık, kendine saygı gibi değerler bireysel değerler arasında yer alır.

Toplumsal Değerler: Toplumsal değerler ise bireylerin toplum içerisinde nasıl davranmaları gerektiğini belirleyen değerlerdir. Bu değerler, toplumda kabul gören normlara, ahlaki kurallara ve etik standartlara dayanır. Adalet, eşitlik, hoşgörü gibi değerler toplumsal değerler olarak sınıflandırılabilir. Morris, değerler sınıflandırmasının, toplumsal yapıyı ve bireylerin sosyal ilişkilerini anlamak için önemli

olduğunu belirtmiştir. Toplumsal değerler, bireylerin yaşamlarını yalnızca bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde de şekillendirir (Morris, 1969: 112).

1.1.2.3. Eduard Spranger'in Değerler Sınıflaması

Alman filozof Eduard Spranger, insan davranışlarını açıklamada değerlerin rolünü vurgulamış ve değerlerin kişilik gelişimi ile ilişkilendirilmesini savunmuştur. Spranger'in değerler sınıflaması, insan kişiliğinin temel değerlerini 6 ana kategoriye ayırmaktadır.

Dini Değerler: Bireylerin dini inançları ve bu inançlara dayalı tutumları ifade eder.

Bilimsel Değerler: Zihinsel gelişim ve bilimsel düşüncenin benimsenmesiyle ilgili değerlerdir.

Sanatsal Değerler: Estetik zevkler ve sanatsal anlayışa dayalı değerlerdir.

Sosyal Değerler: Toplumla uyum ve toplumsal ilişkilerdeki değerlerdir.

Politik Değerler: Güç, yönetim, özgürlük gibi toplumsal düzenle ilgili değerlerdir.

Ekonomik Değerler: İş dünyası, maddi kazanç ve ekonomik kalkınma ile ilgili değerlerdir.

Spranger'e göre, bireyler bu değerlerden bir veya birkaçını daha fazla içselleştirir ve kişiliklerini buna göre şekillendirirler. Spranger, bu değerlerin bireylerin yaşamlarını yönlendiren temel unsurlar olduğunu belirtmiştir. Bireylerin değerleri, onların kişiliklerinin ve yaşam biçimlerinin belirleyici faktörleridir (Spranger, 1928: 130).

1.1.2.4. Kahle'nin Değerler Listesi

Brittany L. Kahle, değerler üzerine yaptığı çalışmalarla tanınan bir başka önemli teorisyendir. Kahle'nin değerler listesi, insanların kişisel ve toplumsal yaşamlarındaki tutumlarını açıklamak için geliştirilmiştir. Kahle, değerlerin bireylerin kimliklerini şekillendirdiğini ve insanların yaşam hedeflerine ulaşırken bu değerlere dayalı kararlar aldığını savunmuştur. Bireylerin değerleri, onların yaşamlarındaki önemli kararları, tutumları ve davranış biçimlerini etkileyen temel faktörlerdir (Kahle, 1983: 45).

Kahle'nin listesindeki değerler şunlardır;

1. Hedef odaklılık
2. Ailenin önemi
3. Toplumsal uyum
4. Kişisel özgürlük
5. Çevre duyarlılığı

Kahle'nin araştırması, değerlerin kişisel tutumları ve karar alma süreçlerini doğrudan etkilediğini göstermektedir.

1.1.2.5. Shalom H. Schwartz'ın Değerler Teorisi

Shalom H. Schwartz, değerlerin evrensel boyutlarını inceleyen ve kültürel farklılıkları göz önünde bulunduran bir değerler teorisi geliştirmiştir. Schwartz'ın değerler teorisi, dünya çapındaki farklı kültürlerde yaygın olarak kabul gören 10 temel değer kategorisini belirlemiştir. Bu değerler, insanların toplumsal ilişkilerdeki tutum ve davranışlarını şekillendiren temel öğelerdir.

Schwartz'ın 10 temel değer kategorisi şunlardır;

- 1-Özdeşleşme
- 2-Hedeflere ulaşma
- 3-Kendi başına karar verebilme
- 4-Yardımseverlik
- 5-Adalet
- 6-Huzur
- 7-Ailevi değerler
- 8-Toplumsal uyum
- 9-Özgürlük
- 10-Güven

Bu değerler, bireylerin kültürel bağlamda değerler ve tutum geliştirmelerinde rol oynar. Değerler, hem evrensel hem de kültürel faktörlere dayalı olarak şekillenir ve bireylerin toplumsal ve kişisel davranışlarını etkiler (Schwartz, 1992: 56).

Diğer sınıflandırmalara örnek olarak Güngör'ün sınıflandırmasına yer verip diğer sınıflandırmalar için bir çerçeve sunmakta iyi olacaktır.

1.1.2.6. Güngör'ün Değerler Sınıflandırması

Güngör E., Allport tarafından geliştirilen değer sınıflandırmasına uygun olarak aşağıdaki sınıflandırmayı geliştirmiştir (Güngör, 1993: 61; Akt. Yiğittir, 2009: 23).

Bilimsel Değer: Gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem verir. Bilimsel değerleri olan insan deneysel, eleştirici, akılcı ve entelektüeldir.

İktisadi Değer: Yararlı ve pratik olana önem verir. Ekonomik değerlerin hayatta önemszenmesi gerektiğini belirtir.

Estetik Değer: Simetri, uyum ve forma önem verir. Birey, hayatı olayların bir çeşitliliği olarak görür. Sanatın toplum için zorunluluk olduğunu düşünür.

Sosyal Değer: Başkalarını sevmek, yardım ve bencil olmama esastır. En yüksek değer insan sevgisidir. Bu insan sevgisini insanlara sunar. Nazik ve sempattır, bencil değildir.

Politik Değer: Her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhret vardır. Esas olarak kuvvetle ilgilidir.

Dini Değer: Evreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Dini uğrunda dünyevi hazları feda eder.

Değerler üzerine yapılan bu sınıflandırmalar, değerlerin insan davranışı ve toplumsal yapı üzerindeki etkilerini farklı açılardan açıklamaktadırlar. Her bir sınıflama, bireylerin yaşamlarındaki değerleri anlamak ve analiz etmek için farklı yaklaşımlar sunmakta ve eğitim, psikoloji, sosyoloji gibi alanlarda önemli veriler sunmaktadır. Bu teoriler, toplumların etik ve ahlaki normlarını şekillendirirken, bireylerin kişisel gelişimlerine de katkı sağlamaktadır.

Değerler, bireylerin ve toplumların düşünme biçimlerini, davranışlarını ve karar alma süreçlerini etkileyen temel unsurlar olup, çeşitli sosyal, kültürel, ekonomik ve psikolojik faktörlerden etkilenir. Bu bağlamda, değerler geniş bir yelpazede sınıflandırılabilir. Farklı bilim insanları değerleri çeşitli kategoriler altında sınıflandırmışlardır.

1.1.2.7. Bireysel Değerler

Bireysel değerler, bireylerin kendine özgü inançları ve yaşam hedefleri ile ilişkilidir.

Özgürlük: Kendi seçimlerini yapma ve yaşamlarını istediği gibi yönlendirme hakkı. Schwartz'a göre özgürlük, bireylerin potansiyellerini gerçekleştirebilmeleri için

temel bir gerekliliktir Bu değer, bireyin kendi kimliğini bulması ve kendini ifade etmesi açısından kritik öneme sahiptir.

Başarı: Bireyin belirlediği hedeflere ulaşma arzusudur. Rokeach'a göre, başarı bireyin kişisel ve profesyonel yaşamında anlam kazandıran önemli bir motivasyondur. Bu değer, bireyin özsaygısını artırmakta ve kişisel gelişimi teşvik etmektedir.

Bağımsızlık: Kendi başına hareket etme yeteneği ve karar verme özgürlüğüdür. Bağımsızlık, bireyin kendi yaşamını kontrol edebilme kapasitesini ifade eder (Ulusoy, 2003). Bu değer, bireylerin kendine güvenini artırır ve otokontrolü teşvik eder.

1.1.2.8. Toplumsal Değerler

Toplumsal değerler, bireylerin toplumla olan ilişkilerini ve sosyal normları belirler.

Adalet: Eşit muamele ve hakkaniyet anlayışıdır. Adalet, bireylerin haklarını koruyan sosyal yapının temelidir (Sen, 1999). Adalet anlayışı, toplumsal barış ve huzurun sağlanması önemli bir rol oynar.

Dayanışma: Toplum yeleri arasında yardımlaşma ve destek anlayışıdır. Durkheim'a göre, dayanışma sosyal bütünleşmeyi sağlar ve toplumsal normların sürdürülmesine yardımcı olur. Bu değer, toplumsal bağları güçlendirir.

Sosyal Sorumluluk: Bireylerin topluma karşı duyduğu yükümlülüklerdir. Putnam'a göre sosyal sorumluluk, bireylerin toplumsal etkilerini ve sorumluluklarını kabul etmelerini gerektirir. Bu değer, toplumsal bilinçlenmeyi artırarak bireylerin toplumsal katılımını teşvik eder.

1.1.2.9. Kültürel Değerler

Kültürel değerler, kültürel bağlamda şekillenen inanç ve normları ifade eder.

Gelenek: Geçmişten gelen uygulama ve inançların korunmasıdır. Geertz, geleneklerin toplumsal kimliğin oluşumunda önemli bir rol oynadığını vurgular. Bu değer, kültürel srekliiliği sağlar.

Aile: Parsons'a göre aile bağlarına verilen önemdir. Aile, bireylerin sosyalizasyon sürecinde temel bir yapı taşını oluşturur. Aile değerleri, bireyin karakter gelişimi üzerinde büyük etkiye sahiptir.

Saygı: Goffman'a göre diğer bireylere ve değerlere duyulan saygıdır. Saygı, sosyal ilişkilerin temel yapı taşlarından biridir. Saygı, bireyler arası ilişkilerde sağlıklı iletişimi destekler.

1.1.2.10. Etik Değerler

Etik değerler, bireylerin doğru ve yanlış anlayışlarına dayalıdır.

Dürüstlük: Taylor'a göre dürüstlük, gerçekleri söyleme ve samimi olma anlayışıdır. Dürüstlük, bireyler arası güvenin temelini oluşturur. Dürüstlük, bireylerin ilişkilerinde şeffaflık sağlar.

Adalet: Her bireyin eşit muamele görmesini sağlama isteğidir. Rawls'a göre adalet, sosyal sistemlerin işleyişinde kritik bir faktördür. Adalet anlayışı, sosyal düzenin korunmasında önemlidir.

Sorumluluk: Eylemlerinin sonuçlarına katlanma durumudur. Frankl'e göre sorumluluk, bireyin toplumsal ve kişisel ilişkilerdeki yükümlülüklerini yerine getirmesi anlamına gelir. Bu değer, bireylerin öz disiplin geliştirmelerine katkıda bulunur.

1.1.2.11. Evrenin Değerleri

Bu değerler, bireylerin çevreye ve doğaya olan bakış açılarını ifade eder.

Sürdürülebilirlik: Doğal kaynakların korunması ve gelecek nesillere bırakılmasıdır. Elkington'a göre, Sürdürülebilirlik, çevresel ve ekonomik dengeyi koruma çabasını içerir. Bu değer, ekolojik bilincin artırılmasında önemlidir.

Çevre Bilinci: Doğanın korunmasına yönelik duyarlılıktır. Stern, çevre bilincinin, bireylerin doğal kaynakların kıymetini anlamalarına yardımcı olduğunu ifade eder. Bu değer, toplumsal hareketleri teşvik eder.

Ekolojik Denge: Doğanın dengesi ve biyolojik çeşitliliğin korunmasıdır. Ekolojik denge, insanların doğal sistemlerle uyum içinde yaşamasını sağlar. Bu değer, insan faaliyetlerinin çevre üzerindeki etkilerini azaltır.

1.1.2.12. Dini Değerler

Dini değerler, bireylerin inanç sistemleriyle şekillenen değerlerdir.

İnanç: Yüksek bir güce veya Tanrı'ya olan inançtır. Tillich, İncanın, bireylerin yaşamına anlam katmanın önemli bir yolu olduğuna dikkat çeker. Bu değer, bireylerin manevi gelişimini destekler.

Maneviyat: Bireyin ruhsal gelişimi ve derin anlam arayışıdır. James, maneviyatın, bireylerin içsel huzur bulmalarına yardımcı olduğunu ifade eder. Bu değer, bireylerin yaşamına derinlik katar.

Toplumsal Etkileşim: Dini topluluklarla kurulan ilişkiler ve etkileşimlerdir. Wuthnow'a göre dini değerler, toplumsal ilişkilerin şekillenmesinde önemli bir rol oynar. Bu değer, toplumsal birlikteliği pekiştirir.

1.1.2.13. Ekonomik Değerler

Ekonomik değerler, bireylerin ekonomik davranışlarını ve kararlarını etkileyen değerlerdir.

Çalışkanlık: Başarı için gösterilen çabadır. Becker'e göre çalışkanlık, bireylerin başarıya ulaşmalarında kritik bir etkidir. Bu değer, bireylerin motivasyonunu artırır.

Tasarruf: Kaynakların etkili bir şekilde kullanılmasıdır. Tasarruf bilinci, ekonomik sürdürülebilirlik açısından önemlidir. Bu değer, bireylerin geleceğe yönelik planlama yapmalarını sağlar.

Yatırım: Gelecekteki kazanç için kaynak ayırma isteğidir. Mankiw'e göre yatırım, bireylerin gelecekteki refahını artırma arzusunu yansıtır. Bu değer, ekonomik büyümeyi teşvik eder.

Değerlerin sınıflandırılması, bireylerin ve toplumların düşünce yapısını anlamak açısından son derece önemlidir. Her bir değer kategorisi, bireylerin sosyal ve kişisel yaşamlarını derinlemesine etkileyen unsurlardır. Yukarıda belirtilen bilim insanlarının katkıları, değerlerin çeşitliliğini ve bireyler üzerindeki etkilerini farklı boyutlarda ele alarak kapsamlı bir anlayış sunmaktadır. Bu çeşitlilik, bireylerin hangi değerleri öncelikli olarak benimsediklerini ve toplumsal yapıların nasıl şekillendiğini anlamamıza yardımcı olur. Değerlerin farklı boyutlarda ele alınması, bireylerin hangi değerlerin öncelikli olduğunu anlamalarına ve toplumsal yapının nasıl şekillendiğini görmelerine yardımcı olur.

1.1.3. Değerlerle İlgili Yaklaşımlar

Değerler, bireylerin düşünce biçimlerini, davranışlarını ve toplumdaki rollerini belirleyen temel unsurlardır. Farklı bilim dalları, değerleri kendi perspektiflerinden ele alır. Her bir bilim dalı, değerleri farklı bir çerçeveye oturtur ve bu değerlerin öğrenilmesi, gelişmesi ve toplumda uygulanması üzerine çeşitli teoriler geliştirir.

Psikoanalitik Yaklaşım (Freud'un Değerler Anlayışı): Sigmund Freud, bireylerin değerlerinin bilinçaltı süreçler ve erken çocukluk deneyimlerinden kaynaklandığını savunur. Değerler, bireyin ebeveynleri ve toplumsal otoritelerle ilişkileri sırasında içselleştirilir. Freud'a göre, toplumun yasaları, bireyin içsel çatışmalarını çözme çabalarının dışa yansımasıdır (Freud, 1927: 19).

Sosyokültürel Yaklaşım: Sosyokültürel yaklaşım, değerlerin bireyin içinde bulunduğu kültürel ve toplumsal bağlamda şekillendiğini vurgular. Emre Kongar, toplumun değerleri, bireyin dünya görüşünü ve davranış biçimlerini doğrudan etkilediğini (Kongar, 2003: 45) belirterek toplumsal normların değer oluşumundaki rolüne dikkat çeker.

Bilişsel Yaklaşım: Bilişsel psikolojiye göre değerler, bireyin çevresini algılama ve değerlendirme süreçlerinden doğar. Kohlberg, ahlaki gelişim teorisiyle, bireylerin belirli aşamalardan geçerek daha karmaşık değer sistemleri geliştirdiğini (Kohlberg, 1981: 172) belirtir.

İnsancıl Yaklaşım (Hümanistik Yaklaşım): Maslow, değerlerin bireyin kendini gerçekleştirme sürecindeki önemine dikkat çeker: İnsanın en yüksek potansiyelini gerçekleştirebilmesi için değerler, yönlendirici bir güç olmalıdır (Maslow, 1943: 373).

Felsefi Yaklaşım: Değerler, etik teorilerle yakından ilişkilidir. Kant, evrensel ahlaki yasaların bireyin değerlerini şekillendirmesi gerektiğini savunur: Ahlaki değerler, bireyin yerine getirmek zorunda olduğu evrensel yükümlülüklerden türetilmelidir (Kant, 1785: 52).

Evrensel Değerler Yaklaşımı: Aristo, bireyin toplum içinde iyi bir yaşam sürdürebilmesi için evrensel erdemlerin önemini vurgular. Erdem, insanın amacına uygun yaşam sürmesini sağlayan temel değerlerdir. İnsan, ancak toplum içinde erdemli bir yaşam sürdürebilir (Aristoteles, Çev. Babür, 2020: 45).

Pragmatik Yaklaşım: Dewey, değerlerin pratik sorunları çözmeye odaklandığını belirtir. Değerler, insanın çevresini anlamlandırmak için geliştirdiği araçlardır.

Post modern Yaklaşım: Foucault, değerlerin sabit olmadığını ve tarihsel bağlamlara göre değiştiğini ifade eder: Değerler ve normlar, belirli bir dönemdeki güç ilişkilerinin yansımasıdır (Foucault, 1977: 27).

1.1.4. Değerler ve Bilim Dalları

1.1.4.1. Psikoloji ve Değerler

Psikolojinin değerler üzerindeki etkisi, bireylerin duygusal, bilişsel ve davranışsal süreçlerinin nasıl şekillendiğini anlamada önemli bir rol oynamaktadır. Değerler, bireylerin dünyayı algılama biçimlerini, etkileşimlerini ve karar alma süreçlerini etkileyen temel unsurlar olarak psikoloji literatüründe geniş yer bulmuştur.

Goleman, duygusal zeka ve değerler arasındaki ilişkiyi ele alırken, değerlerin bireylerin duygusal zeka seviyesini doğrudan etkilediğini savunmuştur. Duygusal zeka, değerlerin somutlaştırılmasında kritik bir rol oynar. Bireyler, başkalarına empati gösterdiklerinde, toplumsal değerleri de içselleştirmiş olurlar (Goleman, 2006: 156). Erikson, bireylerin ahlaki gelişiminde, özellikle gençlik döneminde kimlik arayışının ve değerlerin önemli olduğunu vurgulamıştır. Ergenlik dönemi, bireylerin toplumsal değerleri içselleştirerek kimliklerini oluşturdukları bir süreçtir. Bu dönemde değerler, bireylerin kişisel kimliklerine entegre olur (Erikson, 1968: 178). Bilgin, Türk psikolojisinde değerler eğitimi ve psikolojik gelişim arasındaki ilişkiyi ele alarak, değerlerin bireylerin psikolojik sağlamlıklarını artırmada etkili olduğunu ifade etmiştir. Bireylerin sağlıklı psikolojik gelişimi, onları şekillendiren değerlerle doğrudan ilişkilidir. Ahlaki değerler, psikolojik gelişim süreçlerini olumlu yönde etkiler (Bilgin, 2009: 45).

Psikoloji, bireylerin değerlerini şekillendirerek duygusal, bilişsel ve davranışsal süreçlerini etkiler. Değerler, dünyayı algılama, sosyal etkileşim ve karar alma mekanizmalarını belirler. Duygusal zeka, değerlerin içselleştirilmesinde ve empati kurmada önemli bir rol oynar. Özellikle ergenlik döneminde kimlik oluşumu ve değerlerin benliğe entegrasyonu, psikolojik ve ahlaki gelişimi destekler. Değerler eğitimi, bireylerin psikolojik sağlamlığını artırarak dengeli bir gelişim sağlar.

1.1.4.2. Sosyoloji ve Değerler

Sosyoloji, değerleri toplumların kültürel, ekonomik ve politik yapıları ile bağlantılı olarak inceler. Toplumun değerler sistemi, bireylerin toplumsal rollerini, normlarını ve davranışlarını şekillendirir. Sosyoloji, toplumsal yapılar ve değerler arasındaki etkileşimi anlamaya çalışırken, değerlerin sosyal yapılarla nasıl biçimlendiğini de irdeler.

Durkheim, toplumsal değerlerin, bireylerin toplumsal uyumunu sağlamak için kritik olduğunu belirtmiştir. Toplumsal değerler, toplumun devamlılığını sağlamak için gereklidir. Değerler, bireylerin davranışlarını yönlendiren sosyal bağlardır (Durkheim, 1912: 89). Parsons, değerlerin toplumsal düzenin devamını sağlamak için önemli bir işlevi olduğunu ifade etmiştir. Toplumun değerler sistemi, bireylerin sosyalizasyon süreçlerini yönlendirir ve toplumsal düzenin sürdürülmesini sağlar. Yüksel, Türk sosyolojisinde, toplumsal değerlerin bireyler arasındaki ilişkilerdeki rolünü inceleyerek, değerlerin toplumsal değişim süreçlerini nasıl şekillendirdiğine dair önemli tespitlerde bulunmuştur. Toplumsal değerler, bir toplumun kültürel bağlamına göre şekillenir ve toplumların gelişimi, bu değerlerin değişimi ile paralel bir süreçtir (Yüksel, 2017: 134).

Sosyoloji, değerleri toplumların kültürel, ekonomik ve politik yapılarıyla ilişkilendirerek inceler. Toplumsal değerler, bireylerin davranışlarını, normlarını ve sosyal rollerini şekillendirir. Toplumsal düzenin devamlılığı, değerlerin bireyler arasında paylaşılmasına ve sosyalizasyon süreçlerine bağlıdır. Değerler, toplumsal değişim ve gelişim süreçlerinde de önemli bir rol oynar, kültürel bağlamlara göre şekillenir ve toplumların dinamiklerini yansıtır.

1.1.4.3. Felsefe ve Değerler

Felsefe, değerleri ontolojik, epistemolojik ve etik perspektiflerden ele alır. Değerlerin ne olduğu, nasıl öğrenildiği ve doğruluğunun neye dayandığı gibi sorular, felsefenin temel sorgulamalarından biridir. Etik teoriler, bireylerin doğru ve yanlış arasındaki ayrımı yapmalarına yardımcı olacak değerler sistemlerini ortaya koyar.

Aristoteles, değerlerin bireyin erdemli bir yaşam sürmesi için gerekli olduğuna inanmaktadır. Erdemli yaşam, doğru değerlerin peşinden gitmekle elde edilir. İnsan, ancak doğru değerleri içselleştirdiğinde mutlu bir hayat sürebilir (Aristoteles, Çev. Babür, 2020: 52). Kant, değerlerin evrensel ahlaki yasalarla ilişkili olduğunu savunmuştur. Değerler, yalnızca bireylerin kendilerini doğru şekilde tanımlamaları değil, aynı zamanda evrensel ahlaki ilkelerle uyum içinde olmaları ile mümkündür (Kant, 1785: 87). Türk filozoflarından Narlı, etik değerlerin bireyler tarafından nasıl içselleştirildiği üzerine yaptığı çalışmalarda, değerlerin bir toplumdaki ahlaki yapıyı nasıl oluşturduğunu incelemiştir. Değerler, toplumların etik yapısını belirler ve bu yapılar bireylerin ahlaki sorumluluklarını tanımlar (Narlı, 2016: 121).

Felsefe, değerleri ontolojik, epistemolojik ve etik aıllardan inceler. Değerlerin kökeni, öğrenilme biçimleri ve doğruluğunun temelleri, felsefenin temel sorgulamaları arasındadır. Etik teoriler, doğru ve yanlış arasındaki ayrımı yapmaya yardımcı olan değer sistemleri sunar. Değerler, bireylerin erdemli ve mutlu bir yaşam sürmesi için gereklidir ve evrensel ahlaki ilkelerle uyum içinde olmalıdır. Ayrıca, değerler toplumların ahlaki yapısını şekillendirir ve bireylerin etik sorumluluklarını belirler.

1.1.4.4. Eğitim Bilimleri ve Değerler

Eğitim bilimlerinde, değerler eğitimi, öğrencilerin kişisel ve toplumsal gelişimlerini destekleyen önemli bir alan olarak kabul edilmektedir. Eğitimciler, değerleri öğretmek için çeşitli yöntemler geliştirmiştir. Değerlerin eğitimi, sadece bilgi aktarımı değil, aynı zamanda ahlaki ve etik ilkelerin bireyler tarafından içselleştirilmesi sürecidir.

Piaget, değerlerin gelişimsel bir süreç olduğunu ve bireylerin ahlaki değerleri, yaşadıkları sosyal evre ve deneyimler yoluyla kazandığını belirtmiştir. Çocuklar, sosyal etkileşimleri aracılığıyla doğru ve yanlış hakkında kararlar almayı öğrenirler ve bu süreç, değerlerin içselleştirilmesinde kritik bir aşamadır (Piaget, 1954: 77). Dewey, eğitimde değerlerin, deneyim yoluyla öğrenilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Eğitimde değerler, öğrencilerin gerçek yaşam deneyimleriyle ilişkilendirilmelidir. Bu süreç, onların toplumda etkin bireyler olmalarını sağlar (Dewey, 1938: 65). Sönmez, Türk eğitim literatüründe, değerlerin öğretimiyle ilgili yapılan çalışmalarda, eğitim sistemlerinin bireylerin değerler üzerindeki etkisini incelemiştir. Değerler, eğitim yoluyla pekiştirilir ve bu süreç, öğrencilerin toplumsal sorumluluklar ve etik değerler doğrultusunda büyümelerini sağlar (Sönmez, 2018: 143).

Değerler, psikoloji, sosyoloji, felsefe ve eğitim gibi farklı bilim dallarında farklı aıllardan ele alınan ve her biri için önemli bir yere sahip olan bir kavramdır. Psikoloji, bireylerin değerleri nasıl algıladığını ve bu değerlerin psikolojik gelişim üzerindeki etkilerini incelerken, sosyoloji değerlerin toplumsal yapılarla ilişkisini ele alır. Felsefe, değerlerin evrensel doğrulara ve etik ilkelere dayandığını savunurken, eğitim bilimleri değerlerin bireylerin ahlaki ve etik gelişimindeki rolünü vurgular.

Değerler, bireylerin düşünce, duygu ve davranışlarını yönlendiren temel ilkelerdir. Aşağıda, değerlerin doğasını açıklayan farklı bilimsel yaklaşımlar da ele alınmaktadır.

1.1.5. Kök Değerler

Kök değerler, bireylerin dünya görüşünü, davranışlarını, kararlarını ve ilişkilerini belirleyen temel inanç ve prensiplerdir. Bu değerler, kişisel deneyimler, aile yapısı, kültürel arka plan, din ve ahlaki anlayışlar gibi bir dizi faktör tarafından şekillenir. Eğitim, bireylerin bu kök değerlerini nasıl şekillendirdiğini ve toplumla nasıl etkileşimde bulunduklarını anlamada kritik bir rol oynar. Aynı zamanda, din ve ahlak da kök değerlerin oluşmasında ve bireylerin toplumsal davranışlarını yönlendirmede önemli bir etkidir. Bu çalışma, kök değerlerin eğitimle, dinle ve ahlakla nasıl bir ilişki içinde olduğunu incelemeyi amaçlamaktadır.

1.1.5.1. Kök Değer Nedir?

Kök değerler, bireyin yaşamında önemli bir yer tutan inançlar, prensipler ve idealler olarak tanımlanabilir. Bu değerler, kişinin hayatını nasıl şekillendirdiğini ve çevresiyle nasıl etkileşime girdiğini belirler. Kök değerler genellikle aile, kültür, dini inançlar ve toplumsal normlarla şekillenir. Kök değerlerin en belirgin özelliklerinden biri, bireyin kararlarını ve eylemlerini yönlendiren derin bir etki yaratmasıdır (Schwartz, 2012: 6). Kök değerler, aynı zamanda bir toplumun kültürel yapısının ve bireylerin toplumsal sorumluluklarının temel taşlarını oluşturur. Örneğin, dürüstlük, adalet, eşitlik ve özgürlük gibi değerler, toplumların işleyişi için hayati öneme sahiptir ve bu değerler bireylerin hayatlarını organize etmesinde önemli bir rol oynar (Rokeach, 1973: 11).

1.1.5.2. Kök Değer ve Eğitim İlişkisi

Eğitim, kök değerlerin şekillenmesinde önemli bir araçtır. Bireyler eğitim süreçleri boyunca çeşitli düşünsel, duygusal ve sosyal beceriler edinirler. Bu beceriler, genellikle kök değerlerle doğrudan ilişkilidir. Eğitimin bir amacı, öğrencilere sadece akademik bilgi vermek değil, aynı zamanda onları toplumsal olarak sorumlu bireyler haline getirmektir. Eğitimin bu yönü, bireylerin kök değerlerini şekillendirmelerine ve topluma daha etkin bir şekilde katılmalarına olanak tanır (Peshkin, 2001: 33). Bununla birlikte, eğitim sistemi de toplumun kök değerlerini yansıtır. Eğitim politikaları, okul müfredatları ve öğretim yöntemleri, bir toplumun genel ahlaki ve etik değerlerini aktaran bir mecra olarak işlev görür (Banks, 2009: 142). Okullarda öğretilen değerler,

gençlerin karar verme süreçlerini ve toplumla olan ilişkilerini doğrudan etkiler. Örneğin, empati, sorumluluk ve adalet gibi kavramlar eğitim yoluyla öğrencilere aktarılabilir.

1.1.5.3. Kök Değer ve Din İlişkisi

Din, bireylerin kök değerlerinin şekillenmesinde merkezi bir rol oynar. Din, insanlara doğru ile yanlış, iyilik ile kötülüğü ayırt etme ve yaşamın anlamını bulma konusunda rehberlik eder. Din, bireylerin ahlaki anlayışlarını ve davranışlarını etkilerken, aynı zamanda toplumsal değerlerin de temellerini oluşturur (Durkheim, 1912: 12). Örneğin, Hristiyanlıkta sevgi ve bağışlama gibi değerler, bireylerin toplumsal ilişkilerinde temel kabul edilirken; İslam'da adalet ve yardımseverlik gibi değerler, bireylerin günlük hayatlarını şekillendiren temel ilkeler arasında yer alır. Din, bireylerin kişisel değerlerinin oluşturulmasında, aynı zamanda toplumsal normların belirlenmesinde de önemli bir role sahiptir. Din ile kök değerler arasındaki ilişki, eğitim yoluyla da güçlendirilebilir. Okullarda dini eğitimin verildiği ortamlar, öğrencilerin dini değerlerle tanışmalarına ve bu değerleri içselleştirmelerine olanak tanır (Smith, 2005: 98).

1.1.5.4. Kök Değer ve Ahlak İlişkisi

Ahlak, bireylerin doğru ve yanlış arasındaki farkı ayırt etmelerini sağlayan bir sistemdir. Kök değerler, bu ahlaki sistemin temelini oluşturur. Ahlak, bireylerin yalnızca kişisel değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde de doğruyu ve yanlış ayırt etmesini sağlar. Ahlaklı davranış, bireylerin toplumla uyum içinde yaşamalarını mümkün kılar (Kant, 1785: 15). Ahlaki değerler, dinin etkisiyle şekillendiği gibi, eğitimle de pekiştirilir. Kohlberg'e göre ahlak eğitimi, bireylerin empati, dürüstlük, saygı ve adalet gibi değerleri anlamalarını sağlar. Bu tür eğitim, öğrencilerin toplumsal yaşamda etik ve ahlaki sorumluluklarını yerine getirmelerine yardımcı olur.

Kök değerler, bireylerin kararlarını ve eylemlerini yönlendiren temel inançlardır ve bu değerler eğitim, din ve ahlak yoluyla şekillenir. Eğitim, bireylerin toplumsal sorumluluklarını yerine getiren ve değerlerini pekiştiren bir süreçtir. Din, bireylerin kök değerlerini şekillendirirken, ahlak da bu değerlerin toplumla uyumlu bir şekilde işlenmesine yardımcı olur. Kök değerler, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde bir dengeyi ve uyumu sağlamak için gereklidir. Bu nedenle, eğitim ve dini öğretim

arasındaki ilişki, bireylerin doğruyu ve yanlış ayırt etmelerinde ve toplumlarına katkı sağlamalarında önemli bir rol oynamaktadır.

1.1.6. Değerlerin Kazandırılmasında Yaş Aralığı

Değerler eğitimi, bireylerin ahlaki gelişiminde temel bir unsurdur. Ancak değerlerin öğretimi, her yaş dönemi için farklı biçimlerde ve farklı stratejilerle uygulanmalıdır. Çocukların ahlaki gelişimi, erken yaşlardan itibaren başlar ve büyüme sürecinde derinleşir. Her dönemdeki farklı gelişimsel ihtiyaçlar, değerlerin öğretimi için farklı yaklaşımlar gerektirir. Değer öğretiminin hangi yaş aralıklarında nasıl yapılması gerektiği çok önemlidir.

1.1.6.1. Erken Çocukluk Dönemi (0-6 Yaş)

Erken çocukluk dönemi, bireylerin karakterinin temellerinin atıldığı ve değerlerin şekillendirilmeye başlandığı kritik bir dönemdir. Bu dönemde, çocuklar çevrelerinden ve ailelerinden aldıkları mesajlarla değerleri öğrenirler. Empati, hoşgörü, yardımlaşma ve doğruluk gibi temel değerlerin kazandırılması, çocukların sosyal becerilerinin ve kişisel gelişimlerinin sağlıklı bir şekilde inşa edilmesine katkı sağlar. Gordon, erken çocukluk döneminde, değerlerin öğrenilmesinin daha çok duygusal etkileşimler ve model alma yoluyla olduğu üzerinde durur. Bu dönemde çocuklar, empati ve sevgiyi başkalarını gözlemleyerek öğrenirler. Bu nedenle, ailelerin ve eğitimcilerin model olmaları çok önemlidir (Gordon, 2003: 45). Seligman, erken çocukluk döneminde, pozitif psikoloji uygulamalarının ve değerlerin öğretiminin çocuğun ilerleyen yaşlarda karşılaştığı zorluklarla baş etme becerisini geliştireceğini vurgulamaktadır. Çocuklar, erken yaşlardan itibaren doğru ve yanlış arasında seçim yapabilme yeteneği kazanmalıdır. Bu, onlara ilerleyen yaşlarında yaşam boyu rehberlik eder (Seligman, 2011: 92). Bilgili, erken çocukluk döneminde değerlerin öğretiminin aile içindeki etkileşimler ile güçlü bir şekilde bağlantılı olduğunu belirtir. Çocukların değerleri öğrenmeleri için aile içindeki sevgi, saygı ve destekleyici ortamlar büyük önem taşır. Ailelerin örnek alacağı modeller çocukların değerlerini şekillendirir (Bilgili, 2019: 101).

1.1.6.2. İlköğretim Dönemi (6-12 Yaş): Temel Değerlerin Kazandırılması

İlköğretim dönemi, çocukların sosyal çevreyle daha fazla etkileşime girdiği, arkadaşlık ilişkilerinin ve grup dinamiklerinin yoğunlaştığı bir süreçtir. Bu dönemde, saygı, adalet, hoşgörü, yardımlaşma ve toplumsal sorumluluk gibi değerlerin pekiştirilmesi çok önemlidir. Çünkü bu değerler, çocukların sosyal ve ahlaki gelişimlerinde belirleyici rol oynar. Kohlberg, bu dönemde çocukların ahlaki düşüncelerinin daha otoriteye dayalı olduğunu ve toplumsal kuralların öğrenildiğini belirtmektedir. 6-12 yaş arasındaki çocuklar, başkalarının haklarını ve adaleti anlamaya başlarlar. Ancak, bu değerler daha çok dışsal kurallar ve otoritelerle şekillenir (Kohlberg, 1981: 25). Berk, 6-12 yaş arası dönemde çocukların ahlaki yargılarının gelişmeye başladığını ve değerlerin bu dönemdeki eğitimle içselleştirilmesinin mümkün olduğunu ifade etmektedir. Bu yaşlar, çocukların doğru ve yanlış arasındaki farkları anlamaya başladığı, adalet ve eşitlik gibi değerlerin derinlemesine işlendiği bir dönemdir (Berk, 2009: 153). Küçük, din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğrencilerin bu dönemde adalet, yardımlaşma gibi toplumsal değerlere dair daha güçlü kavrayışlar geliştirdiklerini belirtmektedir. Öğrenciler bu dönemde grup çalışmalarında adalet duygusunu pekiştirirler ve toplumda karşılıklı yardım ve eşitlik anlayışını öğrenirler (Küçük, 2014: 89).

1.1.6.3. Ergenlik Dönemi (12-18 Yaş): Değerlerin İçselleştirilmesi ve Soyut Düşünme

Ergenlik dönemi, bireylerin kimliklerini keşfettiği, toplumsal normları sorguladığı ve daha soyut düşünmeye başladığı bir dönemdir. Bu dönemde, değerlerin içselleştirilmesi ve kişisel anlam taşıması gerekir. Ergenler, çevrelerinden aldıkları mesajları sorgulamaya ve kendi değer sistemlerini oluşturmaya başlarlar. Bu süreç, onların toplumsal sorumlulukları yerine getirme becerilerini de geliştirecektir. Erikson, ergenlik döneminin, bireylerin kimliklerini inşa ettiği, dolayısıyla bu dönemdeki değer öğretiminin kimlik gelişimiyle sıkı bir ilişki içinde olduğunu belirtmektedir. Ergenler, toplumsal değerleri içselleştirmeye başladıklarında, bu değerler onların kimliklerini belirleyen bir araç haline gelir (Erikson, 1968: 161). Goleman, ergenlik döneminde duygusal zeka gelişiminin değerlerin içselleştirilmesi ve toplumsal sorumlulukları anlamada önemli bir rol oynadığını savunmaktadır. Ergenler, başkalarına empati gösterme ve duygusal zeka becerilerini kullanma yeteneğine sahip olurlar; bu, onların ahlaki değerleri içselleştirmelerini kolaylaştırır

(Goleman, 2006: 94). Yavuz, ergenlerin değerleri yalnızca ailesinden değil, aynı zamanda okul ve toplumdan öğrendiklerini belirtmektedir. Ergenler, bu dönemde toplumun farklı kesimlerinden değerleri öğrenir ve kendi kimliklerini oluştururken bu değerleri sorgularlar (Yavuz, 2021: 143).

1.1.6.4. Yetişkinlik Dönemi (18 Yaş ve Üzeri): Değerlerin Sürdürülebilirliği ve Toplumsal Katılım

Yetişkinlik dönemi, bireylerin toplumda sorumluluklarını yerine getirdiği, değerleri somut bir şekilde hayata geçirdiği bir aşamadır. Yetişkinler, daha önceki yaş dönemlerinde kazandıkları değerleri toplumda aktif bir şekilde uygularlar. Bu dönemde, değerlerin sadece içselleştirilmesi değil, aynı zamanda toplumsal katkı sağlama ve sosyal sorumluluk ile birleşmesi gereklidir. Maslow, insanların motivasyonlarının, toplumsal değerleri içselleştirdiklerinde daha yüksek bir tatmin duygusu ile birleştiğini ifade etmektedir. Yetişkinlik, kendini gerçekleştirme ve toplumsal değerlerle anlam bulma aşamasıdır. Bireyler, daha yüksek bir motivasyon seviyesinde değerleri uygulamaya başlarlar (Maslow, 1943: 382). Arnett, yetişkinliğe geçişte değerlerin toplumsal sorumluluklar ve katkılar ile şekillendiğini vurgulamaktadır. Ergenlikten yetişkinliğe geçiş, değerlerin toplumsal sorumlulukla ve bireysel kimlik ile uyum içinde geliştiği bir süreçtir (Arnett, 2004: 129). Tanrıöver, değerlerin yetişkinlikte daha toplumsal bir boyut kazandığını ve kişilerin bu dönemde sosyal sorumluluk ve etik ilkeler doğrultusunda toplumsal katkılar sağladığını ifade etmektedir. Yetişkinler, sahip oldukları değerleri iş, aile ve toplum ilişkilerinde somut bir şekilde uygularlar (Tanrıöver, 2016: 215).

Değerler eğitimi, her yaş döneminde farklı biçimlerde ve yöntemlerle verilmelidir. Erken çocukluk dönemi, çocukların temel değerleri öğrenmeye başladığı kritik bir dönemdir. İlköğretim dönemi, bu değerlerin pekiştirildiği ve sosyo-ahlaki becerilerin geliştirilmesi için uygun bir dönemdir. Ergenlik dönemi, bireylerin değerleri sorgulayıp içselleştirdiği, kimliklerini ve toplumsal sorumluluklarını şekillendirdiği bir aşamadır. Son olarak, yetişkinlik dönemi, kazandırılan değerlerin toplumda aktif bir şekilde uygulanmaya başlandığı, sürdürülebilir bir değer anlayışının geliştiği dönemdir. Bu sürecin her aşamasında eğitimciler ve aileler, doğru pedagojik yaklaşımlar ve stratejilerle değerleri bireylere kazandırmalıdır.

1.2. DEĞERLER EĞİTİMİ

Değerler, bireylerin ve toplumların düşünce yapısını, davranışlarını ve toplumsal etkileşimlerini belirleyen temel unsurlardır. Eğitim ise bu değerlerin bireylere aktarılmasında ve şekillendirilmesinde kritik bir rol oynar. Kaya'ya göre eğitim, bireylere sadece bilgi vermekle kalmayıp, aynı zamanda onların karakter gelişimlerini destekleyen bir süreçtir. Eğitim sistemleri, bireylere saygı, adalet, hoşgörü, sorumluluk ve empati gibi temel değerleri kazandırmayı hedefler. Yılmaz, eğitim yoluyla kazandırılan değerlerin, bireylerin sosyal ilişkilerini güçlendirir ve toplumsal bağlarını kuvvetlendirdiğine, özellikle, eğitim kurumlarının, bireylerin topluma uyum sağlamalarını kolaylaştıran değerlerin öğrenilmesi için kritik bir zemin sunduğuna dikkat çeker.

1.2.1. Ahlaki ve Etik Değerlerin Eğitime Entegrasyonu

Ahlaki değerlerin eğitim programlarına entegrasyonu, öğrencilerin etik bilinç geliştirmelerini sağlar. Eğitim ortamları, öğrencilerin sosyal ve ahlaki değerleri öğrenmeleri için önemli alanlardır. Gültekin, eğitim sürecinin, öğrencilerin ahlaki kararlar alma yeteneklerini geliştirdiğini vurgulamaktadır. Sönmez de, ahlaki değerlerin eğitimde yer alması, bireylerin toplumda karşılaştıkları ahlaki sorunlarla başa çıkabilme yeteneklerini artırdığını ifade eder. Bu bağlamda, eğitimde ahlaki değerlerin vurgulanması, bireylerin adalet anlayışını ve empati kurma yeteneklerini güçlendirir.

1.2.2. Değerlerin Sosyalizasyon Sürecindeki Rolü

Eğitim, bireylerin sosyalizasyon sürecinde kritik bir rol oynar. Çetin'e göre eğitim, bireylere toplumsal normlar ve değerler hakkında bilgi verir ve bu da onların toplumsal yaşama uyum sağlamasını kolaylaştırır. Sosyolog Yılmaz, eğitim aracılığıyla bireylerin sosyal beceriler kazandığını ve toplumsal kimliklerini oluşturduğunu ifade etmektedir. Koçak'a göre bu süreç, bireylerin farklı sosyal gruplarla etkileşim kurmasını sağlayarak, kültürel çeşitliliği anlamalarına ve kabul etmelerine katkıda bulunur.

1.2.3. Eğitimde Farklı Değer Sistemleri

Eğitim sistemleri, farklı değerler ve normlar üzerine inşa edilmiştir. Farklı ülkelerin eğitim sistemleri, toplumsal değerlerini yansıtır. Çelik'e göre, bireysel özgürlük ve yaratıcılığa vurgu yapan bir eğitim sistemi, öğrencilerin kendi değerlerini keşfetmelerine olanak tanırken; daha geleneksel bir sistem, toplumsal değerleri ön planda tutar. Bu durum, öğrencilerin eğitim sürecinde hangi değerlerle donatılacaklarını belirler. Ayrıca, Aydın'a göre eğitimde değerlerin çeşitliliği, öğrencilerin farklı bakış açıları geliştirmesine olanak tanır ve eleştirel düşünme becerilerini destekler.

1.2.4. Değerlerin Eğitim Yoluyla Aktarımı

Eğitim, değerlerin aktarımında sadece müfredatla sınırlı değildir; öğretmenlerin tutumları, okul kültürü ve sosyal etkileşimler de önemli rol oynar. Eğitimciler, öğrencilerin değerler üzerinde düşünmelerini teşvik ederek, onların kendi değer sistemlerini oluşturmalarına yardımcı olabilirler (Öztürk, 2019: 77). Öğretmenlerin adalet, eşitlik ve saygı gibi değerleri modellemesi, öğrencilerin bu değerleri içselleştirmesine yardımcı olacaktır. Akman'a göre, değer temelli eğitim programları, öğrencilerin toplumsal sorunlara duyarlı bireyler olarak yetişmelerini sağlar.

Değer kavramı, bireylerin ve toplumların yaşamlarını düzenleyen, kararlarını etkileyen ve davranışlarını şekillendiren kritik bir unsurdur. Eğitim, bireylerin değerler sistemini şekillendiren ve toplumsal normları aktararak bireyleri topluma hazırlayan önemli bir süreçtir. Ahlaki ve sosyal değerlerin eğitim yoluyla kazandırılması, bireylerin sağlıklı birer vatandaş olmalarını sağlar. Bu nedenle, eğitim politikalarının ve müfredatlarının değer odaklı bir yaklaşımla düzenlenmesi, bireylerin ve toplumların gelişimi açısından kritik öneme sahiptir.

1.3. DEĞERLER EĞİTİMİ YAKLAŞIMLARI

Değerler eğitimi, bireylerin toplumlarında olumlu davranışlar geliştirmelerini sağlayan ve toplumsal sorumluluklarını yerine getirmelerine yardımcı olan bir eğitim sürecidir. Bu süreçte, bireylerin kişisel ve toplumsal değerlerini kazanarak, ahlaki ve etik sorumluluklarını yerine getirmeleri hedeflenir. Eğitimde, değerlerin kazandırılmasına yönelik farklı yaklaşımlar kullanılır. Bu yaklaşımlar, eğitimcilerin

öğrencilerle değerleri iletme ve bu değerleri içselleştirmelerine yardımcı olma yollarını belirler. Bu çalışmada, değerler eğitiminde kullanılan temel yaklaşımlar ele alınacak, Türk ve yabancı bilim insanlarının görüşleri doğrultusunda bu yaklaşımların etkileri ve uygulama alanları tartışılacaktır.

1.3.1. Değer Telkini Yoluyla Öğretim

Değer telkini, öğretmenin öğrencilere belirli bir değeri doğrudan ve kesin bir biçimde aktardığı bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda öğretmen, öğrencilerine ahlaki veya toplumsal değerleri bir tür doğru olarak sunar ve öğrencilerin bu değerlere uyması beklenir. Değer telkini, öğrencilerin hızlı bir şekilde belirli değerleri benimsemelerini sağlamak için etkili bir yöntem olabilir. Ancak bu yaklaşım, öğrencilerin kendi değerlerini oluşturma süreçlerini sınırlayabilir (Schwartz, 2012: 8).

Türk eğitim sisteminde, özellikle ilkokul düzeyindeki derslerde değer telkini yoluyla öğretim yaygın bir uygulamadır. Öğretmenler, öğrencilerine doğru ve yanlış davranışları öğretirken, toplumsal değerlerin benimsenmesini sağlamaya çalışırlar (Gökçe, 2006: 74). Bununla birlikte, bu yaklaşım eleştirmenler tarafından, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini engelleyebileceği için daha esnek yöntemlere ihtiyaç duyulduğu yönünde eleştirilmiştir (Üstün, 2004: 58).

1.3.2. Değer Açıklaması Yoluyla Öğretim

Değer açıklaması, öğretmenin öğrencilerine belirli bir değer anlamını ve önemini açıklar ve neden bu değer toplumsal hayatta kabul edilmesi gerektiğini anlatır. Nussbaum'a göre bu yaklaşım, öğrencilerin değerlerin mantıklı bir biçimde anlaşılmasını sağlar ve onların bu değerlere dair daha derin bir anlayış geliştirmelerini sağlar. Türk eğitiminde sosyal bilgiler ve felsefe derslerinde değer açıklaması yöntemi sıklıkla kullanılır. Öğretmenler, öğrencilerine değerlerin anlamını, toplumsal ve bireysel yaşamda nasıl işlediğini öğretirler (Tuncer, 2008: 43).

Bu yaklaşım, öğrencilerin sadece değerleri öğrenmelerini değil, aynı zamanda bu değerlerin toplumsal yaşamda nasıl işlediğini anlamalarını da sağlar. Değer açıklaması yöntemi, öğrencilerin düşünsel süreçlerine katılmalarını ve kendi görüşlerini ifade etmelerini teşvik eder.

1.3.3. Değer Analizi Yoluyla Öğretim

Değer analizi, öğrencilerin değerleri sorgulamaları, tartışmaları ve farklı bakış açılarıyla bu değerleri anlamaları sürecidir. Bu yaklaşımda, öğrenciler bir değer farklı yönlerini ve çeşitli durumlarda nasıl geçerli olduğunu tartışır ve kendi değer yargılarını oluştururlar. Değer analizi, öğrencilerin derinlemesine düşünmelerini sağlayarak, daha bilinçli bireyler olmalarını teşvik eder (Peshkin, 2001: 29). Türk eğitim sisteminde değer analizi, özellikle felsefe, etik ve sosyal bilimler derslerinde yaygın olarak kullanılır. Bu yöntem, öğrencilerin etik sorunlar hakkında daha bilinçli kararlar almalarını sağlar. Değer analizinin eleştirel yönü, öğrencilerin bazen farklı bakış açıları arasında karar vermekte zorlanmalarına neden olabilir (Özdemir, 2010: 115). Ancak bu, öğrencilerin daha özgür düşünceler geliştirmelerine olanak tanır.

1.3.4. Örtük Program Yoluyla Öğretim

Örtük program, öğretmenlerin doğrudan bir değer öğretmeden, öğrencilerin okul çevresi, öğretmenleri, arkadaşları ve sosyal ilişkileri aracılığıyla değerleri öğrenmelerini sağlayan bir yaklaşımdır. Smith, bu yaklaşımda değerlerin öğretmenlerin tutumları, okulun kültürü ve sosyal etkileşimler yoluyla öğrencilere aktarıldığını belirtir. Türk eğitim sisteminde, örtük programın en yaygın olduğu alanlardan biri karakter eğitimi ve sosyal ilişkilerle ilgili eğitimidir. Öğrenciler, okul ortamında gözlemledikleri davranışlardan değerler hakkında bilgi edinirler (Erdoğan, 2007: 37).

Örtük programın bir avantajı, değerlerin günlük yaşamda doğal bir şekilde öğrenilmesini sağlamasıdır. Ancak eleştirenler, bu yaklaşımın sistematik bir değer öğretimi sağlamadığı için öğrencilerin yanlış anlamalarına yol açabileceğini belirtmektedir (Çakır, 2011: 59).

1.3.5. Sosyal Öğrenme Yoluyla Değer Kazanımı

Sosyal öğrenme teorisi, bireylerin sosyal etkileşimler yoluyla değerleri öğrendiklerini savunur. Bu yaklaşımda öğrenciler, başkalarının davranışlarını gözlemleyerek ve bu davranışlara karşılık verdikçe, değerler hakkında bilgi edinirler (Bandura, 1977: 25). Bireyler, başkalarını gözlemleyerek ve etkileşim yoluyla ahlaki değerleri öğrenirler (Bandura, 1977: 72). Türk eğitim sisteminde sosyal öğrenme,

öğrencilerin toplumsal ve kültürel normları öğrenmesinde etkili bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Bu yöntem, öğrencilerin toplumsal etkileşim yoluyla değerleri içselleştirmelerine olanak tanır (Ergün, 2008: 82).

Sosyal öğrenme yaklaşımının olumlu yönü, öğrencilerin değerleri gözlem ve modelleme yoluyla öğrenmelerini sağlamasıdır. Ancak bu yaklaşımda da, değerlerin her zaman doğru bir biçimde aktarılmaması ve öğrencilerin yanlış değerleri model alması olasılığı bulunmaktadır.

1.3.6. Değer Aktarma ve Eğitim Teorileri

Değer aktarımının nasıl yapılacağı ve hangi yöntemlerle daha etkili olacağına dair çeşitli teorik yaklaşımlar mevcuttur. Eğitimdeki değer aktarımı, öğrencilerin içsel olarak değerleri benimsemeleri ve bunları günlük yaşamlarında uygulayabilmeleri için tasarlanmış bir süreçtir. Bu süreç, genellikle bilişsel, duygusal ve davranışsal boyutları içeren bir öğrenme süreci olarak kabul edilir.

1.3.6.1. İdealist Yaklaşım (Öğretici Merkezli Yaklaşım)

İdealist yaklaşım, değerlerin bireylere öğretmenler tarafından bilinçli bir şekilde aktarıldığı öğretici merkezli bir modeldir. Bu modelde, öğretmenler değerleri açıkça ifade eder, öğrenciler değerleri öğrenir ve bu değerler doğrultusunda davranışlar sergiler. Platon'un Devlet adlı eserinde, bireylerin erdemli bir yaşam sürebilmesi için değerlerin, liderler tarafından sistematik bir şekilde öğretilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bir toplumun üyeleri, değerleri toplumun liderlerinden öğrenmelidir. Öğretmenler, öğrencileri bu değerlere uygun şekilde yetiştirmekle yükümlüdür (Platon, 2003: 76; Çev. Bulut). Öztürk, idealist yaklaşımın eğitimde değer aktarımının en temel yöntemi olduğunu savunmuştur. Değerler, öğretmen tarafından belirli bir sistematik çerçevede öğrencilere aktarılır ve bu süreç, öğrencilerin toplumsal yaşamda erdemli bireyler olmalarına katkı sağlar (Öztürk, 2015: 102).

1.3.6.2. Pragmatist Yaklaşım (Öğrenci Merkezli Yaklaşım)

Pragmatist yaklaşımda, değerler öğretiminden ziyade öğrencilerin deneyim yoluyla değerleri öğrenmeleri ve kendi içsel değer sistemlerini geliştirmeleri sağlanır. Bu yaklaşımda öğretmen, öğrencilerin değerleri keşfetmesine yardımcı olur, ancak doğrudan değerleri öğretmek yerine onların keşfetmelerine alan tanır. John Dewey,

eğitimde pragmatizmin önemini vurgulayarak, değerlerin ancak bireylerin somut deneyimler yoluyla öğrenilebileceğini belirtmiştir. Dewey, eğitimde değerlerin somut olaylar ve bireysel deneyimler üzerinden kazandırılmasını savunur. Değerler, sadece soyut bir kavram olarak öğretilmemelidir. Öğrenciler, değerleri yalnızca deneyimleyerek ve pratikte uygulayarak öğrenirler (Dewey, 1938: 56). Dilmaç, pragmatist yaklaşımın Türk eğitim sisteminde değerlerin kazandırılması açısından önemli olduğunu ifade etmiştir. Öğrencilerin deneyimleri ve yaşamları üzerinden değerleri keşfetmeleri, onların kişisel gelişimlerini destekleyen önemli bir süreçtir (Dilmaç, 2012: 78).

1.3.6.3. Yapılandırıcı Yaklaşım (Aktif Öğrenme Yaklaşımı)

Yapılandırıcı yaklaşımda, değerler öğretmeni tarafından belirli bir müfredatla aktarılacak yerine öğrencilerin aktif bir şekilde öğrenme sürecine katılmalarına olanak tanınır. Bu yaklaşımda öğrenciler, değerleri keşfederken aktif rol oynar ve kendi anlamlarını oluştururlar. Lev Vygotsky, yapılandırıcı yaklaşımdaki öğrenme sürecinin toplumsal bağlamda gerçekleşmesi gerektiğini vurgulamıştır. Öğrenciler, değerleri sosyal etkileşimler yoluyla keşfederler. Eğitim, onların toplumsal bir bağlamda, diğer bireylerle etkileşim halinde değerleri anlamalarını sağlamalıdır. Demirtaş, yapılandırıcı yaklaşımın değer eğitiminde uygulanmasının öğrencilere kazandırdığı toplumsal sorumluluk ve bilinç açısından önemini dile getirmiştir. Öğrencilerin aktif bir şekilde katıldığı eğitim süreçleri, onların değerleri içselleştirmelerini ve toplumda sorumluluk sahibi bireyler olmalarını sağlar (Demirtaş, 2014: 112).

Değer aktarma, eğitimde bireylerin toplumsal, ahlaki ve etik değerleri öğrenmesini ve içselleştirmesini sağlayan önemli bir süreçtir. Eğitimde değer aktarma yaklaşımının şekillenmesinde, öğretmenlerin, eğitim teorilerinin ve bireylerin deneyimlerinin etkisi büyüktür. İdealist, pragmatist, sosyal öğrenme ve yapılandırıcı yaklaşımlar gibi farklı teoriler, değerlerin eğitimde aktarılmasında farklı yöntemler sunmaktadır. Hem Türk hem de yabancı bilim insanlarının bu konuda yaptığı çalışmalar, değerlerin aktarılması sürecinin eğitimdeki önemini ve bu sürecin toplumdaki bireylerin gelişimine katkı sağladığını ortaya koymaktadır.

Değerler eğitimi, öğrencilerin toplumsal ve bireysel yaşamlarında doğru tutumları ve davranışları benimsemeleri için önemli bir eğitim alanıdır. Bu çalışmada, değer telkini, değer açıklaması, değer analizi, örtük program ve sosyal öğrenme yaklaşımları üzerinde durulmuştur. Her bir yaklaşım, değerlerin öğrenilmesi ve içselleştirilmesi sürecinde farklı araçlar ve yöntemler sunmaktadır. Bilim insanlarının

görüşleri, bu yaklaşımların eğitimde nasıl etkili bir şekilde kullanılabileceğini ve hangi durumlarda daha uygun olduğunu göstermektedir.

1.3.7. Değerler Eğitiminde Kullanılan Öğretim Yaklaşımları

Değerler eğitimi, bireylerin ve toplumların etik, ahlaki ve sosyal değerleri öğrenmesi ve içselleştirmesi sürecidir. Bu eğitim, çeşitli öğretim yaklaşımları ile gerçekleştirilir. Değerler eğitiminde yaygın olarak kullanılan birçok öğretim yaklaşımı vardır.

1.3.7.1. Diyalog Temelli Yaklaşım

Diyalog temelli yaklaşım, öğrencilerin aktif katılımını teşvik eden bir öğretim yöntemidir. Bu yaklaşım, öğrencilerin kendi değerlerini sorgulamalarını ve geliştirmelerini sağlar. Öğrenciler, öğretmen rehberliğinde tartışmalara katılırlar. Bu süreçte, farklı bakış açıları dinlenir ve saygı gösterilir. Freire, bu yaklaşımın, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmesine yardımcı olduğu görüşündedir.

1.3.7.2. Değerler İle Entegre Edilmiş Öğretim

Bu yaklaşım, müfredatın çeşitli alanlarına değerlerin entegre edilmesini amaçlar. Değerler, farklı ders içeriklerine dahil edilerek, öğrencilerin anlamlı bir bağ kurmalarını sağlar. Bu yöntemle, değerler doğrudan derslerin bir parçası haline gelir. Örneğin, sosyal bilgiler dersinde adalet, tarih dersinde empati gibi değerler işlenir .

1.3.7.3. Hizmet Öğrenimi

Hizmet öğrenimi, öğrencilerin toplum hizmeti projeleri aracılığıyla değerleri öğrenmelerini sağlar. Bu yaklaşım, öğrencilerin sosyal sorumluluklarını anlamalarına yardımcı olur. Öğrenciler, toplumda belirli sorunlara çözüm üretmek için aktif rol alır. Bu süreç, hem akademik öğrenim hem de sosyal değerlerin içselleştirilmesi açısından faydalıdır.

1.3.7.4. Değerler Eğitimi Programları

Özellikle eğitim sisteminde yapılandırılmış değerler eğitimi programları bulunmaktadır. Bu programlar, belirli değerlerin sistematik bir şekilde öğretilmesini sağlar. Değerler eğitimi programları, belirli bir müfredat çerçevesinde uygulanır ve değerlerin öğrencilere kazandırılmasını hedefler. Karakter eğitimi programları bu türden programlardır.

1.3.7.5. Rol Oynama ve Simülasyon Yöntemleri

Rol oynama ve simülasyon, öğrencilerin değerleri deneyimleyerek öğrenmelerini sağlayan etkili öğretim yöntemleridir. Bu yöntem, empati ve anlama yetisini geliştirmek amacıyla kullanılır. Öğrenciler, belirli senaryoları canlandırarak farklı bakış açılarını deneyimleyebilirler. Bu süreç, değerlerin daha derin bir şekilde kavranmasına yardımcı olur.

1.3.7.6. Proje Tabanlı Öğrenme

Proje tabanlı öğrenme, öğrencilerin belirli bir proje üzerinde çalışarak değerleri öğrenmelerini sağlar. Bu yaklaşım, öğrencilerin araştırma yapma, problem çözme ve işbirliği becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur. Öğrenciler, kendi projelerini tasarlayarak aktif bir öğrenme sürecine katılırlar. Bu süreçte, takım çalışması, sorumluluk ve liderlik gibi değerler ön plana çıkar (Thomas, 2000; 5).

Değerler eğitimi, bireylerin ahlaki ve etik gelişimlerini destekleyen kritik bir süreçtir. Yukarıda ele alınan öğretim yaklaşımları, öğrencilerin değerleri aktif bir şekilde öğrenmelerini sağlarken, aynı zamanda sosyal sorumluluk, empati ve toplumsal bağlılık gibi önemli kavramların içselleştirilmesine yardımcı olur. Bu yöntemlerin etkin bir şekilde uygulanması, değerler eğitimi güçlendirir ve bireylerin toplumda daha duyarlı ve sorumlu bireyler olarak yetişmelerini sağlar.

1.4. TÜRKİYE'DE DEĞERLER EĞİTİMİNE TARİHSEL BAKIŞ

1.4.1. Değerler Eğitimi ile İlgili Yasal Düzenlemeler ve Resmi Yazılar

Milli Eğitim Temel Kanunu (1973): Türk Milli Eğitimi, Atatürk ilkelerine dayalı olarak, bireyleri Türk milletinin milli, ahlaki ve sosyal değerlerine uygun olarak

yetiştirmek amacıyla düzenlenir (Milli Eēitim Temel Kanunu, 1973: 1739 sayılı kanun). Bu kanun, Türk eēitim sisteminin felsefesini ve temel ilkelerini belirlemekte, deēerler eēitiminin eēitim süreçlerinde yer almasını zorunlu hale getirmektedir. Eēitim, yalnızca akademik bilgi vermekle kalmayıp, aynı zamanda karakter ve kişilik gelişimine de katkı saēlamalıdır.

Eēitim- ēretim Genel M d rl ē 'n n 1992 Tarihli Genelgesi: Okul,  ērencilerin sadece akademik bilgi deēil, aynı zamanda ahlaki ve sosyal deēerler kazanacakları bir ortam olmalıdır (Eēitim- ēretim Genel M d rl ē , 1992: Deēerler Eēitimi genelgesi). Bu genelge, okullarda sosyal ve ahlaki deēerlerin eēitimine yönelik bir  er eve sunarak,  ēretmenler ve okul yöneticileri için önemli bir kılavuz niteliēi taşıtmaktadır. Eēitimin çok boyutlu yapısı,  ērencilerin hem akademik hem de sosyal beceriler kazanmalarını saēlamak için kritik öneme sahiptir.

Resmi Yazı  rneēi (1993): Okullarımızda,  ērencilerin kişisel gelişimlerini desteklemek amacıyla deēerler eēitimi programlarının uygulanması zorunludur (Milli Eēitim Bakanlığı, 1993). Bu yazı, okullara deēerler eēitiminin sistematik bir şekilde entegre etmeleri için bir zorunluluk getirmiştir. Eēitim kurumlarının deēerler eēitimi uygulamalarını desteklemek amacıyla gerekli kaynakları ve materyalleri saēlama yükümlülüklerini de belirtmektedir.

Türk Milli Eēitimi Sisteminin Temel İlkeleri (2005): Eēitim sistemi, bireylerin evrensel ve milli deēerlere sahip, özgüvenli bireyler olarak yetişmesine katkıda bulunmalıdır (Milli Eēitim Bakanlığı, 2005: Türk Milli Eēitimi Sisteminin Temel İlkeleri). Bu belgede, eēitim sisteminin bireylere sadece akademik bilgi vermekle kalmayıp, aynı zamanda onların sosyal ve ahlaki gelişimlerini desteklemesi gerektiēi vurgulanmaktadır. Eēitimin bu yönü, genç bireylerin topluma duyarlı ve sorumlu vatandaşlar olarak yetişmelerine yardımcı olmaktadır.

Deēerler Eēitimi Projesi (2007): Deēerler eēitimi, sadece bir ders deēil, tüm eēitim süreçlerini kapsayan bir yaklaşımdır. (Milli Eēitim Bakanlığı, 2007: Deēerler Eēitimi Projesi). Bu proje, deēerler eēitiminin yalnızca müfredata dahil edilmesi deēil, aynı zamanda okul kültürü ve sosyal etkileşimler aracılıēıyla da benimsenmesi gerektiēini belirtmektedir.  ērencilerin deēerlerle ilgili davranışlarının günlük yaşamda nasıl sergileneceēine dair örnekler sunmaktadır.

 lk Ders Genelgesi (2010): Eēitim- ēretim yılına başlanırken,  ērencilerin milli ve manevi deēerleri tanımaları ve bu deēerlere sahip çıkmaları amacıyla özel etkinlikler düzenlenecektir (Milli Eēitim Bakanlığı, 2010:  lk Ders Genelgesi). Bu genelge, eēitim yılı başlangıcında deēerler eēitiminin önemini pekiştirmek amacıyla,

öğretmenlerin öğrencilerle birlikte yapacakları etkinlikler aracılığıyla değerleri tanıtmalarını hedeflemektedir. Bu uygulama, öğrencilerin toplumla olan bağlarını güçlendirmek için bir fırsat sunmaktadır.

Nimet Çubukçu İmzalı Resmi Yazı (2012): Okul ortamında değerler eğitiminin güçlendirilmesi amacıyla gerekli tüm eğitim materyallerinin sağlanması ve öğretmenlerin bu konudaki yetkinliklerinin artırılması gerekmektedir (Çubukçu, 2012: Resmi Yazı). Bu yazı, öğretmenlerin değerler eğitimi konusunda yetkinlik kazanması için gerekli destek ve kaynakların sağlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Eğitim ortamlarının bu bağlamda güçlendirilmesi, değerler eğitimi daha etkili hale getirecektir.

Bakan Nimet Çubukçu İmzalı Genelge (2013): Öğrencilerin, Türk toplumunun değerleri ile uyumlu bir şekilde yetişmeleri için eğitsel faaliyetlerin planlanması ve uygulanması gerekmektedir (Çubukçu, 2013: Milli Eğitim Bakanlığı Genelgesi). Genelge, eğitim kurumlarının öğrencilere milli ve manevi değerleri kazandırmak için çeşitli etkinlikler düzenlemeleri gerektiğini belirtmektedir. Bu bağlamda, okullarda gerçekleştirilecek projeler ve etkinlikler aracılığıyla değerler eğitiminin güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

2018 Milli Eğitim Şurası Kararları: Değerler eğitimi, öğrencilerin karakter gelişimi için kritik bir unsurdur ve müfredata entegre edilmelidir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018: Milli Eğitim Şurası Kararları). Bu kararlar, eğitim sisteminin değerler eğitimi uygulamalarına daha fazla önem vermesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Değerler eğitiminin müfredata entegrasyonu, eğitim politikalarının güncellenmesi ve iyileştirilmesi açısından önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir.

2023 Eğitim Vizyonu (2018): 2023 Eğitim Vizyonu, bireylerin sosyal, duygusal ve ahlaki gelişimlerine katkı sağlamayı hedeflemektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018: 2023 Eğitim Vizyonu). Bu vizyon, eğitim politikalarının uzun vadeli hedeflerini belirleyerek, bireylerin sadece akademik başarı değil, aynı zamanda sosyal sorumluluk ve ahlaki gelişimlerini de önemsemektedir. Eğitim sisteminin yeniden yapılandırılmasında değerler eğitimi merkez bir rol oynamaktadır.

Resmi Yazı Örneği (2019): Tüm eğitim kurumlarının, değerler eğitimi kurumsal bir politika olarak benimsemesi ve uygulaması gerekmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2019: Resmi Yazı). Eğitim kurumlarının, değerler eğitimi sadece bir ek müfredat olarak değil, kurumsal bir kimlik olarak benimsemeleri gerektiğini vurgulayan bu yazı, eğitimde sürekliliğin sağlanmasına yönelik önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir.

Eğitimde Fırsat Eşitliği Stratejisi (2020): Her bireyin eğitimde eşit fırsatlara sahip olması, değerler eğitiminde de önemlidir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2020: Eğitimde Fırsat Eşitliği Stratejisi). Fırsat eşitliği ilkesi, tüm bireylerin değerler eğitimine erişimini sağlamayı hedeflemekte, bu sayede sosyal adaletin sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Eğitimde fırsat eşitliği sağlandıkça, değerler eğitimi de daha geniş kitlelere ulaşma imkanı bulacaktır.

Değerler Eğitimi Yönergesi (2021): Değerler eğitimi, okulların temel işlevlerinden biridir ve sistematik bir yaklaşım gerektirir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2021: Değerler Eğitimi Yönergesi). Yönerge, okullarda değerler eğitimine dair net bir çerçeve sunmakta ve bu konuda öğretmenlere rehberlik etmektedir. Ayrıca, eğitim politikalarının uygulanabilirliğini artırmaya yönelik bir kılavuz niteliği taşımaktadır.

Türkiye yüzyılı Maarif Modeli, Öğretim Programları Ortak Metni (2024): Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli; insanı ruh ve bedenden oluşan bir varlık olarak göz önüne alan bütüncül bir eğitim anlayışı benimsemekte, yetkin ve erdemli bireylerin yetiştirilebilmesi noktasında özgün bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Bu bağlamda insana bakışta ontolojik bütünlük, bilgiye bakışta epistemolojik bütünlük, eğitim sürecine bakışta zamansal bütünlük, değerlere bakışta ise aksiyolojik olgunluk kavramları; Türkiye Yüzyılı Maarif Model'in öğrenci profiline temel teşkil eder (Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, 2024: 5)

Aksiyolojik olgunluk, etiğin ve estetik değer yargılarının olgunlaşmasını ifade etmektedir. Bu bağlamda öğrencinin değerleri ve ahlaki ilkeleri anlayıp değerlendirmesini; bunlara uygun davranma becerisiyle çevresini algılamada, düşüncelerini hayata geçirmede ve üretmede estetik duyarlılığa sahip olmasını kapsamaktadır. Bu sayede öğrencinin ahlaki bir bilinç geliştirmesi, güzellik anlayışını ve edindiği değerleri eylemlerine yansıtması amaçlanmaktadır (Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, 2024: 6)

Türkiye'de değerler eğitimi ile ilgili yasal düzenlemeler ve resmi yazılar, eğitim sisteminin bu alandaki gelişimini önemli ölçüde etkilemektedir. Her bir belge, değerler eğitimini sadece müfredata entegre etme çabası değil, aynı zamanda öğretim süreçlerine dahil etme hedefi taşımaktadır. İlk ders genelgesi ve diğer belgeler, eğitim öğretim yılının başlangıcında değerler eğitiminin önemini pekiştirerek, eğitim kurumlarına bu konuda önemli sorumluluklar yüklemektedir.

Akbaş; Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinde hangi düzeyde gerçekleştiğini tespit ettiği çalışmasında milli

eğitimin temel amaçları içinde yer alan değerlerin olduğu bir liste oluşturmuştur (Akbaş, 2004: ss.91-102). Bu değerleri aşağıdaki şekilde kategorize etmiştir.

Geleneksel: Ulusal güvenlik, yardımsever olmak, aile güvenliği, tutumlu olmak, güvenilir olmak, hayatın verdiklerini kabul etmek

Demokratik: Saygılı olmak, kibar olmak, hoşgörülü olmak, işbirliği yapmak

Çalışma-İş: Çalışkan olmak, azimli olmak, girişimci olmak, sorumluluk sahibi olmak

Bilimsel: Araştırmacı olmak, yaratıcı olmak, meraklı olmak, bilimsel olmak, eleştirel olmak

Temel: Estetik, sağlıklı olmak, çevreyi korumak, temiz olmak

1.4.2. DKAB Dersi Öğretim Programında Değerler Eğitimi

1.4.2.1. Cumhuriyet Dönemindeki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarında Değerler

Cumhuriyet döneminde öğretim programlarında ve Din kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde, hangi yıllarda hangi değerlerin ön plana çıktığına kısaca değinecek olursak;

Yıl 1924: Cumhuriyet'in ilk yılları, laikleşme sürecinin başlangıcına denk gelir. İslam'ın temel ahlaki değerleri derslerde öğretilmiş, doğruluk, yardımseverlik gibi değerler ön plana çıkmıştır. Bu dönemde eğitimdeki temel anlayış, milli kimlik ve İslam'ın harmanlanmasıydı. Eğitimde yer alan İslam ahlakı temelinde, toplumun bireylerine doğruluk ve çalışma ahlakı kazandırılmak istenmiştir. Eğitimde, İslam'ın ahlaki ilkeleri ile Türk milletinin geleneksel değerleri arasında bir denge kurularak, çocuklara topluma faydalı bireyler olma hedefi güdülmüştür (Akpınar Y, 2010: 45). Programda vurgulanan değerler; İslam ahlakı, doğruluk, yardımlaşma ve çalışkanlıktır

Yıl 1935: Atatürk'ün ilkeleri doğrultusunda, milliyetçilik ve toplumsal sorumluluk anlayışı yerleşmeye başlamıştır. Eğitimde demokrasi ve adalet gibi evrensel değerler, toplumun modernleşme süreciyle bağlantılı olarak öğretilmiştir. Atatürkçülük'ün pekiştirilmesi de bu dönemin bir parçasıydı. Bu yıllarda, eğitim, hem Atatürkçü düşüncüyü hem de milli ahlaki değerleri öğretmeyi hedeflemiştir (Küçük, 2014: 112). Programda vurgulanan değerler; milliyetçilik, Atatürkçülük, toplumsal sorunlara duyarlılık ve adalettir.

Yıl 1949: II. Dünya Savaşı sonrası Türkiye'nin iç politikası ve toplumsal yapısındaki değişimler, eğitimdeki değerler sistemini şekillendirmiştir. Aile değerleri,

aile içindeki sorumluluklar, saygı, eşitlik ve İslam ahlakı ders programlarında önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Bu dönemde aile birliği, saygı ve yardımlaşma değerleri eğitim sistemine entegre edilmiştir (Akpınar Y, 2010: 56). Programda vurgulanan değerler; milli ahlak, aile değerleri, İslam ahlakı ve eğitimde eşitlik.

Yıl 1950: Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte, eğitimde daha fazla adalet, insan hakları ve sosyal yardımlaşma gibi insan haklarına dayalı değerler ön plana çıkmıştır. İslam'ın evrensel ahlaki değerleri ile bu değerlerin birleşmesi sağlanmıştır. 1950'li yıllarda eğitimde insan hakları ve adalet gibi evrensel ilkeler daha fazla önem kazandı (Küçük, 2014: 137). Programda vurgulanan değerler; adalet, insan hakları, milli birlik ve sosyal yardımlaşmadır

Yıl 1960: 1960 darbesi sonrası, toplumda laiklik ve toplumsal barış gibi kavramlar önem kazanmıştır. Din derslerinde din ve devlet ilişkisi üzerinde durulmuş, eşitlik ve yardımlaşma gibi ahlaki değerler de bu dönemde öğretime dahil edilmiştir. 1960 sonrası, eğitim programlarında laiklik ve adalet gibi ilkeler yer almış, toplumsal barışa yönelik değerler işlenmiştir (Küçük, 2014: 189). Programda vurgulanan değerler; toplumsal barış, laiklik, adalet, eşitlik ve yardımlaşmadır.

Yıl 1970: Bu dönemde, daha fazla evrensel ahlaki değerler (doğruluk, adalet, hoşgörü vb.) vurgulanmış, aynı zamanda toplumsal sorumluluk ve yardımseverlik gibi konulara özel olarak yer verilmiştir. Öğrencilere İslam ahlakı ve evrensel etik değerler arasındaki ilişki anlatılmaya başlanmıştır. 1970'lerde yardımlaşma, doğruluk ve hoşgörü gibi evrensel değerler eğitim müfredatlarına dahil edilmiştir (Akpınar Y, 2010: 220). Programda vurgulanan değerler; toplumsal sorumluluk, yardımseverlik ve İslam'ın ahlaki ilkeleridir.

Yıl 1980: 12 Eylül Darbesi sonrası, laiklik ve toplumsal sorumluluk değerlerine büyük önem verilmiştir. Ayrıca Atatürkçü düşünce ile birlikte demokrasi ve sosyal yardım anlayışları derslerde yoğun olarak işlenmiştir. Bu dönemde, aydınlanma ve insan hakları da öğretim programlarında yer almıştır. 1980 sonrası, eğitimin temelinde laiklik ve Atatürkçülük bulunmakta, bu değerler toplumsal sorumlulukla pekiştirilmektedir (Küçük, 2014: 250). Programda vurgulanan değerler; laiklik, Atatürkçülük, toplumsal sorumluluk, demokrasi ve sosyal yardımdır.

Yıl 1990: 1990'larda, insan hakları, adalet ve yardımseverlik gibi evrensel değerler ön plana çıkmıştır. Ayrıca, öğrencilerin empati kurabilmeleri için bu değerler farklı bakış açılarıyla ele alınmıştır. Aile değerleri ve geleneksel sorumluluklar da bu dönemde önemli yer tutmuştur. 1990'lar, evrensel ahlaki değerlerin ve insan hakları

anlayışının egemen olduğu bir dönemdir (Akpınar Y, 2010: 289). Programda vurgulanan değerler; insan hakları, adalet, yardımseverlik, empati ve aile değerleridir.

Yıl 2005: 2005 müfredat değışikliği ile, laiklik, demokrasi, insan hakları, hoşgörü, adalet ve sosyal sorumluluk gibi evrensel değerler vurgulanmıştır. Ayrıca, İslam'ın temel ahlaki değerleri ile toplumsal sorumluluk ve barış gibi değerlerin birleşimine ağırlık verilmiştir. 2005 müfredat değışikliği, eğitimde laiklik ve demokrasi değerlerinin entegrasyonu ile önemli bir dönüm noktası olmuştur (Küçük, 2014: 310). Programda vurgulanan değerler; laiklik, demokrasi, insan hakları, hoşgörü, adalet ve sosyal sorumluluktur.

Yıl 2012: Evrensel ahlaki değerler, ahlaki sorumluluk ve İslam'ın temel ahlaki öğretileri ile insan hakları arasındaki ilişki daha belirgin bir şekilde ele alınmıştır. Ayrıca, öğrencilere özgürlük, saygı, adalet gibi evrensel değerler kazandırılmak istenmiştir. 2012'deki müfredat, öğrencilerde ahlaki sorumluluk ve saygı gibi evrensel değerlerin geliştirilmesine yöneliktir (Akpınar Y, 2010: 324). Programda vurgulanan değerler; ahlaki sorumluluk, İslam ahlakı ve insan haklarıdır.

Yıl 2023: Günümüzde toplumsal sorumluluk, ahlaki sorumluluk, saygı, yardımlaşma gibi bireysel ve toplumsal değerler önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca aile değerleri ve günümüz toplumunun ihtiyaçlarına uygun değerler, öğrencilere kazandırılmak istenmektedir. 2023'teki müfredat, öğrencilere aile değerleri, toplumsal sorumluluk ve saygı gibi güncel değerleri kazandırmayı amaçlamaktadır (MEB, 2023). Programda vurgulanan değerler; toplumsal sorumluluk, ahlaki sorumluluk, saygı, yardımlaşma ve aile değerleridir.

Yıl 2024: Her öğrencinin Türk milli eğitiminin amaçlarına ulaşabilecek potansiyeli bulunmaktadır. Bu potansiyelin ortaya çıkmasını ve uygulamaya dönük hale gelmesini sağlamada bütüncül eğitim anlayışı önemli katkılar sunmaktadır. Bu nedenle öğrenci profilleri oluşturulurken insanın bütüncül gelişim alanları göz önünde bulundurulmuş ve çok yönlü gelişimi amaçlanmıştır (Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, 2024: 6).

Öğrenci profilini oluşturan iki bütünlük alanı, on profil özelliğine ayrılmıştır. Bu profil özellikleri ve bunları oluşturan bileşenler aşağıda verilmiştir. (Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, 2024: 8).

Ahlaklı: Adil, başkalarının haklarına saygı duyan, tabiata ve toplumsal sorunlara duyarlı, güvenilir, saygılı, doğru, dürüst.

Bilge: bağımsız ve özgür düşünen, belagat sahibi, bilgilerini paylaşan, ilme ulaşan, estetik duyarlılık sahibi.

Cesaretli: Yiğit ve mert, risk alan, inisiyatif alan, öfkesini kontrol eden, destekleyici, girişimci.

Estetik: Güzelliğe duyarlı, olgun, seçici, zarif, ölçülü, sanatsal yeteneklerini bilen ve kullanan.

İradeli: Kararlı ve iddialı, tutarlı, ilkeli, kendine güvenen, öfkesini kontrol eden, sorumluluk alan.

Merhametli: Şefkatli, affedici, iyiliksever, yardımsever, paylaşımcı, sevecen.

Sağlıklı: Sağlıklı beslenen, düzenli uyuyan ve dinlenen, düzenli spor ve egzersiz yapan, temiz, bağımlılıktan kaçınan ve bağımlılıkla mücadele eden, manevi sağlığını koruyan.

Sorgulayıcı: Meraklı, eleştirel düşünen, araştırmacı, esnek, iş birliği yapabilen, problem çözen.

Üretken: Hayal ve hedefleri olan, çalışkan, öğrenmeye istekli, azimli ve sabırlı, iletişime ve dayanışmaya açık, yaratıcı.

Vatansever: Bayrağını seven, Türkçeye sahip çıkan, vatanını, milletini seven ve savunan, gelişmiş bir devlet bilicine sahip olan, ülke çıkarlarını üstün tutan, vatandaşlık hak ve sorumluluklarını bilen, milli kültürüne ve manevi değerlerine bağlı.

Bu değerler din kültürü ve ahlak bilgisi öğretim programının içerisinde “Programlar Arası Bileşenler” başlığı altında “Değerler Bölümü” kısmında örnek olarak hazırlanan kitapların içerisinde, örneğin “D9.Merhamet”, “D11.Özgürlük” şeklinde her bir değere kodlar verilerek, bütünsel bir şekilde yerleştirilmiştir.

1.4.2.2. Cumhuriyet Dönemindeki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarında Değerler: Genel Değerlendirme

1924-1935 Dönemi: Cumhuriyet’in ilk yıllarında, İslam ahlakı ve toplumsal sorumluluk ön planda tutulmuştur. Bu yıllarda, öğrenciler İslam’ın temel ahlaki değerleri (doğruluk, yardımseverlik, çalışkanlık vb.) üzerine eğitim almışlardır. Bu dönemde eğitimdeki temel anlayış, milli kimlik ve İslam’ın harmanlanmasıydı.

1935-1950 Dönemi: Atatürkçülük ve milliyetçilik gibi ideolojik öğeler ile İslam’ın öğretileri birleştirilmiştir. Özellikle toplumsal sorumluluk ve adalet gibi değerler eğitime dahil edilmiştir. Bu yıllarda, eğitim açısından Atatürkçü düşüncenin benimsetilmesinin yanı sıra milli ahlaki değerlerin öğretilmesi de önem arz etmektedir.

1960-1970 Dönemi: 1960’tan sonra, eğitim programlarına demokrasi ve toplumsal barış gibi değerler eklenmiştir. Bu dönemde laiklik, adalet ve eşitlik gibi kavramlar ön plana çıkmıştır. Eğitim programlarında bu kavramlara ve özellikle

toplumsal barışa, yardımlaşmaya ve dayanışmaya yönelik değerler işlenmeye çalışılmıştır.

1980-1990 Dönemi: 1980 sonrası dönemde, toplumsal sorumluluk, sosyal yardım ve laiklik gibi değerlere ağırlık verilmiştir. Atatürkçü düşünce ve demokrasi tekrar öne çıkmış, insan hakları ve hoşgörü gibi evrensel değerler de ders içeriklerine dahil edilmiştir. Eğitimin temeline laiklik ve Atatürkçülük alınmış olup, bu değerler toplumsal sorumluluk vb. değerlerle desteklenmiştir.

1990-2000 Dönemi: 1990'lı yıllarda, eğitim programlarında daha fazla insan hakları, çevre bilinci ve demokrasi gibi evrensel değerler ön plana çıkmıştır. Bu dönemde, küreselleşmenin etkisiyle, eğitimde bireysel haklar, özgürlükler ve çevre duyarlılığı gibi değerler daha fazla vurgulanmıştır. Ayrıca, toplumsal eşitlik ve hoşgörü gibi evrensel etik ilkeler eğitimde önemli bir yer tutmuştur. Eğitim programlarında, özellikle çocukların farklı kültürel ve dini inançlara saygılı bir şekilde yetiştirilmesi amacı güdülmüştür. Laiklik ilkesine bağlılık devam etmekle birlikte, bireysel hak ve özgürlüklerin de ön plana çıktığı bir yaklaşım benimsenmiştir (Küçük, 2014: 300).

2000-2010 Dönemi: 2000'li yılların başında, eğitim programlarına teknolojinin etkisi ve bilgi toplumunun gereksinimleri de entegre edilmiştir. Bu dönemde, bireylerin sorumlulukları, hakları ve özgürlükleriyle birlikte, toplumsal uyum ve dayanışma gibi değerler de öğretilmiştir. Ayrıca, eğitimde ahlaki değerlerin daha çok evrensel bir zemine oturtulması, kültürlerarası anlayış ve barışçıl bir toplum inşası hedeflenmiştir. Laiklik ilkesinin korunmasına rağmen, bireysel ve toplumsal sorumluluklar daha geniş bir perspektiften ele alınmış, toplumsal sorunlara duyarlılık kazandırılmıştır (Gürpınar, 2007: 145).

2010-2020 Dönemi: Son on yılda, eğitim programları daha çok özgürlük, eşitlik ve adalet gibi temel değerleri vurgulamaya devam etmiştir. Dijitalleşmenin etkisiyle bilgiye erişim ve teknoloji kullanımı önemli bir yer tutmuş, eğitimde dijital okuryazarlık ve bireysel gelişim de ön plana çıkmıştır. Bu dönemde, çocukların sosyal becerilerinin geliştirilmesi, empati ve hoşgörü gibi değerlerin pekiştirilmesi amaçlanmıştır. Laiklik ilkesinin öne çıkmaya devam ettiği bu dönemde, öğrencilerin dünya vatandaşı olarak yetişmesi, küresel sorunlara duyarlı bireyler olmaları için çalışmalar yapılmıştır (Yıldırım, 2018: 203).

2020 Sonrası Dönem: 2020 yılı sonrasında ise eğitimde daha fazla çeşitlilik, eşitlik ve katılım gibi modern değerler ön plana çıkmıştır. Eğitim programlarında çevre bilinci, sürdürülebilirlik ve insan hakları gibi küresel meseleler, daha fazla yer bulmuştur. Ayrıca, çocukların ruh sağlığına yönelik destek ve rehberlik hizmetlerinin

artırılması, ayrımcılıkla mücadele gibi değerler de vurgulanmıştır. Eğitimde, bireylerin sosyal sorumluluklarının yanı sıra çevreye duyarlılık ve etik sorumlulukları da öğretilmektedir. Bu dönemde, daha fazla kapsayıcılık ve bütünsel gelişim hedeflenmiştir (Kılıç, 2022: 189).

2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli: 2024 yılı itibarıyla Türkiye yüzyılı maarif modeli, eğitimde insan hakları, özgürlük, eşitlik, hoşgörü ve sürdürülebilirlik gibi evrensel değerleri daha güçlü bir şekilde vurgulamaktadır. Bu model, öğrencilerin sadece akademik başarıları değil, aynı zamanda ahlaki değerler ve sosyal sorumluluklar açısından da gelişimlerini hedeflemektedir. Eğitimde, bireylerin entelektüel, duygusal ve sosyal yönlerinin dengeli bir şekilde gelişmesine büyük önem verilmiştir. Bu doğrultuda, öğrencilerin eleştirel düşünme, yaratıcı problem çözme ve iletişim becerileri gibi 21. yüzyıl becerileriyle donatılmaları amaçlanmaktadır. Türkiye yüzyılı maarif modeli, aynı zamanda eğitimde dijitalleşme, küresel sorunlara duyarlılık ve toplumsal cinsiyet eşitliği gibi çağdaş değerlere de önem vermektedir. Bu model, bireylerin hem ulusal hem de küresel düzeyde sorumlu ve bilinçli vatandaşlar olarak yetişmesini hedeflemektedir.

1.5. DEĞERLER EĞİTİMİNİN GERÇEKLEŞTİĞİ ALANLAR

1.5.1. Çevre

Değerler eğitimi, bireylerin toplumsal ve kişisel anlamda sorumluluklarını yerine getirmelerine yardımcı olan önemli bir süreçtir. Bu süreçte çevrenin, yani aile, okul, toplum ve kültürün etkisi büyüktür. Çevre, bireylerin değerlerini şekillendiren, pekiştiren ve bazen de dönüştüren dinamik bir faktördür. Bilim insanları, çevrenin değerler eğitimine olan etkisini çeşitli açılardan incelemiş ve bu etkileşimin hem olumlu hem de olumsuz yönlerini ortaya koymuşlardır. Bu çalışma, çevrenin değerler eğitimi sürecindeki rolünü inceleyecek ve çevrenin olumlu ve olumsuz etkilerini tartışacaktır.

1.5.1.1. Çevrenin Değerler Eğitimi Sürecindeki Rolü

Çevre, bir bireyin değerleri, tutumları ve davranışlarını belirlemede kritik bir faktördür. Çevre, aileden okul hayatına, arkadaş çevresinden toplumsal normlara kadar birçok bileşenden oluşur. Bu bağlamda, çevre sadece bireyin dış dünyasındaki

faktörleri değil, aynı zamanda bireyin kendisini nasıl gördüğünü, kimlik oluşturma sürecini de etkiler (Erdoğan, 2007: 40). Aile, bireylerin değerler eğitimindeki ilk öğretmenidir. Aile içinde bireyler, aile büyüklerinden, ebeveynlerden ve kardeşlerden önemli değerler öğrenirler. Bu değerler, bireyin kişilik gelişimi ve toplumsal yaşamında temel bir rol oynar. Okul, ise öğrencilerin toplumsal değerleri öğrenmeleri ve bu değerleri kendi hayatlarına entegre etmeleri konusunda önemli bir rol üstlenir (Gökçe, 2006: 76). Toplumda ise, sosyal normlar, kültürel ritüeller ve toplumsal hareketler, bireylerin değer algısını şekillendirir. Çevreye olan bu etkileşim, hem bilinçli hem de bilinçsiz şekilde gerçekleşir. Sosyal öğrenme teorisi, çevrenin bireylerin değer ve davranışlarının öğrenilmesinde nasıl bir rol oynadığını açıklamaktadır. Bandura, bireylerin çevrelerinden gözlem yoluyla değerleri öğrenebileceğini ifade etmiştir.

1.5.1.2. Çevrenin Değerler Eğitimi Sürecindeki Olumlu Etkileri

Çevrenin olumlu etkileri, değerlerin öğrenilmesi ve içselleştirilmesi sürecinde kritik bir rol oynar. Aile, okul ve toplum, bireylerin olumlu değerler geliştirmeleri için sağlam bir temel oluşturabilir. Aile, çocukların erken yaşlarda sorumluluk, dürüstlük ve empati gibi temel değerleri öğrenmelerine yardımcı olabilir (Schwartz, 2012: 10). Okul, bu değerlerin daha geniş bir toplumsal bağlama yerleştirilmesini sağlar ve bireylerin daha adil, sorumlu ve topluma duyarlı bireyler olmalarına yardımcı olur. Ayrıca, çevre, bireylerin değerler hakkında geniş bir perspektife sahip olmalarını sağlar. Nussbaum'a göre farklı kültürlerden gelen arkadaşlar ve sosyal etkileşimler, bireylerin hoşgörü, anlayış ve farklılıkları kabul etme gibi önemli değerleri öğrenmelerine yardımcı olabilir. Türk eğitim sistemi de, toplumsal değerlerin öğretildiği sosyal bilgiler ve felsefe dersleriyle öğrencilerin bu değerlere dair daha derinlemesine bir anlayış geliştirmelerine katkıda bulunmaktadır (Tuncer, 2008: 42).

Bunun dışında, çevredeki pozitif rol modelleri, bireylerin olumlu değerleri benimsemelerinde etkili olabilir. Okulda ve toplumda başarılı ve etik davranış sergileyen bireyler, gençler için olumlu birer model teşkil eder ve bu bireylerin benzer davranışlar sergilemelerine yardımcı olabilirler (Ergün, 2008: 82).

1.5.1.3. Çevrenin Değerler Eğitimi Sürecindeki Olumsuz Etkileri

Çevrenin olumsuz etkileri de değerler eğitimi sürecinde önemli bir yer tutar. Aile içindeki olumsuz tutumlar, çocukların değer algısını bozabilir. Örneğin, aile içinde

şiddet, hoşgörüsüzlük veya ayrımcılık gibi olumsuz davranışlar çocukların değerler sisteminde olumsuz etkiler yaratabilir. Bu tür bir çevre, çocukların empati ve sorumluluk gibi temel değerleri öğrenmelerini engelleyebilir (Arslan, 2003: 91).

Okulda da çevrenin olumsuz etkileri olabilir. Okulda zorbalık, dışlanma veya haksızlık gibi durumlarla karşılaşan öğrenciler, bu olumsuz davranışları normalleştirebilir ve kendi davranışlarında da benzer tutumlar sergileyebilirler (Özdemir, 2010: 118). Aynı şekilde, öğretmenlerin tutumları da öğrencilerin değerlerini şekillendirebilir. Öğretmenin adil olmayan tutumları veya değerleri yalnızca belirli bir grup öğrenciye telkin etmesi, değerler eğitiminde olumsuz sonuçlar doğurabilir.

Toplumda ise, toplumsal eşitsizlikler, adaletsizlikler ve hoşgörüsüzlük gibi faktörler, bireylerin olumlu değerler geliştirmesini zorlaştırabilir. Özellikle dezavantajlı bölgelerde yaşayan bireyler, olumsuz çevresel koşullar nedeniyle olumlu değerleri içselleştirmekte zorluk çekebilirler (Smith, 2005: 95).

1.5.1.4. Çevreyi İyileştirme ve Değerler Eğitimine Katkı

Çevrenin olumlu etkilerinden yararlanabilmek ve olumsuz etkilerini minimize edebilmek için, çevreyi geliştirmeye yönelik çeşitli stratejiler geliştirilmiştir. Okulda, eğitim programlarının sadece bilgiyi değil, aynı zamanda değerleri de içermesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca, öğretmenlerin bireysel farkındalıkları ve rol model olmaları, öğrencilerin değerleri daha etkili bir şekilde öğrenmelerine olanak tanır.

Türk eğitim sisteminde de, çevrenin olumlu etkilerinden faydalanarak değerler eğitiminin daha etkili hale getirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Eğitimde değerler eğitimi programları ve karakter eğitimi dersleri, çevrenin olumlu etkilerini artırmaya yönelik adımlar olarak kabul edilmektedir (Tuncer, 2008: 45). Bunun yanı sıra, ailelerin eğitim süreçlerine dahil edilmesi, değerlerin çocuklar tarafından daha kolay bir şekilde içselleştirilmesini sağlar.

Çevre, değerler eğitiminde kritik bir rol oynamaktadır. Hem olumlu hem de olumsuz etkilere sahip olan çevre, bireylerin değerler eğitimi sürecini doğrudan etkiler. Aile, okul ve toplum, öğrencilerin değerleri öğrenmelerinde önemli birer kaynak teşkil ederken, çevresel olumsuz faktörler, bu sürecin verimliliğini olumsuz yönde etkileyebilir. Eğitimciler, çevrenin olumlu etkilerinden yararlanarak, öğrencilerin doğru değerlerle donatılmasını sağlamalıdır. Çevresel faktörlerin düzenlenmesi, değerler eğitiminin etkili bir biçimde işleyebilmesi için önemli bir adımdır.

1.5.2. Aile

Değerler eğitimi, bireylerin toplumsal yaşamda uyumlu, ahlaki ve etik değerleri öğrenmesi, bu değerleri içselleştirmesi ve bunlara göre davranışlar geliştirmesi sürecidir. Aile, çocukların erken yaşlarda değerleri öğrenmeye başladığı ilk ve en önemli sosyalizasyon ortamıdır. Aile, bireylerin karakter gelişimi, sosyal sorumluluk anlayışı ve toplumsal normlara uyum sağlama konusunda kritik bir role sahiptir.

1.5.2.1. Ailenin Değerler Eğitimi Sürecindeki Rolü

Aile, çocuğun ilk eğitim aldığı kurumsal yapı olup, değerlerin öğretildiği ve pekiştirildiği en temel sosyal alandır. Murat Yavuzer, aileyi çocuklar için en önemli eğitim kurumu olarak tanımlar ve ailenin, çocukların sosyal, duygusal ve ahlaki gelişiminde en önemli rolü üstlendiğini belirtir. Aile, çocuğun kişiliği üzerinde en belirleyici etkiye sahip kurumdur. Ailenin tutumları, çocukların gelecekteki sosyal, psikolojik ve ahlaki gelişimlerini doğrudan etkiler (Yavuzer, 2001: 47). Bu bağlamda, çocuklar ailenin değer yargılarını, davranışlarını ve sosyal ilişkilerdeki tutumlarını gözlemleyerek öğrenirler. Hüseyin Karadeniz de ailenin, çocukların değerler eğitimi açısından kritik bir rol oynadığını savunur. Karadeniz, ailenin çocuklara değerleri öğretme sürecinde bir model olarak işlev gördüğünü ifade eder. Ona göre, Aile içindeki ilişkiler, çocuğun dünyayı nasıl algılayacağı ve toplumsal değerleri nasıl içselleştireceği konusunda belirleyicidir (Karadeniz, 2005: 121). Karadeniz, ebeveynlerin çocuklarına değerleri sadece sözlü olarak anlatmakla kalmadıklarını, aynı zamanda davranışsal örnekler sunarak bu değerleri pekiştirdiklerini vurgulamaktadır.

Ebeveynlerin tutumları, çocukların değerler eğitimi sürecini doğrudan etkiler. Albert Bandura, sosyal öğrenme teorisi çerçevesinde, çocukların ailede gözlem yoluyla değerleri öğrendiklerini belirtmiştir. Çocuklar, ailedeki bireylerin tutumlarını, davranışlarını gözlemleyerek öğrenirler. Bu süreç, sosyalizasyonun ilk ve en etkili biçimidir (Bandura, 1977: 34). Bandura, aile içindeki gözlemin ve örnek almanın değerler eğitimi üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. Bandura'nın sosyal öğrenme teorisi, ailenin sadece öğretici değil, aynı zamanda model oluşturma rolünü de pekiştirmektedir. James Bank de ailelerin, çocukların değerlerle tanıştığı ilk öğretim ortamı olduğuna dikkat çeker. Aileler, çocuklarının ahlaki değerlerle tanıştığı ilk eğitim ortamıdır. Aile içinde öğrendikleri değerler, çocukların toplumdaki davranışlarını

şekillendirir (Bank, 2001: 65). Bank, ailede sağlanan güvenli ortamın, çocukların etik ve ahlaki değerleri öğrenmelerine yardımcı olduğunu belirtir.

1.5.2.2. Aile İletişiminin Değerler Eğitimi Üzerindeki Etkisi

Aile içindeki iletişim biçimi, çocukların değerleri öğrenmesinde büyük bir rol oynar. John Dewey, eğitimde çocuğun yaşadığı çevreyi ve etkileşimlerini önemseyerek, aile içindeki sağlıklı iletişimin değerler eğitimi üzerindeki etkisini vurgulamıştır. Ailedeki tutumlar, çocuğun dünya görüşünü, etik değerlerini ve sosyal becerilerini geliştirir (Dewey, 1938: 98). Dewey, özellikle ailenin verdiği sözlü ve sözsüz mesajların, çocuğun toplumsal değerleri anlamasında ve içselleştirmesinde belirleyici olduğunu belirtmiştir. Aileler, çocuklarına bakım ve sevgiyle birlikte, toplumda nasıl ahlaki değerlerle yaşayacaklarını gösteren ilk öğretmenlerdir (Noddings, 1992: 94). Noddings, ebeveynlerin çocuklarına sevgi ve bakım verirken, aynı zamanda onların ahlaki gelişimlerini de yönlendirdiklerini ifade eder. Aile içindeki iletişim, değerlerin doğru bir şekilde aktarıldığı ve pekiştirildiği bir ortam yaratır (Gül, 2011: 103). Gül, çocukların ahlaki değerleri yalnızca ebeveynlerinden değil, aynı zamanda aile içindeki diğer bireylerden de öğrendiklerini belirtir. Aile içindeki açık ve sağlıklı iletişim, çocukların etik değerler konusunda bilinçli bir yaklaşım geliştirmelerini sağlar.

1.5.2.3. Ailenin Sosyo-ekonomik Durumunun Değerler Eğitimi Üzerindeki Etkisi

Ailenin sosyo-ekonomik durumu, değerler eğitimi açısından da önemli bir rol oynar. Ailenin ekonomik durumu, çocuğun eğitim olanaklarına erişimini, sosyal etkinliklere katılımını ve kültürel faaliyetlerini etkiler. Ekonomik olarak daha iyi durumda olan aileler, çocuklarını sanat, spor ve kültürel etkinliklere yönlendirebilir. Bu durum, çocuğun estetik, hoşgörü ve yaratıcılık gibi değerleri kazanmasını sağlar. Aile bireylerinin eğitim düzeyi, çocuğa aktarılan değerlerin niteliğini belirler. Eğitimli aileler, çocuklarına daha evrensel ve kapsayıcı değerler aktarabilir. Ailenin sosyal statüsü, çocuğun toplumsal normlara ve değerlere bakışını etkiler. Örneğin, yüksek sosyal statüye sahip aileler, çocuklarına liderlik, sorumluluk ve özgüven gibi değerleri daha fazla aşılayabilir. Bourdieu'ye göre, ailelerin sahip olduğu kültürel sermaye, çocukların toplumsal değerleri öğrenme süreçlerini ve toplumsal hayatta nasıl yer alacaklarını belirler.

1.5.2.4. Ailenin Kültürel ve Toplumsal Değerleri Aktarmadaki Rolü

Aileler, kültürel değerlerin ve toplumsal normların aktarılmasında önemli bir rol oynar. David Carr, ailelerin, çocuklarının toplumsal değerlere ve normlara nasıl uyum sağlayacaklarını öğrettiklerini belirtmiştir. Aile, çocukların toplumsal normları nasıl öğrenip bunlara nasıl uyum sağlayacaklarını öğretir. Bu süreç, değerler eğitiminin ilk aşamasıdır (Carr, 2003: 122). Lawrence Kohlberg, moral gelişim üzerine yaptığı çalışmalarda, ailelerin çocuğun ahlaki ve etik değerler konusunda nasıl yönlendirici bir rol üstlendiklerini vurgulamıştır. Aile, çocuğun ilk etik ve ahlaki öğrenim alanıdır. Çocuk, ailede gözlemlediği davranışlar aracılığıyla doğru ve yanlış kavramlarını öğrenir (Kohlberg, 1981: 198).

1.5.3. Okul ve Öğretmen

Okul, öğrencilerin yalnızca akademik başarılarını değil, aynı zamanda kişisel ve toplumsal sorumluluklarını da pekiştirdiği bir eğitim alanıdır. Bu bağlamda, değerler eğitiminin okulda sistemli bir şekilde verilmesi, öğrencilerin sadece bilgi edinmelerini sağlamakla kalmaz, aynı zamanda onları toplumda sağlıklı ilişkiler kurabilecek, etik değerlere sahip çıkan bireyler olarak yetiştirir. Karadeniz, değerler eğitiminin okulda aktif bir şekilde verilmesinin öğrencilerin kişisel gelişimlerini ve toplumsal sorumluluklarını pekiştirdiğini savunmaktadır. Karadeniz, değerler eğitiminin okulun sadece ders müfredatından değil, okul kültüründen ve öğretmen-öğrenci etkileşiminin de bir parçası olarak şekillendiğini vurgulamaktadır. Okulda verilen değerler eğitimi, öğrencilerin hem bireysel hem de toplumsal düzeyde sağlıklı kararlar alabilmelerine olanak sağlar (Karadeniz, 2005: 112). Karadeniz, ayrıca bu tür bir eğitimin, öğrencilerin kendilerini ve başkalarını daha iyi anlamalarına yardımcı olduğunu belirtmiştir. Yavuzer, değerler eğitiminin okulda yalnızca ders içerikleriyle değil, okulun genel atmosferiyle de pekiştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Okuldaki öğretmen tutumları, öğrenci-öğretmen ilişkileri ve okul yönetiminin değerler eğitimi ile uyumlu olması gerektiğini ifade etmektedir. Okul, öğrenciler için bir değerler modelinin sunulduğu ve bireylerin sosyal sorumluluklarını yerine getirmeye başladıkları bir ortam olmalıdır (Yavuzer, 2000: 93).

Değerler eğitiminin okulda önemli bir yer tuttuğuna dair görüşler yalnızca Türk bilim insanlarıyla sınırlı değildir. Yabancı akademisyenler de bu konuda benzer düşüncelere sahiptir. Nel Noddings, eğitimde değerlerin yerini savunarak, okulların

sadece bilgi öğretmekle kalmaması gerektiğini, aynı zamanda öğrencilerin insani değerler, empati ve hoşgörü gibi evrensel değerleri de öğrenmelerine yardımcı olmaları gerektiğini belirtmiştir. Okul, öğrencilerin hem kendilerini hem de başkalarını anlamalarını sağlayan bir eğitim ortamıdır. Değerler eğitimi, bu sürecin merkezinde yer alır (Noddings, 1992: 78). David Carr, değerler eğitiminin, öğrencilerin toplumsal sorumluluklarını anlamalarına yardımcı olan bir süreç olduğunu savunmaktadır. Carr'a göre, okulda verilen değerler eğitimi sadece bireysel karakter gelişimi için değil, aynı zamanda öğrencilerin toplumsal düzeyde etik değerlere saygılı bireyler olarak yetişmesi için de kritik bir rol oynar. Değerler eğitimi, okulda yalnızca ders içeriklerinin ötesinde, öğretmenlerin tutumları ve okul kültürünün de bir parçası olmalıdır (Carr, 2003: 45).

Okul kültürü, değerler eğitiminin etkili bir şekilde verilmesinde kritik bir rol oynamaktadır. James Bank, okul kültürünün, öğrencilerin değerleri öğrenme biçimlerini şekillendirdiğini ve okul atmosferinin öğrencilerin toplumsal değerleri öğrenmeleri üzerinde önemli bir etkisi olduğunu belirtmektedir. Okul kültürü, öğrencilerin toplumsal normlara ve değerlere nasıl yaklaşacaklarını belirler (Bank, 2001: 56). Okul kültürü, sadece öğrencilerin öğrendikleri bilgilerin değil, aynı zamanda okulda yaşadıkları sosyal etkileşimlerin de önemli olduğu bir yapıdır. Reynolds okul kültürünün değerler eğitimi üzerindeki etkisine dikkat çekerek, öğrencilerin sadece derslerde değil, okul içindeki sosyal ilişkilerde de değerler öğrenmeye devam ettiklerini vurgulamaktadır. Okul kültürü, öğrencilerin toplumsal uyum ve etik değerler konusunda ne kadar başarılı olacağını belirler (Reynolds, 2006: 134).

Değerler eğitimi, bireysel düzeyde öğrencilerin karakter gelişimlerini pekiştirirken, toplumsal düzeyde de daha adil, hoşgörülü ve sorumlu bireylerin yetişmesine katkı sağlar. Kohlberg, değerler eğitiminin moral gelişim üzerindeki etkilerini incelemiş ve okulların bu süreçte önemli bir rol oynadığını belirtmiştir. Değerler eğitimi, öğrencilerin sadece toplumsal normları öğrenmelerine değil, aynı zamanda etik düşünme becerilerinin gelişmesine de yardımcı olur (Kohlberg, 1981: 222). Reynolds ise değerler eğitiminin toplumsal uyumu artırmaya yardımcı olduğunu, çünkü bireylerin toplumsal kurallara ve normlara daha fazla saygı gösterdiklerini vurgulamaktadır. Değerler eğitimi, öğrencilerin toplumla daha sağlıklı bir ilişki kurmalarını ve toplumun farklı kesimlerine saygı duymalarını sağlar (Reynolds, 2006: 157).

Okul, sadece akademik bilgi vermekle kalmayıp, öğrencilerin değerler eğitimi aracılığıyla toplumda sağlıklı bir şekilde gelişmelerine olanak tanır. Birçok bilim

insanının ortaya koyduğu araştırmalar, okulun değerler eğitimi açısından kritik bir rol oynadığını ve bu sürecin yalnızca müfredatla değil, okul kültürü ve ğretmen-ğrenci etkileşimiyle de şekillendiğini ortaya koymaktadır. Okulda verilen değerler eğitimi, öğrencilerin hem bireysel hem de toplumsal sorumluluklarını yerine getirebilmeleri için önemli bir zemin hazırlar.

1.5.4. Dijital Dünya ve Kitle İletişim Araçları

Teknolojik gelişmelerin hızla ilerlemesiyle birlikte, kitle iletişim araçları, dijital dünya ve özellikle sosyal medya platformları, toplumsal yaşamı ve bireysel davranışları derinden etkilemeye başlamışlardır. Bu araçlar, eğitim sürecinde, özellikle değerler eğitiminde önemli bir yer tutmaktadır. Değerler eğitimi, bireylerin toplumsal, etik ve ahlaki değerleri kazanmalarına yardımcı olmayı amaçlayan bir süreçtir. Ancak, dijital dünyanın etkisiyle birlikte, değerlerin ğretimi ve içselleştirilmesi, hem olumlu hem de olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Bu açıdan konuya yaklaşılarak alt başlıklar halinde, dijital dünya ve kitle iletişim araçlarının değerler eğitimi sürecindeki rolü ve etkileri ele alınacaktır.

1.5.4.1. Dijital Dünyanın Değerler Eğitimi Sürecindeki Rolü

Dijital platformlar ki burada özellikle sosyal medya, bireylerin dünya görüşlerini şekillendiren, etkileşimde bulundukları diğer bireylerin davranışlarını gözleme imkanı sunan etkileşimli alanlardır. Bu ortamlar, geleneksel eğitim ortamlarına kıyasla, daha hızlı ve daha geniş bir değer aktarımı sağlar. Kullanıcılar, sosyal medya platformlarında paylaşılan içerikler, fikirler ve görüşler aracılığıyla çeşitli toplumsal ve bireysel değerleri öğrenir ve bu değerlerle etkileşimde bulunur. Ancak bu platformlarda paylaşılan değerlerin doğru ve sağlıklı bir biçimde aktarılması önemlidir (Kaplan ve Haenlein, 2010: 59).

Türk eğitiminde, sosyal medyanın eğitimde kullanımı, özellikle öğretmenlerin ve öğrencilerin ders dışı paylaşımlarında etkili olmuştur. Öğrenciler, sosyal medya aracılığıyla eğitim içeriklerine ulaşabilir, farklı bakış açıları ile tanışabilir ve değerler hakkında geniş bir bilgi birikimi edinme fırsatına sahip olabilirler (Yılmaz, 2016: 90). Bununla birlikte, sosyal medya aracılığıyla öğrenciler arasında değerlerin sağlıklı bir biçimde aktarılması, düzenli denetim ve rehberlik gerektirir.

1.5.4.2. Kitle İletişim Araçlarının Değerler Eğitimi Üzerindeki Etkisi

Kitle iletişim araçları; televizyon, radyo, gazete, sinema vb. toplumsal değerlerin büyük bir hızla ve geniş bir kitleye aktarılmasında etkili araçlardır. Televizyon ve sinema gibi araçlar, bireylerin değerlerini şekillendirmede güçlü etkilere sahiptir. Medyanın yaydığı mesajlar, toplumda değer yargılarını oluşturma ya da dönüştürme konusunda önemli bir rol oynar. Özellikle, televizyon dizileri, filmler ve haber bültenlerinde sunulan değerler, geniş kitleler tarafından benimsenebilir.

Türkiye’de, özellikle televizyon dizilerinde ve filmlerinde yer alan karakterlerin davranışları, toplumsal değerleri etkilemektedir. Örneğin, toplumsal eşitlik, adalet ve aile içindeki ilişkiler gibi değerler, medya aracılığıyla geniş bir izleyici kitlesine ulaşmakta ve bu değerlerin halkın algısını şekillendirmesinde etkili olmaktadır (Erdoğan, 2007: 75). Ancak medyanın bazen olumsuz değerler yayıyor olması, özellikle gençler ve çocuklar için ciddi riskler oluşturabilir.

1.5.4.3. Sosyal Medya ve Dijital Dünya ile İlgili Olumlu Etkiler

Sosyal medya ve dijital dünyadaki platformlar, değerler eğitimine olan katkıları açısından birçok olumlu etkiye sahiptir. Öncelikle, dijital dünya, bireylerin geniş bir bilgi havuzuna erişmesini sağlar. Bu da öğrencilerin ve bireylerin farklı kültürlerden ve toplumlardan gelen değerleri öğrenmelerine olanak tanır. Sosyal medya platformları, özellikle hoşgörü, empati ve toplumsal sorumluluk gibi evrensel değerlerin yayılmasında etkili olabilir. Dijital ortamlar, farklı gruplar arasında kültürlerarası etkileşimi artırarak, bireylerin daha açık fikirli ve hoşgörülü olmalarına yardımcı olabilir.

Ayrıca, sosyal medyada yer alan eğitici içerikler, bireylerin kendilerini geliştirmelerini ve toplumsal sorumluluk bilinci kazanmalarını teşvik edebilir. Sosyal medya kampanyaları ve dijital platformlardaki bilinçlendirme hareketleri, öğrencilerin değerleri öğrenmelerinde ve bu değerlere saygı göstermelerinde etkili olabilir (Schwartz, 2012: 15).

1.5.4.4. Sosyal Medya ve Dijital Dünya ile İlgili Olumsuz Etkiler

Sosyal medya ve dijital dünya, değerler eğitimi sürecinde aynı zamanda olumsuz etkiler de yaratabilmektedir. Sosyal medyada hızla yayılan olumsuz ve zararlı içerikler, bireylerin değerlerini olumsuz şekilde etkileyebilir. Özellikle şiddet,

ırkçılık, ayrımcılık ve cinsiyetçilik gibi olumsuz değerler, sosyal medya platformlarında sıkça yer bulmaktadır. Bourdieu'ye göre, bu tür içerikler, özellikle gençlerin değer algısını bozabilir ve toplumsal normlarla çatışan tutumların gelişmesine neden olabilir.

Ayrıca, Turkle'ye göre dijital platformlarda yer alan kusursuz hayat temalı paylaşımlar, bireylerin gerçek yaşamla uyumsuz beklentiler geliştirmelerine yol açabilir. Bu da bireylerde depresyon, yalnızlık ve düşük benlik saygısı gibi sorunlara yol açabilir. Sosyal medya, bireylerin kendilerini başkalarıyla sürekli olarak kıyaslamalarına ve bu da sağlıksız değerler geliştirmelerine yol açabilir.

1.5.4.5. Kitle İletişim Araçlarının Değerler Eğitimi Üzerindeki Olumsuz Etkileri

Kitle iletişim araçları, değerler eğitimi sürecinde olumsuz etkiler de yaratabilir. Medyanın bazen şiddeti, aşırı tüketimi, kadın ve erkek rolleri arasındaki eşitsizliği normalleştirici içerikler sunması, toplumsal değerlerin bozulmasına yol açabilir. Bu tür içerikler, izleyicilerde empati yoksunluğu, hoşgörüsüzlük ve adaletsizlik gibi olumsuz değerlerin gelişmesine sebep olabilir (Gerbner, 1998: 42).

Özellikle genç izleyiciler üzerinde yapılan araştırmalar, televizyon ve internet üzerinden yayılan şiddet içeriklerinin, gençlerin şiddeti kabul etmelerinde ve normalleştirmelerinde etkili olduğunu göstermektedir (Bushman ve Huesmann, 2006: 268). Ayrıca, medya aracılığıyla yayılan sahte yaşam standartları ve idealler, gençlerin kendi değerlerini doğru bir biçimde inşa etmelerini engelleyebilir.

Sosyal medya, dijital dünya ve kitle iletişim araçları, değerler eğitimi sürecinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu araçların hem olumlu hem de olumsuz etkileri bulunmaktadır. Olumlu yönleriyle, geniş bilgi erişimi, kültürlerarası etkileşim ve toplumsal değerlerin yayılması gibi katkılar sağlarken, olumsuz etkileriyle şiddet, ayrımcılık ve bireysel kıyaslamalar gibi sorunlar yaratabilir. Bu nedenle, değerler eğitiminde sosyal medya ve dijital dünya kullanımının kontrollü ve bilinçli bir şekilde yönlendirilmesi, sağlıklı ve olumlu değerlerin bireylere aktarılması açısından büyük önem taşımaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ, BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın bu bölümünde, araştırma modeli, örneklem seçimi, veri toplama araçlarına, verilerin analizlerine, görüşme formu sonucu elde edilen nitel veri bulgularına ve yorumlarına ait bilgiler yer almaktadır. Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin değerler eğitime yönelik yaptığı çalışmaları ve bu alandaki öğretmen görüşlerini incelemek üzere gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda çeşitli bulgulara ulaşılmıştır. Ayrıntılı olarak görüşme sorularının analizlerine yer verilmeye çalışılmıştır.

2.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Araştırma nitel araştırma yöntemi ile yürütülmüştür. Çalışmanın desenlemesi ise durum çalışması (case study) ile yapılmıştır. Durum çalışması, güncel bir olguyu kendi gerçek yaşam çerçevesi içinde çalışan nitel çalışma desendir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Veriler, katılımcıların değerler eğitimi ile ilgili düşüncelerine dair veriler, yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak toplanmıştır.

2.2. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEM / ÇALIŞMA GRUBU

Çalışma grubu Milli Eğitim Bakanlığının onayı ile İzmir ili Gaziemir ilçesinde, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ortaokullarda görev yapan 12 din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni olarak belirlenmiştir.

2.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada nitel verileri yani öğretmen görüşlerini almak amacıyla nitel araştırmalarda en çok kullanılan veri toplama araçlarından biri olan görüşme formu kullanılmıştır.

2.3.1. Öğretmen Görüşme Formu

Görüşme formu hazırlanırken öncelikle alanda tarama yapılmış daha önceki çalışmalar ve tezler incelenmiştir. Burada katılımcılara yöneltilen soruların ne amaçla hazırlandığına, neye ulaşmaya çalışıldığına bakılmıştır. Bu çalışmalardan da

yararlanarak kendi çalışmamızda belirlediğimiz problem durumlarına yönelik hazırladığımız sorularda basit ve anlaşılır cümleler kurmaya, katılımcıların kolay anlayabileceği sorular sormaya, katılımcının görüşlerini rahat ve açıkça ortaya koyabileceği, yönlendirmeden uzak sorular sormaya dikkat edilmiştir.

2.3.2. Veri Toplama Süreci

Görüşme formu uygulanmasında öğretmenlerle yapılan görüşme için katılımcılarla randevu oluşturulmuştur. Çalışma hakkında detaylı bilgiler verilmiş katılımcıların izinleri alınmıştır. Çalışmaya katılımcıların gönüllü olarak katılımı sağlanmış ve kişisel bilgilerin gizliliği ilkelerine uyulmuştur. Nitel verilerin yani görüşme formu verilerinin toplanmasında yüz yüze görüşmeler yapılarak veriler yazılı ortama aktarılmıştır.

2.3.3. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında verileri analiz etmek için kullanılan yöntem içerik analizidir. Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan içerik analizi; metinler, görseller, ses kayıtları veya diğer iletişim materyalleri üzerinde sistematik bir şekilde çalışarak anlamlı veriler elde etmeyi amaçlar. İçerik analizi, verilerin derinlemesine incelenmesi ve yorumlanması yoluyla temalar, kategoriler ve kalıplar ortaya çıkarmayı hedefler. Araştırmada öğretmenlerin DKAB dersinde verilen değerlere ilişkin görüşlerinin alındığı görüşmelerde öğretmenlerin kimlik bilgilerini gizli tutmak amacıyla Ö1, Ö2. vb. şekilde kod isimler verilmiştir. Verilerin tamamı formlara geçirildikten sonra tüm veriler içerik analizi yöntemi ile ele alınmıştır.

2.4. BULGULAR VE YORUMLAR

2.4.1. Değer Kavramı Neyi İfade Ediyor

“Size göre değer kavramı neyi ifade ediyor? Açıklar mısınız?” sorusunu yönelttiğimiz 12 katılımcıdan aldığımız cevaplar analiz edildiğinde, katılımcıların değer kavramını “değer verilen önemsenen” (Ö1, Ö2), “kutsal boyutu olan inanç, davranış, düşünce vb.” (Ö4), “bireysel olarak davranışa yüklenen anlam” (Ö8), “yaşamı anlamlı kılan dinamikler” (Ö9), “köklü kurallar” (Ö2), “iyiye ve güzele sevk eden, toplumların şekillenmesini sağlayan yapı taşları” (Ö3), “toplumsal yaşamı ve

ilişkileri düzenleyen duygu ve düşünceler” (Ö7), “ahlaki davranışlar” (Ö5, Ö10, Ö11), “davranışlarımıza rehberlik eden kurallar” (Ö12), “davranışlarımızı yönlendiren üst bir kavram” (Ö6) olarak tanımladıkları görülmüştür. Katılımcıların konuyla ilgili görüşleri sırasıyla şunlardır.

“Değer önem verilen önemsenen demek. Mesela benim için evladım değerlidir. Bunun yanı sıra hayatımda değer verdiğim kavramlar da var namus, onur gibi” (Ö1).

“Değer kavramı bana göre iyi bir yaşam sürmemiz için gereken köklü kurallardır. Çünkü bizler farklılıklar içerisinde beraber, uyumlu, mutlu yaşamayı başarmak zorundayız. Bunu da değerleri öğrenerek ve yaşatarak sağlayabiliriz” (Ö2).

“Değer, insanı iyiye ve güzele sevk eden toplumların ve medeniyetlerin şekillenmesini sağlayan en önemli yapıtaşlarıdır. Benim de hayatımın merkezine aldığım, gerek bireysel gerekse meslek hayatımda, kendimi gelecek nesillerin bu yapıtaşları ile inşasını sağlamaya adanmış güçlü dinamiklerdir diyebilirim” (Ö3).

“Birey veya toplum açısından önem verilen, önceliği olan duruma göre kutsal bir boyutu da barındıran her türlü inanç, davranış, gelenek ve düşüncelerin toplamıdır” (Ö4).

“İnsanın hayatını sürdürmesinde etkin rol oynayan tüm ahlaki kavramları ifade etmektedir” (Ö5).

“Davranışlarımızı yönlendiren üst bir kavram olarak tanımlayabiliriz” (Ö6).

“Değer toplumsal yaşamı ve bireyler arası ilişkiyi düzenleyen duygu ve düşüncelerdir” (Ö7).

“Herhangi bir olay, durum, davranışa kişinin yüklediği anlamdır” (Ö8).

“İnsanın doğuştan getirdiği ve çevresinden öğrendiği, yaşamını anlamlı kılan dinamiklerdir” (Ö9).

“Ahlaken gerekli görülen davranış ve tutumlar” (Ö10).

“Önemli olarak kabul ettiğimiz ahlaki davranışlarımız değerlerdir. Örneğin dürüstlük adalet saygı sevgi hoşgörü güven dayanışma” (Ö11).

“Davranışlarımıza rehberlik eden kurallar bütünüdür” (Ö12).

Katılımcılar, değer kavramına dair anlayışlarını ve bu kavramın toplumsal, bireysel ve ahlaki boyutlarını nasıl yorumladıklarını ortaya koymaktadırlar. Katılımcılar, değer kavramını geniş bir yelpazede tanımlamış, ahlaki, toplumsal ve bireysel açıdan farklı bakış açılarıyla ifade etmişlerdir. Genel olarak değer kavramı, değerler eğitimi ve ahlak ile doğrudan ilişkilendirilmiş, aynı zamanda toplumsal düzenin sağlanmasında kritik rol oynayan unsurlar olarak tanımlanmıştır.

Katılımcıların çoğu, değeri toplumsal ve bireysel yaşamda rehberlik eden kurallar veya ahlaki davranışlar olarak görmekte ve bu değerlerin, davranışları yönlendiren, hayata anlam katan unsurlar olduğuna dikkat çekmektedirler. Örneğin, Ö5 ve Ö11 tarafından belirtilen ahlaki kavramlar; dürüstlük, adalet, saygı, sevgidir. Ö12'nin ifadelerinde geçen, “davranışlara rehberlik eden kurallar” ifadesi, değerlerin bir toplumda kabul edilen evrensel veya ortak etik anlayışlarına dayandığını göstermektedir. Bu yönüyle değerler, toplumun düzenini ve bireyler arasındaki ilişkileri yönlendiren, toplumsal bir işlev görmektedir.

Kutsallık ve bireysel anlam ise katılımcılar tarafından, değerlerin daha derin ve kişisel bir boyutunu ifade etmek için kullanılmıştır. Ö4'ün belirttiği “kutsal boyut” ve Ö9'un ifadesindeki “yaşamı anlamlı kılan dinamikler” ifadeleri, değerlerin yalnızca toplumsal işlevleriyle değil, bireylerin kendi hayatlarını anlamlandırma ve manevi tatmin sağlama süreçleriyle de bağlantılı olduğunu vurgulamaktadır. Bu bakış açısı, değerlerin kişisel bir içsel dünyayı da şekillendirdiğini ve insanın varoluşsal sorularına yanıt arayarak hayatına bir anlam kazandırmaya çalıştığını gösterir.

Katılımcıların çoğunluğunun değerleri iyiye ve güzele sevk eden unsurlar olarak tanımlamaları, değerlerin sadece bireysel veya toplumsal düzeni sağlamakla kalmadığını, aynı zamanda insanın en yüksek hedeflerine, yani ahlaki ve manevi olgunluğa ulaşmasına yardımcı olan bir yol haritası sunduğunu ortaya koymaktadır. Ö3'ün ifadelerinde yer alan, “toplumların ve medeniyetlerin şekillenmesini sağlayan en önemli yapıtaşları ifadesi”, bu kavramın sadece bireyler için değil, aynı zamanda toplumların gelişiminde kritik bir işlevi olduğunu ortaya koymaktadır.

2.4.2. Değer Eğitimi Ve Önemi

Katılımcılara “Değerler eğitimi sizin için ne ifade etmektedir?” ve “Değerler eğitiminin önemi hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusunu birlikte yönelttiğimizde katılımcılar değerler eğitimini; “kısaca çocuklarımıza kişilik kazandırmak ve hayatta mutlu olmanın yollarını öğretmek” (Ö2), “bireye toplumun inşasında, bu yapıtaşlarını kazandırmayı ve kendisinden sonra gelenlere aktarmayı sağlayan bir eğitim süreci” (Ö3), “toplumda yaşatılması istenen inanç, düşünce ve geleneklerin sistematik öğretim programı içerisinde özelde öğrencilere genelde ise bütün topluma verilen eğitim” (Ö4), “toplumda davranış yönlendiren üst bir kavram olarak öğrencilere kazandırılması amacıyla yapılan eğitim faaliyetleri” (Ö6), “gelenek ve göreneklerimizden getirdiğimiz doğru ve yanlışın neden doğru neden yanlış olduğunu

kavramak” (Ö7), “değerler eğitimi bizim için değer görülen davranışları öğrencilerimize kazandırmak” (Ö8), “insanın yaratılışında var olan bazı duygu, düşünce ve inanışların bireye ve topluma faydalı hale gelebilmesi için sistemleştirilen değerlerin, bireylere aktarılarak onları daha donanımlı hale getirme ve istendik davranış edindirme çabası” (Ö9), “manevi, milli ve evrensel değerlerin farkına vararak davranışa dönüşmesi” (Ö12) olarak tanımlamışlardır.

Bulgular incelendiğinde genel bir çerçeve çizerek ele alacak olursak katılımcıların değerler eğitimi çocuğa kişilik kazandırmak, mutlu olmanın yönlerini öğretmek (1 kişi), toplumda kişiye kazandırılacak davranışlar, inançlar, doğrular ve yanlışlar ve bunların aktarılması (3 kişi), öğrencilere kazandırılması gereken olumlu davranışlar (2 kişi), manevi, milli ve evrensel değerlerin davranışa dönüştürülmesi çabası (1 kişi), insanın yaratılıştan getirdiği unsurların değere dönüştürülerek bireyin fark etmesini ve bireyde davranışa dönüşmesini sağlamak (1 kişi) olarak tanımladığını görüyoruz.

Katılımcılar değerler eğitiminin önemi hakkında ise; çağın ve teknolojinin getirdiği olumsuzlukların önlenmesinde öğretmenin sağladığı katkıyla birlikte ne kadar gerekli olduğuna (Ö1), insanların hayatını kolaylaştırıp, kendini tanımasını sağlamasına, ve ahlaki yönden gelişimine katkı sağladığına (Ö5), toplumda daha yaşanılır bir düzen oluşmasına sağladığı katkıya, gelenek ve göreneklerimizden getirdiğimiz doğru ve yanlışın neden doğru neden yanlış olduğunu kavramamıza olan katkısı ile değerleri hayatımıza entegre edip iyi ahlaklı bir topluma dönüşmemize olan faydasına (Ö7), bütün farklılıklara rağmen bir arada daha mutlu, huzurlu ve barış içerisinde yaşamak için sistemli ve planlı çalışmalar yapılarak değerlerin topluma hatırlatılması gerektiğine (Ö9), farkındalık oluşturarak bilinçli, huzurlu mutlu ve barış içerisinde bir toplum oluşturmadaki etkisine (Ö9), insanların bireysel ve sosyal hayatlarında daha kontrollü ve daha ahlaki kararlar almasında ve toplumsal bağların güçlenmesinde oynadığı role (Ö11) dikkat çekmişlerdir.

Bu bulgular incelendiğinde değerler eğitiminin kişinin; kendini tanımasına (1 kişi), hayatını anlamlandırmasına (1 kişi), ahlaki yönden gelişmesine (2 kişi), olumlu istendik davranışları kazanmasına (1 kişi), toplumun şekillenmesine, toplumda daha yaşanılır bir düzen kurulmasına, mutlu, huzurlu bireylerden oluşan bir toplumun mümkün kılınmasına (4 kişi) katkı sağladığını söyleyebiliriz. Katılımcıların konuyla ilgili görüşleri sırasıyla aşağıda yer almaktadır.

Çocuklarımız maalesef çağın ve teknolojinin bizden götürülerinin olduğu her şeyi çok hızlı tükettiğimiz bir çağda yaşıyorlar. Sosyal medyadaki bana göre bilinçli bir şekilde yürütülen birçok algı yönetimine algı operasyonuna maruz kalıyorlar.

Birçok kavramın içi boşaltıldı. Mesela benim çocukluğumda ilkokul veya ortaokulda sevginin olması, birileriyle çıkmak olayları hoş karşılanmaz iken şimdi olmaması garipseniyor. Benim zamanımda evlilik dışı birliktelikler dizi filmlerle gözümüze sokulurken şimdi ise eşcinsellik sokuluyor. Bütün bu olumsuz algılara maruz kalan çocuklar ayıp gibi utanma gibi kavramları, değerlerimizi yitiriyorlar. Bu konuda biz din kültürü öğretmenlerine büyük sorumluluk düşüyor. Çocukların gözünde bizler örnek alınan, her yaptığı izlenen profilleriz. O yüzden din kültürü öğretmenlerinin çocukların kalbine ulaşabilen vicdanlı merhametli öğretmen olmalarını önemsiyorum. Çağımız din kültürü öğretmenleri oyun bilmeli, sosyal medyadan bilgisayardan anlamalı, kısaca çocukların dilinden konuşabilmeli, aradaki jenerasyon farkını minimumda tutmalıdır (Ö1).

“Değerler eğitimi, çocuklarımıza kişilik kazandırmak ve hayatta mutlu olmanın yollarını öğretmek için çok önemli bir eğitim aracıdır. Farklı fıtratta ve çevre ortamında aynı amaç etrafında çocuklarımızı bir araya getirmenin en önemli aracıdır, değerler eğitimi” (Ö2).

“Değerler eğitimi, bireye toplumun inşasında, bu yapıtaşlarını kazandırmayı ve kendisinden sonra gelenlere aktarmayı sağlayan bir eğitim sürecidir” (Ö3).

“Değerler eğitimi, toplumda yaşatılması istenen inanç, düşünce ve geleneklerin sistematik öğretim programı içerisinde özelde öğrencilere genelde ise bütün topluma verilen eğitimi ifade etmektedir” (Ö4).

“İnsanların hayatını kolaylaştırıp, kendini tanımasını sağlayan, ahlaki yönden gelişimine katkı sağlaması, hayatını bu çerçevede yaşamaya gayret etmesi vb. yönünden, değerler eğitiminin gerekli olduğunu düşünüyorum” (Ö5).

“Toplumda davranış yönlendiren üst bir kavram olarak öğrencilere kazandırılması amacıyla yapılan eğitim faaliyetleridir” (Ö6).

Toplumda daha yaşanılır bir düzen oluşması için değerler eğitimi oldukça önemlidir. Gelenek ve göreneklerimizden dolayı az da olsa doğru yanlış biliyoruz ama neden doğru neden yanlış olduğunu kavramayınca o değeri terk etmeye daha meyilli oluyoruz. Bu yüzden değerler eğitiminin verilmesi gerekir ki bu değerleri hayatımızda entegre edip iyi ahlaklı bir topluma dönüşebilelim (Ö7).

“Değerler eğitimi bizim için değer görülen davranışları öğrencilerimize kazandırmaktır. Gerçekten emek verilerek çalışmalar yapıldığında öğrencilerin davranışlarında örneklerini gördüğümüzde kişinin iç huzuru, bir öğretmen için yaşanılması gerekli bir duygu olduğunu düşünüyorum” (Ö8).

Değerler Eğitimi; insanın yaratılışında var olan bazı duygu, düşünce ve inanışların bireye ve topluma faydalı hale gelebilmesi için sistemleştirilen değerlerin, bireylere aktarılarak onları daha donanımlı hale getirme ve istendik davranış edindirme çabasıdır. İnsan toplum içerisinde yaşayan bir varlıktır ve toplum farklı farklı insanlardan oluşmaktadır. Herkesin değer ve yargıları birbirinden farklıdır. Amaç bütün farklılıklara rağmen bir arada daha mutlu, huzurlu ve barış içerisinde yaşamaktır. Bazı durumlarda değerler konusunda eksiklikler ve aksaklıklar yaşanmaktadır. Değerler eğitimi sayesinde bu eksik ve aksaklıkların giderilebilmesi için bazı sistemli ve planlı çalışmalar yapılarak bu değerlerin topluma hatırlatılması gerekmektedir. Farkındalık oluşturarak

teşviklerin yapılması toplumu daha bilinçli hale getirecektir. Böylelikle daha huzurlu mutlu ve barış içerisinde bir toplum oluşturmuş oluruz (Ö9).

“Değerler eğitiminin dersi ile kısıtlandığını, ahlakın sadece din ile ilişik olduğu yanlışlığı oluştuğunu gözlemliyorum. Özellikle bir şeyleri projelendirerek, belgeleyerek değil, doğal süreçle yaşayarak verilmesi gereken bir eğitim olduğuna inanıyorum” (Ö10).

“İnsanların bireysel ve sosyal hayatlarında daha kontrollü ve daha ahlaki kararlar almasında değerler rol oynar. Aynı zaman da insanların toplumsal bağlarını güçlendirir. Bu yönden bakıldığında değerler eğitimi kaçınılmazdır” (Ö11).

“Manevi milli ve evrensel değerlerin farkına vararak davranışa dönüşmesidir” (Ö12).

Katılımcıların değerler eğitimi hakkındaki görüşleri, farklı perspektiflerden bakıldığında, eğitimin kişisel gelişimden toplumsal yapıların güçlendirilmesine kadar geniş bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Değerler eğitimi, katılımcılar tarafından çocuklara kişilik kazandırmak, hayatlarını anlamlandırmalarına yardımcı olmak ve mutlu olmanın yollarını öğretmek olarak tanımlanmıştır. Bu ifadeler, değerler eğitiminin bireysel gelişimdeki rolünü vurgulamaktadır. Katılımcılar, değerler eğitimi, insanın yaratılışında bulunan duygular, düşünceler ve inançların topluma faydalı hale getirilmesi için sistematik bir süreç olarak görmektedirler. Bu anlamda değerler, bireylerin toplumda kendilerine yer edinmelerine ve toplumsal bağlarını güçlendirmelerine olanak tanımaktadır.

Değerler eğitiminin önemi ise, özellikle teknolojinin ve çağdaş kültürün getirdiği olumsuz etkilerin önlenmesindeki rolüyle dikkat çekmektedir. Katılımcılar, değerler eğitimi, teknolojinin toplumda oluşturduğu algıların ve yanlış anlayışların giderilmesinde bir araç olarak görmektedirler. Özellikle sosyal medyanın gücünün arttığı günümüzde, değerler eğitimi, gençlerin kimliklerini oluşturan unsurlarda sağlam bir temel oluşturmaktadır. Bu bağlamda, din kültürü öğretmenlerinin bu süreci doğru bir şekilde yönlendirebilmesi, öğrencilerin ahlaki ve vicdani gelişimleri açısından kritik bir rol oynamaktadır.

Değerler eğitiminin toplumsal önemi ise, insanların daha huzurlu, mutlu ve barış içerisinde bir toplumda bir arada yaşayabilmelerini mümkün kılacak temel faktörlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Katılımcılar, değerler eğitiminin toplumdaki bireylerin birbirlerine saygı göstermeleri, farklılıkları kabul etmeleri ve toplumsal bağları güçlendirmeleri için gerekli olduğunu ifade etmektedirler. Toplumda daha yaşanılır bir düzenin kurulması, bireylerin değerler hakkında doğru bir anlayışa sahip

olmalarına, doğru ve yanlışları kavramalarına ve bu farkındalıkla yaşamalarını sürdürmelerine bağlıdır. Değerler eğitiminin bu sürece katkısı, bireylerin toplumsal normlara ve ahlaki değerlere saygı duymalarını sağlayarak, toplumda olumlu bir değişim yaratır.

Katılımcıların görüşlerinden bir diğer önemli nokta ise, değerler eğitiminin sadece dersle sınırlı kalmaması gerektiğidir. Eğitim, daha çok doğal süreçler içinde, öğrencilerin birebir deneyimlemesiyle pekiştirilmelidir. Bu durum, değerlerin yalnızca teorik olarak değil, günlük yaşamda ve davranışlarda somut bir şekilde deneyimlenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Değerler eğitimi, bireylerin yalnızca bilmediği doğruyu öğretmekle kalmaz, aynı zamanda onlara toplumun gereksinimlerine uygun şekilde doğru davranışları içselleştirmeyi de sağlar.

2.4.3. Kök Değerler

Katılımcılara “Kök değerler nelerdir?” sorusunu yönelttiğimizde; katılımcıların kök değer olarak belirttiği değerler; saygı (Ö1, Ö2, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11), edep ve ahlak (Ö2, Ö7), diğerkamlik (Ö2), adalet (Ö2, Ö3, Ö5, Ö6, Ö9, Ö10), dürüstlük ve doğruluk (Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö9, Ö11), hoşgörü (Ö2, Ö5, Ö9, Ö11), vefa (Ö2), nezaket (Ö2, Ö8), öz bakım (Ö2), sözünde durma (Ö2), zorbalıktan kaçınma (Ö1, Ö2), büyülenmeme (Ö2), israftan kaçınma (Ö2), yardımlaşma (Ö2, Ö6, Ö7), vatanseverlik (Ö4), empati (Ö4, Ö5, Ö13), çalışkanlık (Ö4), sabır (Ö5), merhamet (Ö5, Ö7), sorumluluk (Ö7, Ö10, Ö11, Ö12), güzel söz söylemek (Ö8), selamlaşmak (Ö8) olarak öne çıkmışlardır.

“Görev yaptığınız okullarda öğrenciler açısından düşündüğümüzde, öncelikli olarak yer almasını beklediğiniz değerler nelerdir?” ve “Branşınızla ilişkili olarak en çok önem verdiğiniz değer hangisidir?” diye sorulduğunda genelde kök değerler olarak daha önceki ifadelerinde belirttikleri değerlerin hepsini ya da içinden en önemli gördüklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların konuyla ilgili görüşleri aşağıda yer almaktadır.

İlki başkasının kişisel alanına saygı. Çocuklar arasında maalesef zorbalık yapılıyor saygı noktasında daha fazla çalışma yapılabilir. Bir diğer değer olarak edep diyebilirim. Genel olarak çocukların ağızına pelesenk olmuş küfürler var bu noktada çocuklar o küfürleri söylerken utanmıyorlar. Diğer bir değer olarak ise diğerkamlik diyebilirim. Çünkü çocuklarda yoğun bir bencillik var. Sadece çocuklar da değil herkes de var. Branşım ile ilgili en önemli gördüğüm şey edep. Peygamber efendimiz (sav.) bir hadis-i şerifinde şöyle buyuruyor. “Utanmadıktan sonra dilediğini yap.” Annem de beni bu söz ile büyüttü bu söz benim hayatımın mottosu oldu (Ö1).

“Adalet, dürüstlük, hoşgörü, saygı, vefa, nezaket, öz bakım, sözünde durma, zorbalıktan kaçınma, büyülenmeme, israftan kaçınma, yardımlaşma. Branşım ile ilişkili olarak ise adalet, dürüstlük, sözünde durma, hoşgörü, temizlik, güvenilirlik, büyüklere saygı ve küçüklere merhamet, duyarlı olma, yardımlaşma” (Ö2).

“En önemli iki değer doğruluk ve güvenilirlik olduğunu düşünüyorum. Bu iki değer öğrencilere kazandırılırsa diğer değerlerin zamanla kendiliğinden oluşacağına inanıyorum. Peygamberimizin de bu görüşü destekler nitelikte bir hadisi vardır. “Müslüman elinden ve dilinden emin olunan kimsedir” (Ö3).

“Kök değerler toplumu bir arada tutan, bir milleti millet yapan temel bağlantı taşlarıdır. Vatanseverlik, empati, dürüstlük, çalışkanlık. Branşım ile ilgili olarak da öncelediğim değerler de az önce belirttiğim değerlerdir” (Ö4).

“Sabırlı olmak, merhametli olmak, empati sahibi olmak, hoşgörlü olmak, adaletli olmak, dürüstlük vb. değerler” (Ö5).

“Adalet, dürüstlük, yardımlaşma, dayanışma” (Ö6).

“Sorumluluk, merhamet, saygı, yardımlaşma, ahlak, dürüstlük, mümkün olduğunca yardımseverlik merhamet saygı ahlak ve sorumluluk değerleri üzerinde durmaya çalışıyorum” (Ö7).

“Saygı, güzel sözler, nezaket. Selamlaşmanın Allah’ın selamıyla olması” (Ö8).

“Saygı, dürüstlük, adalet ve hoşgörü” (Ö9).

“Öncelikli olarak adalet, saygı ve sorumluluk bilincinin yer almasını beklerim. En çok önem verdiğim değer ise adalettir” (Ö10).

“ Öğrenciler de öncelikle saygı dürüstlük hoşgörü ve sorumluluk gibi değerlerin ön planda olması gerektiğini düşünüyorum. Saygı” (Ö11).

“Yaşadığı evrene ve insana duyarlı olarak hareket etmesidir” (Ö12).

Katılımcıların verdiği yanıtlar, kök değerlerin bireylerin davranışlarını, toplumsal ilişkilerini ve genel olarak insanlığa olan katkılarını belirleyen temel ilkeler olduğunu göstermektedir. Çalışmanın bulguları, özellikle eğitim bağlamında kök değerlerin çok yönlü ve derinlemesine işlenmesi gereken kavramlar olduğunu vurgulamaktadır.

Katılımcıların belirttiği kök değerler arasında saygı, adalet, dürüstlük, hoşgörü, yardımseverlik gibi evrensel ve ahlaki ilkeler ön plana çıkmıştır. Saygı ise en çok vurgulanan değerdir ve tüm katılımcılar, hem bireysel hem toplumsal ilişkilerin temelini oluşturduğunu belirtmişlerdir. Bu bulgu, saygının toplumdaki her birey için temel bir değer olduğu ve insanlık onuruna saygı gösterilmesinin, toplumsal barış ve uyum açısından kritik bir öneme sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Adalet ve dürüstlük, katılımcıların çoğu tarafından özellikle eğitim ortamında önemsenen değerler olarak öne çıkmıştır. Ö3 tarafından belirtilen doğruluk ve güvenilirlik ifadesi, bireylerin hem kişisel ilişkilerinde hem de toplumda güvenin ve doğruluğun sağlam bir temel oluşturduğunu vurgulamaktadır. Adaletin, bireyler arasında eşitlik ve hakların korunmasında hayati bir öneme sahip olduğu, eğitimin bu değerleri aşılama da kritik bir rol oynadığı anlaşılmaktadır.

Hoşgörü, farklılıklara saygı gösterilmesi ve toplumsal uyumun sağlanmasında önemli bir yer tutmaktadır. Ö5'in ifadelerinde belirtilen hoşgörü olmak ifadesi, sadece bireyler arasında barışçıl ilişkilerin sağlanmasında değil, aynı zamanda geniş toplumsal birliğin korunmasında da temel bir faktör olarak öne çıkmaktadır.

Katılımcıların değerler üzerine yaptıkları vurgular, bireylerin toplumsal sorumlulukları ve yaşamda karşılaştıkları zorluklarla başa çıkabilme kapasitesine sahip olmalarını sağlayacak unsurları oluşturduğunu da göstermektedir. Sorumluluk, merhamet, yardımlaşma gibi değerler, hem kişisel gelişim hem de toplumdaki yardımlaşma kültürünü güçlendiren, insanların birbirlerine duyarlı ve sorumlu bir şekilde yaklaşmalarını sağlayan öğelerdir. Ö6 tarafından ifade edilen yardımlaşma, dayanışma ve Ö7'nin vurguladığı sorumluluk değerleri, eğitimde öncelikli olarak öğretilmesi gereken ve toplumsal yapıyı güçlendiren değerler olarak dikkat çekmektedir.

Katılımcılar ayrıca, branşlarıyla ilişkilendirdikleri edep, nezaket, öz bakım, sözünde durma gibi değerleri de önemli görmüşlerdir. Bu değerler, eğitimcilerin öğrencilere yalnızca akademik bilgi değil, aynı zamanda bireysel gelişim ve toplumsal sorumluluk bilinci kazandırması gerektiğini de göstermektedir. Ö8'in ifadelerinde geçen selamlaşmanın Allah'ın selamıyla olması gibi ifadeler, kök değerlerin yalnızca toplumsal normlara değil, aynı zamanda bireysel manevi değerlere de dayandığını, dolayısıyla eğitimde bu boyutların da göz önünde bulundurulması gerektiğini ortaya koymaktadır.

2.4.4. Katılımcıların Değerler Eğitimi Alıp Almadıkları

Katılımcılara “Değerler eğitimi konusunda herhangi bir eğitim aldınız mı?” “Evet, ise, nasıl bir eğitim aldınız?”, “Hayır, ise, sebebi nedir?” sorularını sorduğumuzda; 7 öğretmen, hayır (Ö1, Ö2, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10) cevabı vermişlerdir. 3 kişi sebep göstermeden sadece almadığını belirtirken (Ö1, Ö6, Ö10), 1 kişi imam hatip lisesinde okudukları için ayrıca bir eğitime gerek duymadığını (Ö6),

1 kişi de üniversite hayatını kastederek, seçmeli ve zorunlu dersleri arasında böyle bir ders olmadığı için almadığını (Ö7), 1 kişi de çocuklarıyla meşgul olduğundan, zaman bulamadığını bu yüzden ayrıca bir eğitim alamadığını (Ö8), 1 kişi de branşı gereği eksikliğini hissetmediğini, alanında yetişmiş insanlardan sosyal medyada faydalandığını ama Milli Eğitim Bakanlığı tarafından açılacak eğitime de seve seve katılacağını belirtmiştir.

Aynı soruya 4 öğretmen tarafından evet (Ö3, Ö4, Ö11, Ö12) cevabı verilmiştir. Bu öğretmenlerden 1 kişi MEB' in düzenlediği, "Din, Ahlak ve Değer Öğretimi" seminerini aldığını (Ö3), 1 kişi lisans eğitiminde seçmeli ders olarak aldığını (Ö4), 1 kişi "karakter ve değerler eğitimi" aldığını (Ö11), 1 kişi de ahlak felsefesi gördüğünü (Ö12) belirtmiştir. Aynı soruya 1 kişi de hatırlamadığını (Ö5) belirterek cevap vermiştir. Katılımcıların konuyla ilgili görüşleri aşağıda yer almaktadır.

"Değerler eğitimi ile ilgili spesifik bir eğitim aldığımı söyleyemem" (Ö1).

"1997'de İmam-Hatip lisesini bitirdim, bu dönemlerde değerler eğitimi ayrı bir şekilde ele alınmamaktaydı. Ailelerimiz de bu konuda bizi zaten eğitmeye çalıştıkları için okullarda ayrı bir eğitim konusu olarak düşünmemişlerdir" (Ö2).

"Evet aldım. MEB'in düzenlediği din, ahlak ve değer öğretimi seminerine katıldım. Oldukça faydalı ve bilgilendirici olduğunu düşünüyorum ve başka eğitimlere de katılmayı gönülden istiyorum" (Ö3).

"Evet, Lisans eğitimimde seçmeli ders olarak eğitim aldım" (Ö4).

"Eğitim alıp almadığımı tam hatırlamıyorum" (Ö5).

"Herhangi bir eğitim almadım" (Ö6).

"Hayır, zorunlu ve seçmeli derslerim arasında direkt değerler eğitime yönelik bir ders yoktu daha çok derslerin içerisinde değinilirdi" (Ö7).

"Hayır, vakit bulamamam, 3 erkek çocuğumla ilgilenmek zorunda olmamdan dolayı" (Ö8).

Hayır, almadım. Açıkçası bunun eksikliğini çok hissetmedim. Değerlerle ilgili olarak branşımız gereği derslerimizde ayet ve hadislerden gündelik hayatımızın hemen hemen her alanında istifade ediyoruz. Genellikle sosyal medya üzerinden de kalitesine ve güvenilirliğine inandığım, farklı mecralardan alanında iyi tanınmış olan alim, profesör gibi farklı unvanlara sahip uzmanlardan istifade ettiğim için ayrıca bir eğitim alma arayışına girmedim. Bünyesinde bulunduğumuz Milli Eğitim Bakanlığı'nın hazırlayacağı eğitim olursa seve seve katılmayı ve daha donanımlı hale gelmeyi isterim elbette (Ö9).

"Hayır" (Ö10).

"Evet, karakter ve değerler eğitimi" (Ö11).

"Ahlak felsefesi iyi bir değerler eğitimi olarak nitelendirilebilir" (Ö12).

Katılımcıların verdiği yanıtlara göre, değerler eğitimi konusunda büyük bir ayrışma ve çeşitlilik görülmektedir. Bu bulgular, eğitimde değerler eğitiminin yaygınlık ve etkililik açısından farklılıklar gösterdiğini ve eğitimcilerin bu alandaki bilgi ve becerilerinin önemli ölçüde değişkenlik arz ettiğini ortaya koymaktadır.

Katılımcıların yarısından fazlası (7 kişi), değerler eğitimi konusunda herhangi bir eğitim almadıklarını belirtmişlerdir. Bu durum, değerler eğitiminin eğitimciler arasında genellikle göz ardı edilen veya ikinci planda kalan bir alan olduğunu düşündürmektedir. Katılımcılardan Ö1, Ö6, Ö7, Ö9, değerler eğitiminin okul müfredatında ya da kişisel eğitim süreçlerinde yer almadığına, bu konuda özel bir ders veya eğitim programının mevcut olmadığına dikkat çekmişlerdir. Özellikle Ö7 tarafından belirtilen "Zorunlu ve seçmeli derslerim arasında direkt değerler eğitime yönelik bir ders yoktu, daha çok derslerin içerisinde değinilirdi" ifadeleri, değerler eğitiminin genellikle dolaylı ve parçalı bir biçimde verildiğini göstermektedir. Bu durum, değerler eğitiminin eğitimci olarak öğretmenlerin gelişiminde eksik kalabileceğini ve potansiyel olarak daha kapsamlı eğitimlere ihtiyaç duyulabileceğini ortaya koymaktadır.

Diğer taraftan, değerler eğitimi alan bazı katılımcılar ise, bu eğitimlerin faydalı olduğuna inanmaktadırlar. Katılımcılardan Ö3, Ö4, Ö11 ve Ö12, değerler eğitimi üzerine farklı seminerler, dersler veya felsefi eğitimler aldıklarını belirtmişlerdir. Örneğin, Ö3'ün katıldığı din, ahlak ve değer öğretimi semineri ve Ö4'ün lisans eğitiminde aldığı seçmeli ders, bu tür eğitimlerin, öğretmenlerin profesyonel gelişimleri açısından önemli bir yer tuttuğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, Ö11'in aldığı karakter ve değerler eğitimi ve Ö12'nin gördüğü ahlak felsefesi gibi eğitimlerin, öğretmenlerin değerler konusunda derinlemesine bilgi ve perspektif kazanmalarına yardımcı olduğu düşünülmektedir.

Eğitimciler arasındaki bu farklılıklar, değerler eğitiminin yaygınlaştırılmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Özellikle, eğitimde değerlerin nasıl öğretileceği ve bu değerlerin hangi yöntemlerle aktarılacağı konusu üzerinde daha fazla durulması gerektiği görülmektedir. Eğitimcilerin, değerler eğitimi konusunda daha fazla fırsata sahip olmaları, hem bireysel hem de toplumsal anlamda daha bilinçli ve sorumlu bireyler yetiştirmeleri açısından kritik bir önem taşımaktadır.

Katılımcıların bazıları ise, değerler eğitimi eksikliğini hissetmediklerini, bunun yerine sosyal medya gibi farklı kaynaklardan yararlandıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılardan Ö9, değerler konusunda daha çok sosyal medyadan faydalandığını ifade ederken, eğitimdeki eksikliğini hissetmediğini belirtmiştir. Bu durum, dijital çağda

değerler eğitiminin geleneksel yöntemlerin dışında da desteklenebileceğini göstermektedir. Ancak, bu durumun aynı zamanda, eğitimcilerin bu kaynaklardan doğru bir şekilde nasıl faydalanacaklarını öğrenmeleri gerektiğini de ortaya koymaktadır.

2.4.5. Değerler Eğitiminde DKAB Öğretmenlerinin Sahip Olması Gereken Bilgi, Beceri Ve Yetenekler

Katılımcılara “Size göre değerler eğitiminin verimli olması için din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ne tür bilgi, beceri ve yeterliliklere sahip olmaları gerekir?” diye sorduğumuzda; gelen cevaplar analiz edilerek maddeleştirme yoluna gidilmiştir. Soruya verilen cevaplardan elde ettiğimiz bulgulara dayanarak, değerler eğitimi söz konusu olduğunda bir öğretmenin öne çıkan en önemli özelliğinin öğrettiği değeri hayatında uygulayan olması, rol model olması olduğunu söyleyebiliriz. Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerin de olması gereken bu özellik ve diğerleri sırasıyla aşağıda belirtilmiştir.

- *7 kişi, “Öğretmenler kendileri öğrettiği değerlere sahip olmalı, rol model olmalı” (Ö1, Ö3, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö11).
- *4 kişi, “Eğitim pedagojisini çok iyi bilmeli” (Ö2, Ö4, Ö7, Ö9).
- *3 kişi, “Kendini yenilemeli, geliştirmeli, çok okumalı” (Ö4, Ö9, Ö10).
- *3 kişi, “İletişim becerisi olan” (Ö5, Ö7, Ö8).
- *2 kişi, “Alan bilgisi iyi olmalı” (Ö2, Ö5).
- *2 kişi, “Materyal hazırlayabilmeli veya hazırlarını kullanmalı” (Ö2, Ö7).
- *2 kişi, “Meslek aşkı yüksek olmalı” (Ö3, Ö9).
- *2 kişi, “Sorumluluk duygusu gelişmiş” (Ö3, Ö9).
- *2 kişi, “Kendini kontrol edebilen, sakin” (Ö3, Ö5).
- *2 kişi, “Sabırlı” (Ö3, Ö5).
- *2 kişi, “Duyarlı, yardımsever” (Ö3, Ö9).
- *2 kişi, “Güler yüzlü ve nazik olması” (Ö3, Ö9).
- *2 kişi, “Güncel meselelerden haberdar olmalı” (Ö4, Ö7).
- *2 kişi, “Kendini iyi ifade edebilen” (Ö8, Ö9).
- *1 kişi, “Merhametli” (Ö3).
- *1 kişi, “Fedakar” (Ö3).
- *1 kişi, “Çalışkan” (Ö3).
- *1 kişi, “Drama ve tiyatro eğitimi almalı ve bunu uygulamada istekli olmalı” (Ö2).

*1 kişi, “Müzik eğitimi almalı (Ö2).

*1 kişi, “İçinde bulunduğu sosyal-kültürel ortama hakim olmalı” (Ö4).

*1 kişi, “Çocuk sevgisi üst düzey olmalı” (Ö2).

*1 kişi, “Din-değer eğitimi sevgisi” (Ö2).

*1 kişi, “Empati duygusu yüksek” (Ö9).

*1 kişi, “Sosyal sorumluluk projelerinde, vb. yer alan” (Ö10).

*1 kişi, “Açık fikirli” (Ö10).

*1 kişi, “Şu an ki öğretmenler yeterlidir” (Ö12).

Katılımcıların konuyla ilgili görüşleri sırasıyla aşağıda yer almaktadır.

“Bana göre kendileri o değerlere sahip olmalılar. Olmayan bir şeyin olabileceğine inanmıyorum” (Ö1).

“Alan bilgisi ve eğitim pedagojisini çok iyi bilmeli, drama ve tiyatro eğitimi alıp bunu uygulamada istekli olmalı, mümkünse müzik eğitimi almalı değilse, müzik yapanlardan yararlanarak eğitim materyalleri hazırlamalı, çocuk sevgisi ve din-değer eğitimi sevgisi yoksa hemen kurum değiştirmelidir” (Ö2).

En önemli faktör öğreticinin rol-model olduğunun bilincinde olması ve buna göre davranış sergilemesidir. Bunun dışında, sorumluluk duygusu gelişmiş, merhametli, fedakar, çalışkan, kendini kontrol edebilen, sabırlı, duyarlı ve güler yüzlü olması da öğreticinin sahip olması gereken diğer önemli özelliklerdir. Son olarak öğreticinin mutlaka pedagojik donanıma sahip olması gerekir (Ö3).

Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni, muhatap olduğu öğrenci grubunun ihtiyaç ve gelişim dönemi özelliklerine uygun bir üslup ile bilgi ve değer aktarımı yapmalıdır. İçinde bulunduğu sosyo-kültürel ortamın özelliklerini dikkate almalıdır. Güncel meselelerden haberdar olmalıdır. Kendisini de güncel tutabilmek adına okuma ve araştırmayı daima ön planda tutmalıdır (Ö4).

“Öncelikle, branş bazında donanımlı olunması gerektiğini düşünüyorum. Kişilik olarak da sabırlı, sakin, öğrencilerin güvenini ve sevgisini kazanacak düzeyde yakın sağlıklı bir iletişim becerisine sahip olunması gerektiği (Ö5).

“Öğretmenlerin bu değerleri önce kendi hayatlarına uygulamasıyla o değerleri temsil ederek temsil etme becerisine sahip olması gerekir” (Ö6).

“Değerler eğitiminin daha verimli olması için, bunu yapma, şunu yap şeklinde direktifler vermeden sohbet havasında kendi hayatımızdan örnekler vererek, varsa kısa film vb. izleterek, gündemde var olan bir haber, olay, film üzerinden konuşup değerlerin önemine vurgu yapılarak amaca daha etkili bir şekilde ulaşılabilir” (Ö7).

“Anlattıklarımızı, kişiliğimizde ve davranışlarımızda diğer insanların, öğrencilerin rahatça görebilmeleri, sosyal ilişkilerimizin ve ifade becerimizin daha güçlü olması” (Ö8).

Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenleri, kendilerini sürekli geliştiren, toplumun yaralarının farkında olup bu yaralara çare arayan, öğrencilerinin dikkatini çekebilen, güler yüzlü, nezaket sahibi, yardımsever ve empati duygusu yüksek olan öğretmenler olmalıdır. O zaman daha fazla yüreğe dokunulacaktır. Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenliği diğer branşlara kıyasla işe sadece yüreğini koymak değil aynı zamanda taşıdığı misyonu üstlenen, anlattığı ve öğrettiği bilgileri, değerleri bizzat yaşayan rol model olan öğretmen olmaktır. Çünkü çocuklar duydukları ile değil gördükleri ile eğitilirler. Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin psikoloji ile de ilgili bilgilere sahip olması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü mesleğimiz gereği insan ile muhatap oluyoruz. Öğrencilerimizle ilgili karşılaştığımız olumsuz durumlarda nasıl hareket etmemiz gerektiği, hangi yaklaşımı sergilememiz gerektiği konusunda daha bilinçli olmalıyız. Çünkü küçük yüreklere dokunmak büyük hayatları kurtarır (Ö9).

“Sosyal sorumluluk projelerinde yer alıyor olmalı, topluma faydalı sivil toplum kuruluşlarına destek vermeli, çok okumalı, açık fikirli olmalı” (Ö10).

“Neredeyse bütün değerlere sahip bir rol model olarak öğrencilere model alma yoluyla değerleri öğretmeyi hedeflemelidir” (Ö11).

“Öğretmenlerin yeterli olduğunu düşünüyorum. Ahlak felsefesi okullarda ders olarak verilmelidir” (Ö12).

Katılımcıların verdiği yanıtlar, öğretmenlerin yalnızca akademik bilgiye değil, aynı zamanda kişisel özellikler ve öğretim becerileri açısından da donanımlı olmaları gerektiğini ortaya koymuştur. Öncelikle, rol model olma özellikleri en çok vurgulanan unsur olmuştur. Katılımcıların çoğu, öğretmenlerin yalnızca teorik bilgi değil, aynı zamanda değerleri hayatlarında uygulayarak öğrencilerine örnek olmaları gerektiğini belirtmişlerdir. Bu görüş, özellikle katılımcılardan Ö1, Ö3, Ö6, Ö7, Ö8 ve Ö11'in ifadelerinde öne çıkmaktadır. Ö1'in ifadesindeki "Bana göre kendileri o değerlere sahip olmalılar. Olmayan bir şeyin olabileceğine inanmıyorum" ifadesi, bu öğretmenlerin değerler eğitiminin ancak öğretmenin kendi hayatında ve davranışlarında somutlaşan bir özellik haline gelmesiyle etkili olacağına inandıklarını göstermektedir. Bu da, din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin öğrencilerine sadece teorik bilgi aktarmakla kalmayıp, aynı zamanda bu değerleri modelleyerek pekiştirmeleri gerektiğini göstermektedir.

Katılımcıların diğer önemli önerileri ise öğretmenlerin pedagojik bilgi ve iletişim becerileri konularındaki yetkinliklerine odaklanmaktadır. Ö2, Ö4, Ö7 ve Ö9 da pedagojik formasyonun yanı sıra öğretmenlerin gelişen öğrenci ihtiyaçlarına ve sosyo-kültürel çevreye uyum sağlayabilen becerilerle donatılmış olmaları gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda, pedagojik bilgi ve iletişim becerilerinin öğretmenin öğrencileriyle etkili bir ilişki kurmasında temel unsurlar olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, Ö4'ün ifadesinde belirtilen "Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni, muhatap olduğu öğrenci grubunun ihtiyaç ve gelişim dönemi özelliklerine uygun bir üslup ile bilgi ve

değer aktarımı yapmalıdır" ifadesi, öğretmenlerin öğrenciye yönelik esneklik ve uygunluk geliştirmeleri gerektiğini ortaya koymaktadır.

Bir diğer önemli bulgu, öğretmenlerin sürekli olarak kendini yenilemesi gerektiği yönündedir. Ö4, Ö9 ve Ö10, öğretmenlerin sürekli okuma yaparak ve kendilerini geliştirerek hem bireysel hem de mesleki olarak daha donanımlı hale gelmeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Eğitimci olarak sadece mevcut bilgiyle yetinmek yerine, öğretmenlerin toplumun değişen dinamiklerine ve öğrencilerin gelişim ihtiyaçlarına duyarlı olmaları önemlidir. Ayrıca, Ö2 tarafından belirtilen "Drama ve tiyatro eğitimi alıp bunu uygulamada istekli olmalı, müzik eğitimi almalı" gibi öneriler, öğretmenlerin yaratıcı ve etkileşimli yöntemlerle değerleri aktarmalarının önemini göstermektedir.

Sosyal sorumluluk, empati ve yardımseverlik gibi insani değerler, öğretmenlerin taşıması gereken diğer önemli özellikler arasında yer almıştır. Ö9, "Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenleri, kendilerini sürekli geliştiren, toplumun yaralarının farkında olup bu yaralara çare arayan" ifadeleriyle, öğretmenlerin toplumsal sorumluluk taşıyan bireyler olmaları gerektiğini belirtmiştir. Bu yaklaşım, öğretmenlerin sadece öğrencilerine değil, aynı zamanda topluma karşı da duyarlı olmaları gerektiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, Ö9'un ifadesindeki "Empati duygusu yüksek" ve Ö3'ün ifadesindeki "Merhametli, fedakar, sabırlı" gibi özellikler, öğretmenlerin öğrencilerine daha insancıl ve anlayışlı bir yaklaşım sergilemeleri gerektiğini vurgulamaktadır.

Katılımcılar ayrıca, öğretmenlerin güncel olaylar ve meselelere dair bilgi sahibi olmalarını gerektiğini belirtmişlerdir. Ö4 ve Ö7, öğretmenlerin güncel meselelerden haberdar olmalarının, öğrencilerle daha etkili bir iletişim kurabilmek adına önemli olduğunu vurgulamışlardır. Güncel olaylar ve toplumsal sorunlara dair farkındalık, öğretmenlerin değerler eğitimi daha somut ve gerçek hayatla bağlantılı hale getirmelerine yardımcı olacaktır.

2.4.6. Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersi Ve Değerler Eğitimi İlişkisi

Katılımcılara "Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin değerler eğitimiyle ilişkisini nasıl açıklarsınız?" sorusunu ve alt başlıkta "Size göre din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde değerler eğitimi önemli midir? Niçin?" sorularını yönelttik. Bu sorulara gelen cevaplar incelendiğinde, değerler eğitiminin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin ana konularından olduğunun (Ö1, Ö5, Ö11), değerler eğitiminin İslam ahlakı eğitimi ile

uyumlu olduğunun, örtüştüğünün (Ö2, Ö4, Ö9, Ö10), Türk kültürü ve dinin iç içe geçtiği, ayırmanın mümkün olmadığının (Ö1), dinin hayatın her alanında olması gerektiğini ve din ile bezenmiş bir değerler eğitiminin bunu sağlayabileceğinin (Ö3, Ö9, Ö11) ortaya konduğunu görüyoruz. Katılımcıların konuyla ilgili görüşleri sırasıyla aşağıda yer almaktadır.

Dersimizin adı zaten kültürümüzde aktif olarak yer alan din ve ahlak eğitimi yani değerler eğitimi doğrudan dersimizle alakalı. Türk milleti olarak kültürümüzü bir hamur olarak düşünürsek din bunun unu gibi geliyor bana. Dini çıkarırsak geriye pek bir Türk kültürü kalmıyor. Bakıldığı zaman Türk milletinin misafirperverliği ahilik kültürü vs. bunlar din ile beslenmiştir. Ramazan ayı ve bayramlarında yaşanan coşkun kutlamalar, tüm aileleri eşi dostu akrabaları bir araya getiren iftar yemekleri bizi biz yapar. Bayramlarda çocuklar bayram harçlığı şeker çikolata toplamanın coşkusunu yaşar. Tabii ki bu örnekleri daha uzatabiliriz. Ahlak olarak ise benim düşüncem şudur ki "her ahlaklı olan müslüman olmak zorunda değildir, ama her müslüman ahlaklı olmak zorundadır." Bizler bu konuda öğrencilerimizin gözünde birer önderiz, örneğiz (Ö1).

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde değerler eğitimi çok önemlidir çünkü değerler eğitimindeki tüm normlar İslam ahlak eğitimi içerisinde zaten yer almaktadır. Nitekim Peygamber efendimizin Hud suresi 112. Ayetindeki 'Beraberindeki tövbe edenlerle birlikte, emrolunduğun gibi dosdoğru ol.' Emrinin kendisini ihtarladığını ifade etmesi dinimizin değerlere ne kadar önem verdiğini ortaya koymaktadır (Ö2).

Okullarda verilen din eğitiminin önemli kısmını zaten değerler eğitimi oluşturur. Din eğitimin en önemli hedefi, İslam medeniyetini en üst noktaya taşıyan, ilahi kaynaktan beslenen değerleri aşılama. Bu noktada en önemli kaynağımız, peygamberimizin fazilet dolu yaşayışı ve örnek hayatıdır. Dinin öngördüğü erdemli insan tipi ile toplumun beklentisi olan iyi ve üretken insan tipi büyük oranda örtüşmektedir. Dolayısıyla din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrencilere bu bilinç aşılanmalıdır (Ö3).

Ahlak bilgisi denildiği zaman aslında değer alanına doğrudan bir giriş yapılmış olur. Çünkü ahlaktan bağımsız herhangi bir değerden bahsedilemez. Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi değerler eğitimi konusunda farkındalık oluşturabilmek için en uygun derslerden birisidir. Bunun için değerler eğitimi DKAB dersinin olmazsa olmaz bir parçasıdır (Ö4).

"Bana göre, değerler eğitimi din kültürü dersinin özünü oluşturmaktadır. Dersimizde sadece dini beceriler kazanma üzerine içerikler yer almamaktadır" (Ö5).

"DKAB dersinin içeriğinde diğer derslere oranla değerler eğitimine daha fazla yer veriliyor bu da haliyle dersimizi değerler eğitimine daha yatkın bir hale getiriyor (Ö7).

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi, ismi gereği din, ahlak ve kültürü konu edinir. Allah Resulü sallallahü aleyhi ves-sellem (s.a.v.) "Din güzel ahlakıdır" buyuruyor. Değerler ise insanın ahlakını güzelleştirmek için vardır. Kültür ise din ve değerler ile şekillenir. Onun için bizler de derslerimizde her kademe için ayrı hazırlanmış olsa da hepsini bir bütün halinde öğrencilerimize ulaştırıyoruz. Din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde değerler eğitimi benim için önemlidir. Çünkü bizim halkımız ve çocuklarımız dini, ahlak ve değerlerden bağımsız olarak sadece önemli gün ve gecelerde yapılan ritüellerden (namaz Kur'an oruç kurban

ibadetleri) ibaret zannediyorlar. Halbuki din hayatın her anında ve alanındadır. Bizim yeme- içmemizden, giyim-kuşamımıza, konuşma-iletişim adabımızdan eğitimimize kadar her şeyin içindedir. Bunların da bu derslerde öğrencilere açıklanması ve doğru anlaşılmasının sağlanması gerekiyor (Ö9).

“Din dersinde değerler eğitimi elbette önemli. Çünkü ders içeriğinde anlattığımız ibadetlerin hepsi ahlaken olgunlaşmış bireyler oluşmasını hedefliyor. Bahsi geçen peygamberlerin her biri ahlaki örnek olarak anlatılıyor” (Ö10).

Diğer dersler de olduğu gibi din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde de değerler eğitimi oldukça önemlidir. İnsan olarak sosyal varlıklarız ve toplumsal bağlarımızın güçlenmesinde toplumsal uyum içinde olmamızı, sorun çözme karar verme gibi becerileri elde etmemizi sağlar. Bu yönden de din kültürü ve ahlak bilgisi dersi içerik olarak Kuran-ı Kerim, hadisler ve Peygamberlerin örnek Hayatları bağlamında değerlerin kazanılması hususunda iyi birer kaynaktır (Ö11).

Yukarıdaki soruya ek olarak sorulan “Size göre değerler eğitimi adı altında ayrı bir ders gerekli midir? Niçin?” sorusuna; 3 kişi evet (Ö1, Ö8, Ö9) demiştir. Evet diyenlerin cevapları incelendiğinde; bu dersin nota bağlı olmayan sınavsız bir ders olması gerektiğini (Ö1), dersin amacına hizmet etmesi ne derece gerçekleştirilebilir endişesini dile getirdiğini (Ö8), değerler eğitiminden ziyade adab-ı muaşeret dersi konularak toplumsal olarak eksik görülen bir yanımızın giderilmeye çalışılmasının iyi olacağını (Ö9) da ayrıca belirttiğini görüyoruz. Soruya 7 kişi de hayır (Ö2, Ö3, Ö4, Ö6, Ö7, Ö10, Ö12) demiştir. Bu kişilerin cevapları incelendiğinde; değerler eğitimine din dersi programında yer verilmesinin yeterli olduğunu, müfredatın güncellenmesinin yeterli olacağını (Ö2, Ö4, Ö10), din kültürü ve ahlak bilgisi kitaplarına her sınıf seviyesinde ana başlıklarla değerler eğitimlerinin eklenebileceğini (Ö3), sınavlı bir ders olarak olursa notla değerlendirileceği için, öğrencilerde etkili olmayacağını, davranışa dönüşmeyeceğini (Ö7, Ö12) de ayrıca belirttiğini görüyoruz. Katılımcıların konuyla ilgili görüşleri sırasıyla aşağıda yer almaktadır.

“Değerler eğitimi dersinin olması güzel olabilir. Sınav olmadan öğretmene sınırsız yetki verildiği bir değerler eğitimi dersi kulağa çok güzel geliyor” (Ö1).

“Ayrı bir ders olmasına gerek yoktur, din kültürü ve ahlak bilgisi dersi başta olmak üzere şu an olduğu gibi birçok ders programına alınabilir” (Ö2).

“Değerler eğitimi için ayrı bir derse bence gerek yok. İlköğretimde din kültürü ve ahlak bilgisi kitabında ana başlık altında değerlerle ilgili bir konu yok. İlköğretimin her kademesine kitapta ana başlık altında değerlerle ilgili konular eklenip, ders sayısı artırılırsa başka bir derse ihtiyaç olmayacaktır” (Ö3).

“DKAB ders müfredatı güncellenip biraz daha ahlak ağırlıklı konulara yer verilirse gerekmez” (Ö4).

“Anaokulundan itibaren değerler eğitimi adı altında bir ders olması gerektiğini düşünüyorum. İnsan toplumsal bir varlık olduğu için, geliştirdiği değerler aileden yakın çevre, arkadaş ortamı vs. herkesi etkilemektedir” (Ö5).

“Ayrı bir ders olarak gerekmediğini düşünüyorum” (Ö6).

“Hayır. Değerler eğitimi adı altında bir ders olsa çocuklar klasik öğrenci psikolojisi ile hareket edip dersi geçene kadar çalışacak sonrasında maalesef ki hayatına uygulamadan unutacak” (Ö7).

“Aslında gerekli ama dersin amacına hizmet etmesi ne derece gerçekleştirilebilir bilemiyorum” (Ö8).

Değerler eğitiminden ziyade daha çok, adab-ı muaşeret derslerinin olması gerektiğini, bu konuda toplum olarak çok zayıf olduğumuzu düşünüyorum. Değerlerimizi son 20-30 yılda büyük oranda yitirdik maalesef. Çocuklarımız hatta yetişkinler bile bu anlamda büyük bir eksikliğe sahip. Fransız okullarında kahve fincanının nasıl tutulması gerektiği öğretilirken, bizlerin gündelik hayatta nasıl davranılması gerektiği sosyal medyanın (olumsuz içerik) eline teslim edilmiş durumda maalesef. Hayatımızın her alanında birçok eksiklik var, bu gidişe bir dur denilmesi gerekiyor (Ö9).

“Konularımızdan bağımsız bir eğitim değil bence değerler eğitimi. Bu yüzden ayrı bir ders olmasına da gerek olmadığı kanaatindeyim” (Ö10).

“Değerler eğitimi adı altında da ayrı bir ders gerekli olabilir” (Ö11).

“Değerler eğitimi temeldir. Değerler eğitimini içselleştirmeyen öğrenciye din dersini vermek bizim açımızdan zordur. Çocuklar sadece not kaygısıyla hareket eder hale geliyor” (Ö12).

Katılımcıların çoğunluğu, din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin değerler eğitimi açısından son derece önemli ve ilişkilendirilebilir bir ders olduğunu vurgulamaktadır. Özellikle, değerler eğitiminin İslam ahlakı ile doğrudan örtüştüğü, bu dersin kültürümüzün ve toplumumuzun değerlerine önemli katkılar sağladığı ifade edilmiştir. Bu görüşler, değerler eğitiminin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin ana hedeflerinden biri olduğunu ve bu dersin sadece dini bilgilerle sınırlı kalmayıp, öğrencilerin ahlaki ve toplumsal değerlerle donatılmasında kritik bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Katılımcılar, din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin, özellikle İslam ahlakı ve Türk kültürünün birleşiminden doğan değerleri öğretme açısından merkezi bir yer tuttuğunu belirtmişlerdir. Bu dersin, öğrencilerde erdemli bir insan tipi oluşturma ve toplumla uyumlu bireyler yetiştirme açısından önemli bir aracı olduğu vurgulanmıştır. İslam kültüründe ahlaki değerlerin, Peygamber efendimizin hayatıyla somutlaşan bir model olarak sunulması, dersin etkili bir değerler eğitimi aracına dönüşmesini sağlar. Bu bağlamda, öğrencilerin sadece bilgi edinmekle kalmayıp, aynı zamanda bu bilgileri günlük yaşamlarında uygulamaları beklenmektedir. Katılımcılar, dinin ve ahlakın

ayrılmaz bir parça olduğuna dikkat çekerek, din kültürü dersinin sadece dini bir bilgi aktarma alanı olmayıp, aynı zamanda bireylerin toplumsal değerlerle tanıştırıldığı ve toplum için faydalı bireylerin yetiştirildiği bir platform olduğunu ifade etmişlerdir.

Bir diğer önemli çıkarım, din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin müfredatında değerler eğitime daha fazla yer verilmesi gerektiği yönündeki görüşlerdir. Katılımcıların bazıları, değerler eğitiminin ana hatlarıyla din kültürü dersinin mevcut içeriğine entegre edilebileceğini belirtmiş, ancak bu eğitimin daha sistematik ve güçlü bir şekilde verilmesi gerektiğine vurgu yapmışlardır. Bazı katılımcılar ise, özellikle ilk öğretim seviyesinde değerlerle ilgili başlıkların müfredata dahil edilmesinin bu alanda yapılacak önemli bir adım olacağına inanmaktadır. Bu görüşler, din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin, öğrencilerin sadece teorik bilgilerini değil, aynı zamanda onların günlük yaşamlarında uygulayabilecekleri değerleri kazandırmalarına katkı sağlamaya devam etmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Değerler eğitimi adı altında ayrı bir dersin gerekliliği konusunda katılımcılar arasında bir ayrılık gözlemlenmiştir. Bazı katılımcılar, değerler eğitiminin zaten din kültürü ve ahlak bilgisi dersi içerisinde yeterince verildiğini savunurken, diğerleri ise bu eğitimin daha belirgin ve ayrı bir ders olarak verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Ayrı bir ders önerenler, bu dersin sınavlardan bağımsız, bireylerin içsel gelişimlerine odaklanan bir ders olması gerektiğini belirtmiştir. Ancak, ayrı bir dersin sınav odaklı hale gelmesi durumunda, öğrencilerin bu değerleri yalnızca geçici olarak öğrenip, hayatlarında kalıcı bir şekilde uygulamama riski doğacağı endişesini dile getiren katılımcılar da bulunmaktadır. Bu görüşler, değerler eğitiminin doğru bir şekilde verilmesi için eğitim programlarının ve müfredatlarının sadece teorik bilgiyi değil, aynı zamanda davranış değişikliği yaratacak şekilde tasarlanması gerektiğini göstermektedir.

2.4.7. Değerler Eğitime Yönelik Uygulamaların Yeterliliği

Katılımcılara yöneltilen “Görev yaptığınız eğitim kademesinde, değerler eğitime yönelik uygulamaları yeterli görüyor musunuz?” sorusuna; yeterli görüyorum (Ö4, Ö6, Ö9) cevabını veren 3 kişi iken, yeterli görmüyorum, yeterli değil (Ö1, Ö2, Ö3, Ö5, Ö7, Ö8, Ö10, Ö11, Ö12) cevabını veren 9 kişidir. Bu kişiler buna sebep olarak ise kurumlarda zaman, maddi kaynak sıkıntısı ve akademik çalışmaların daha önemli olduğuna inancın, bunda etkin olduğunu (Ö1), okullarda değerler kulübü olmasına rağmen faaliyetlerin yapılamadığını ayrı bir ders saati olması gerektiğini (Ö3),

değerlere ayrılan planlamanın yeterli olmadığına üstün körü geçilmek zorunda kalındığını (Ö7), izletilen videoların etkili olmadığına, panoların öğrenci üzerinde istenen davranış değişikliğine yönelik etkiyi oluşturmadığını (Ö7), sadece din kültürü öğretmenleriyle değil diğer branş ve okul olarak birlikte hareket edilmesi gerektiğini (Ö10), günümüz teknolojisinin ellerinin altında olması ve sosyal medya aracılığıyla olumsuz davranışlara çok çabuk maruz kalmalarını (Ö11) gerekçe göstermişlerdir. Katılımcıların konuyla ilgili görüşleri aşağıda sırasıyla yer almaktadır.

“Çok yeterli görmüyorum” (Ö1).

“Yeterli değil elbette ki çünkü zaman, maddi kaynak ve akademik çalışmaların daha önemli olduğuna inanç toplumsal yargı olarak karşımıza çıkmaktadır” (Ö2).

“Değerler Kulübü adı altında bir kulüp var fakat kulüp faaliyetleri yapılmıyor. Bunun için ayrı bir ders saati yapılmalıdır” (Ö3).

“Okul idaresi ve öğretmenler bu konuda öğrencileri motive edecek ve farkındalık oluşturacak eğitim ve uygulamaları mümkün olduğunca yapmaktadır” (Ö4).

“Ben açıkçası değerlerin insanın fitratında olduğunu düşünüyorum buna yönelik teorik veya şaşalı faaliyetlerindense öğrenciye özünde ve içsel olarak yaşatmak gerektiğini düşünüyorum” (Ö6).

“Yeterli görmüyorum. Her ay farklı bir değere değinilip çok yaygınlaştırmadan diğerine geçmek durumunda kalıyoruz. Sınıflarda bir kereye mahsus izletilen videolar, bir süre durup kaldırılan panolar ne yazık ki öğrencide davranış değişikliği oluşturmuyor” (Ö7).

Değerler eğitimi kapsamında okulumuzda, her hafta bir şube bir değer üzerinde hazırlık yapıp okul genelinde tüm sınıflara sunumlar yapıyor. Bazen konu ile ilgili resim, şiir, kompozisyon yarışmaları düzenleyerek dereceye giren öğrencileri ödüllendirmek suretiyle etkinlikler hazırlanıyor. Bu da teşvik edici oluyor. Böylece öğrencilerimizin değerlerimiz hakkında bilgi sahibi olarak hayatlarına geçirmeleri konusunda yardımcı olmaya çalışıyoruz (Ö9).

“Ortaokul yaş grubu öğrencilerinde maalesef ki günümüz teknolojisinin ellerinin altında olması ve sosyal medya aracılığıyla olumsuz davranışlara çok çabuk maruz kalmalarından dolayı değerler konusunda eksiklikler mevcut” (Ö11).

“Okullarda değerler eğitiminin verimliliğin artırmak için neler yapılabilir?” sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar incelendiğinde madde madde yazacak olursak şu fikirler öne sürülmüştür;

*Ders saati planlanabilir (Ö2).

*Çalışmalar için okullarımıza maddi kaynak ayrılabilir (Ö2).

*Öğretmen eğitimleri yapılmalıdır (Ö2).

- *Değerler eğitimi ile ilgili şiir ve resim yarışmaları yapılabilir (Ö3).
- *Kampanya ve yardım faaliyetleri düzenlenebilir (Ö3).
- *Ailelere yönelik seminerler verilmelidir (Ö5).
- *Projeler yapılabilir (yaşlılara ziyaret, askıda ekmek vb. (Ö8).
- *Örnek davranış sergileyen öğrenciler takdir edilmeli (Ö9).
- *Yanlış davranış sergileyen öğrencilere rehberlik edilmeli (Ö9).
- *Tüm okul olarak, idare, tüm branşlar ortak hareket etmeli (Ö10).
- *Çeşitli konferanslar vs. verilebilir (Ö11).
- *Ahlak felsefesi dersi eklenmeli (Ö12).

Katılımcıların konuyla ilgili görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“Ders saati planlanabilir, çalışmalar için maddi kaynak okullarımıza ayrılabilir, öğretmen eğitimleri yapılmalıdır” (Ö2).

“Değerler eğitimi ile ilgili şiir ve resim yarışmaları yapılabilir. Kampanya ve yardım faaliyetleri düzenlenebilir” (Ö3).

“Verimliliğin artırılması adına, ailelere yönelik seminerler zorunlu kılınmalıdır ve sayıları sıklıkları artırılmalıdır. Çünkü ev okuldur” (Ö5).

“Her öğretmen belirlenen değeri kendi dersinin içine öğrenme alanına uygun bir şekilde yerleştirse öğrenci için daha kalıcı olur” (Ö7).

“Projeler yapılabilir öğrenciler için içine katılarak. yaşlılara ziyaret, askıda simit, askıda kalem gibi uygulamalarımız var okul olarak” (Ö8).

Okullarda değerler eğitiminin verimliliğini arttırmak amacıyla projeler yapıp yürütülebilir. Öğrenciler yaparak yaşayarak öğrenirlerse gündelik hayatlarında da uygulayabilecekleri değerleri daha kolay öğrenirken hayatlarına adapte edebilirler. Örnek davranış sergileyen öğrenciler takdir edilerek davranışları pekiştirilirken, yanlış şekilde davranan öğrencilere doğru davranış ve değeri kendilerinin bulmaları konusunda rehberlik edilebilir (Ö9).

“Sadece din kültürü branşından değil, diğer branşlardan öğretmenler de değerler eğitimine katılmalı, katkı sunmalı. Yapılacak olan etkinlikler tüm okulu, idari kadrodan çalışanına, herkesi kapsamalı. Bilgiler panolarda sıkışıp kalmamalı” (Ö10).

“Değerlerin kazandırılması bağlamında okullarda çeşitli konferanslar vs. verilebilir” (Ö11).

“Ahlak felsefesi dersi eklenmeli” (Ö12).

Katılımcılar, din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin değerler eğitimi ile doğrudan ilişkili olduğunu ve bu dersin içeriğinde değerler eğitiminin önemli bir yer tuttuğunu ifade etmişlerdir. Çoğu katılımcı, İslam ahlakının ve Türk kültürünün iç içe geçtiği bir ortamda değerler eğitimine ağırlık verilmesinin gerekliliğine vurgu yapmıştır. Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde değerler eğitiminin yalnızca teorik değil, aynı

zamanda pratik yönleriyle de güçlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Katılımcılar, bu eğitimin öğrencilerin bireysel ve toplumsal yaşantılarında önemli bir değişim yaratabileceğini belirtmişlerdir.

Katılımcıların büyük bir kısmı, mevcut değerler eğitimi uygulamalarının yeterli olmadığını ifade etmiştir. Zaman, maddi kaynak ve akademik yüklerin ön planda olması, değerler eğitimi için ayrılan kaynakların kısıtlı olmasına neden olmaktadır. Ayrıca, okullarda değerler kulübü gibi girişimler olsa da etkinliklerin yeterince verimli olmadığını belirten katılımcılar, etkinliklerin sürekliliği ve derinliği konusunda endişelerini dile getirmiştir. Öne çıkan sorunlardan biri de, değerler eğitimiyle ilgili yapılan etkinliklerin çoğu zaman öğrenciler üzerinde kalıcı bir davranış değişikliği yaratmadığıdır. Panolar, videolar ve diğer görsel materyallerin etkili olamadığı ifade edilmiştir.

Katılımcılar, değerler eğitiminin daha verimli hale gelmesi için çeşitli önerilerde bulunmuşlardır. Bunlar arasında ders saatlerinin artırılması, maddi kaynakların daha etkin kullanılması, öğretmen eğitimlerinin yaygınlaştırılması ve değerler eğitiminin müfredata daha entegre edilmesi gibi öneriler yer almaktadır. Ayrıca, öğrencilerin daha aktif katılımını teşvik etmek için projeler ve yarışmalar gibi etkileşimli etkinlikler düzenlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ailelerin eğitime dahil edilmesi, okul içinde tüm öğretmenlerin değerler eğitimi sürecine katılım göstermesi ve toplumsal bağların güçlendirilmesi için seminerler ve konferansların düzenlenmesi önerilmiştir. Öğrencilerin davranışlarını pekiştirmek için ödüllendirme ve rehberlik sistemlerinin devreye sokulması gerektiği de vurgulanmıştır.

Katılımcılar, değerler eğitiminin yalnızca din kültürü ve ahlak bilgisi dersiyle sınırlı kalmaması gerektiğini belirtmişlerdir. Diğer derslerin de değerler eğitimi sürecine entegre edilmesi, eğitimdeki etkileşimin artırılmasını sağlayacaktır. Ayrıca, din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin müfredatında daha fazla ahlaki değer ve erdem temalarının yer alması gerektiği ifade edilmiştir. Bununla birlikte, değerler eğitimi adına ayrı bir ders açılması önerisinin yanı sıra, mevcut müfredatın güncellenmesi ve değerler eğitiminin farklı disiplinlerle daha uyumlu hale getirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

2.4.8. Değerlerin Öğrencilere Kazandırılmasına Yönelik Çalışmalar

Katılımcılara “Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde değerlerin öğrencilere kazandırılmasına yönelik nasıl çalışmalar yapıyorsunuz? (Somut örnekler veriniz)”

ve “Değerler eğitimi için nasıl bir hazırlık yapıyorsunuz?”, “Değerler eğitimine yönelik yaptığınız sınıf içi etkinlikler nelerdir?” soruları sorulmuştur. Bu sorulara verilen cevaplar incelenerek öğretmenlerin yaptığı çalışmalar aşağıda belirtilmiştir. Bu çalışmalara baktığımızda pano, afiş hazırlama, hikaye-kıssa anlatımı, kelime türetme, soru-cevap, video izletme, drama çalışmaları, ayet-hadis öğretimi, oruç ve namaz davranış takip çizelgeleri yapılarak ödüllendirme gibi klasik her öğretmen tarafından yapılan çalışmaların yanında birebir öğrencinin değerleri içselleştirmesi yönünde büyük katkı sağlayacak sınıfta sofralar kurmak, sokak hayvanlarının bakımını üstlenmek, Spinal Müsküler Atrofi (SMA) hastalarına yardım etmek, şehit ailelerini ziyaret, huzurevi ziyaretleri, müze-sinema gezisi, sadaka-yardım kumbaraları, cami ziyaretleri gibi çalışmaların da yapıldığı tespit edilmiştir. Bu çalışmaların çocukların empati duygusunun gelişmesine katkı sağlayacağı da aşîkardır. Bunun dışında dürüstlük değeriyle ilgili al, parasını bırak etkinliğı, paylaşma, yardımlaşma, birlik ve beraberlik değeriyle yönelik zeytin ağacı imece yoluyla hasat etme ve adil paylaşım sonrasında hazırlanan zeytinlerin sınıf ortamında birlikte yenmesi etkinliğı özgün etkinlikler olarak dikkat çekmektedir. Katılımcıların ifadelerinde belirttiğı çalışmalar şunlardır.

- *Sofra adabı konusunda sınıfımızda sofralar kuruyoruz (Ö1).
- *Pano ve afiş çalışmaları (Ö1, Ö2, Ö3).
- *Kelime türetme soru cevap ve benzeri oyunlar (Ö1).
- *Namaz Takip Çizelgesi-Ödüllü (Ö1).
- *Oruç tutma (Aileden izinli)-Ödüllü (Ö1).
- *Sokak Hayvanların Bakımı (Ö1, Ö2, Ö12).
- *SMA hastaları ya da kardeş okullara yardım kampanyası (Ö2).
- *Değerler konulu skeçler-drama çalışmaları (Ö2, Ö7).
- *Şehit aile ziyaretleri (Ö2).
- *Müze gezisi (Ö2).
- *Sinema filmine götürme (Ö2).
- *Sadaka kutuları -yardım kumbarası (Ö3, Ö7).
- *Cami veya okul mescidinde ders (Ö3).
- *Huzurevi ziyareti (Ö3).
- *Örnek olay ve hikaye-kıssa anlatımı (Ö2, Ö4, Ö6, Ö7).
- *Ayet - hadis öğretimi (Ö7, Ö8).
- *Kısa film, video izletme (Ö3, Ö7, Ö9).
- *Süper sınıf etkinliğı" değer etkinlik takip çizelgesi-ödüllü (Ö9).

*Al, parasını bırak etkinliği (Ö9).

*Zeytin ağacını imece usulü hasat etme, çocuklarla paylaşma (Ö10).

Katılımcılar “Dersinizde değerler eğitiminde kullandığınız araç, gereç ve materyaller nelerdir?” sorusuna verdiği cevaplar incelendiğinde; etkileşimli tahta ve internet kullanımı, Kur’an-ı Kerim meali, ders kitabı, hazırlan afiş ve pano çalışmalarının ön plana çıktığı görülmektedir. Katılımcılara yöneltilen “Değerler eğitimiyle ilgili ders dışı etkinlikler düzenler misiniz? Düzenliyorsanız, bunlar ne tür etkinliklerdir?” sorusuna 3 kişi, düzenlemiyorum (Ö3, Ö4, Ö5) tarzında cevaplar verirken, 3 kişi sokak hayvanlarının bakımı (Ö1, Ö2, Ö12), 1 kişi SMA hastaları ya da kardeş okullara yardım kampanyası (Ö2), 1 kişi şehit ailesi ziyaretleri(Ö2), 1 kişi müze gezisi (Ö2), 1 kişi sinema filmine götürme (Ö2), 1kişi cami veya okul mescidinde ders (Ö3), 1kişi huzurevi ziyareti (Ö3), 1 kişi zeytin ağacını imece usulü hasat etme, çocuklarla paylaşma(Ö10) şeklinde cevap vermişlerdir. 4 kişi de fikir beyan etmemiştir.

Katılımcılara yöneltilen “Bu uygulamaları yaparken başarılı olduğunuzu düşünüyor musunuz?” sorusuna, 3 kişi olumlu (Ö2, Ö4, Ö9) cevap verirken, 1 kişi pek değil (Ö1) cevabı verirken, diğerleri cevap verme konusunda çekimser kalmışlardır. Katılımcıların konuyla ilgili görüşleri sırasıyla aşağıda yer almaktadır.

Bu soruyla birlikte ne yaptığımı düşünüyorum. Sanırım bir özeleştiriyi yapmalıyım. Yaptığım şeyler, farkına varıyorum ki pek soyut kalıyor. Paylaşım noktasında sofrâ adabı konusunda sınıfımızda sofralar kuruyoruz, pano çalışmaları da pek verimli değil sanırım. Bu açıdan farkına varıyorum ki değerler eğitim konusunda somut örnekleri öğrenebileceğim bir eğitime ihtiyacım var. Bunun dışında oyunlar oynuyoruz kelime türetme soru cevap ve benzeri. Namaz çizelgesi yapıyoruz. Ödül veriyoruz. Aileden izinli bir şekilde oruçla ilgili yaptığımız etkinliklerde yine parka, lunaparka götürme gibi ödül veriyoruz. Sorumluluk değeri kapsamında sokak hayvanları ve benzeri hayvanları bakımı konusunda diğer branşlarla ortak hareket ediyoruz (Ö1).

SMA hastaları ya da kardeş okullara yardım kampanyası, Okul çevresinde hayvanlara yiyecek içecek temini, israfın önlenmesi vb. Dersinizde değerler eğitiminde kullandığınız araç, gereç ve materyallere gelince Kısaslar ya da yaşanmış örnek olaylar vb. Sınıf içi etkinlikler ise Pano hazırlama, değerler konulu skeçler. Değerler eğitimiyle ilgili ders dışı etkinlikler ; Şehit aile ziyaretleri, müze gezisi, sinema filmine götürme vb. Bu uygulamaları yaparken başarılı mıyım? Evet, olumlu dönütler alıyorum (Ö2).

Dersimde ana konu başlığı altında kazandırılmak istenen değerle ilgili etkinlikler yapıyorum. Örneğin, sadaka ve zekat konusunda öğrencilerime sadaka kutuları yaptırdım. Allah'ın 'rahman' ismini işlerken, merhametle ilgili video ve hikâyeler paylaştım. Namaz konusunu mescitte işleyerek öğrencilere gerekli atmosferi ve duyguyu hissettirmeye çalıştım. Değerlerle ilgili pano ve afişler yaptırdım. Okul dışı etkinlik olarak huzurevlerini ziyaret ettirmek istiyorum bunu henüz yapamadım. Daha fazla etkinlik yapmak istiyorum ama bunun için haftada 2 ders yeterli olmuyor (Ö3).

Günlük hayattan somut örnekler ile değer denilen soyut kavramı somutlaştırarak öğrencilere aktarmaya çalışıyorum. Öğrencilerde eksik gördüğüm durumlara karşı vermeyi planladığım değer konusu hangisiyse buna yönelik etkinlik ve örnek olayları araştırıyorum. Daha çok akıllı tahta, basit materyaller ve düz anlatım yöntemini kullanıyorum. Drama, örnek olay, gösterip yaptırma, beyin fırtınası. Ders dışı etkinlik düzenlemiyorum. Genel anlamda farkındalık oluşturduğumu ve olumlu dönütler aldığımı gözlemliyorum (Ö4).

“Ünite bazlı afiş, slogan, bilgi içerikli pano, Kur’an-ı Kerim meali, ders kitabı.

Peygamberlerin hayatından örnekler. Ders dışı etkinlik düzenlemiyorum” (Ö5).

Değerler ders kitaplarına serpiştirilmiş şekilde geçiyor bazen bir peygamber kıssasında bazen anlatılan örnek bir olayda özellikle ayetler bağlamından yola çıkarak değerlere ulaşma tanımlama, fark etme Salih amel kapsamından yola çıkarak bu değerleri davranış kalıplarına dökme. Sonuç olarak bu değerleri yaşatma ve yaşamda değerleri fark etme kapsamında pratiğe dönüştürmeye vardırıma çalışıyorum(Ö6).

Öncelikle derslerimde ahlak konularına ağırlık vermeye çalışıyorum. Salih ameller ile ahlakımızın güzelleşeceğine sık sık vurgu yaparak değerleri hayatımıza yerleştirmenin önemine hikayeler ve videolar ile değiniyorum. Ünitelerimle de ilişkili olacak şekilde görevler veriyorum. Örneğin 8. sınıflarda yardımlaşma ve paylaşma konusu işlerken mutlaka okul geneli veya 8. Sınıflar arasında bir yardım kumbarası oluşturup ihtiyaç sahiplerine yardım ederiz. Sorumluluk bilinci kazandırmak için yine konularla ilişkili olacak şekilde yaratıcı drama grupları oluşturup aynı zamanda paylaşma değerini de edinmelerini sağlamaya çalışıyorum (Ö7).

“Konularla ve değerler le ilgili hadisler yazıyorum” (Ö8).

Değerler eğitimi için belirlenen konu ile ilgili öncesinde animasyon veya bir kısa film izleyip belirliyorum. Ya da ilgi çekici bir olay anlatıyorum ve çocukların konuyla ilgili doğru olan değeri kendilerinin bulmalarını sağlıyorum. Derse girdiğimde öncelikle çocukların hazır bulunuşlukları, moral ve motivasyonları benim için çok önemli. Öğrencilerimin herhangi bir üzüntü, ağlama, kaygı gibi durumunu tespit ettiğimde öncelikle psikolojik olarak rahatlamasını sağlıyorum. Rahatlayan çocuk dersini daha iyi dinler ve anlar. Mesela derse girmeden teneffüs esnasında birbirlerine küfredip kavga eden öğrencilerimden bir tanesinin, aldığı darbe ile kulağı kızarıp şişmiş. Daha sonra o da kendisine küfredene vurmuş. Kulağının durumunu fark ettiğimde bu hale nasıl geldiğini sorduğumda durumu anlattı. Arkadaşları da şahitlik ettiler. Ben öğrencime; "Arkadaşın sana küfür ettiğinde nasıl davranman gerekirdi?" diye sorduğumda bana; "Sabırlı olmam gerekirdi. Ben sabırlı davranmadım, ona karşılık verdim. Bağırmdan yanlış yaptığını söylemeliydim, devam ederse de bir öğretmenime durumu anlatmam gerekirdi." dedi. Aslında çocuklar nasıl davranmaları gerektiğinin farkındalar ama uygulamaya geldiğinde zorlanıyorlar. Bunun sebebi de çocuklar bazen ailelerinden, bazen de çevrelerinden bu şekilde gördükleri için böyle davranıyorlar. Materyaller konusunda ulaşımı kolay olan gündelik malzemeleri kullandığım gibi konuyla ilgili farklı branşların derslerinde kullandığı malzemeleri de tercih edebiliyorum. Mesela eşitlik değerini anlatırken en basit, tahta kalemlerini kullanıyorum. Renkleri ayrı olsa da işlevlerinin aynı olduğu gibi. Sınıflarımızda bulunan akıllı tahtalar, değerlerle ilgili bir animasyon, kısa film, veya videolar görsel öğrenmeyi desteklediği için işimizi kolaylaştırırken öğrenmeye renk katıyor ve daha kalıcı öğrenmeler meydana geliyor. Sınıf içi olarak değerlerle ilgili "süper sınıf etkinliği" yaparak hafta içerisinde derslerle ders içi davranış ve değerlerin yer aldığı bir tablo işaretleniyor. Haftanın son günü en fazla puan alan öğrenci ödüllendiriliyor. Değerler eğitimi ile ilgili ders dışı etkinlikler düzenliyoruz. Mesela dürüstlük ile ilgili okul koridorunda "Al, parasını

birak." sloganı ile bir etkinlik hazırlayarak öğrencilerin bu değerle ilgili yaparak yaşayarak öğrenmeleri için bir fırsat sunuyoruz. Uygulamalar bazen yorucu olsa da bizim ve öğrenciler için keyifli geçiyor. Amacımız davranışa dönüştürmek. Süreç içerisinde de tatlı heyecanlar yaşıyoruz. Bu da beni mutlu ediyor. Mutluluk da başarılı olma hissinin bir parçasıdır diye düşünüyorum (Ö9).

Ahlak, felsefe ve eğitim üzerine okumalar yapıyorum. Çocukların günlük hayatta karşılaştığı, karşılaşılabileceği hemen her durumu derse konu edinebiliyorum. Çocuklar ile yardımlaşma ve geleneklere bağlılık konusunu konuşabileceğimiz bir etkinlik olarak okulumuz bahçesinde bulunan zeytin ağacını imece usulü hasat ettik ve iş bitiminde tüm mahsulü ortaya koyup çocukların rızasıyla bölüştük. Hasat esnasında ağaca zarar verilmemesi gerektiğini vurgulayarak doğaya saygı değeri üzerine konuştuk. Çocuklar etkinlikten epeyce keyif aldılar. Hasat ettikleri zeytinleri evde hazırlayıp bekletip hazır olunca birlikte okulda yediler. Paylaşmanın değeri üzerine yapacağımız konuşma çok daha etkili oldu (Ö10).

"İlk olarak çocuğun içinde bulunduğu ortamı da göz önüne alarak sadece nasihat ederek değerleri vermek yerine yaşayıp yaşatarak olumlu duygulardan besleniyorum" (Ö11).

Değerler eğitimi davranışlarda kendini gösteren unsurlardır. O sebeple çocuklarla birlikte olduğumuz her süreçte bu eğitime dikkat ederek yaklaşıyoruz. Çöp kutusuna çöp atması, istiklal marşı sırasında saygılı davranması, arkadaşlarına karşı ölçülü ve saygılı davranması, okul bahçesinde karşılaştığı bir kediye şefkatle davranması, karşılaştığımızda selam vermesi. Bu gibi davranışları pekiştirerek ilerliyoruz (Ö12).

Katılımcılardan alınan veriler ışığında, öğretmenlerin değerler eğitimine yönelik gerçekleştirdiği çalışmalara dair önemli bulgular elde edilmiştir. Araştırmanın bulguları, öğretmenlerin değerler eğitimi kapsamında oldukça çeşitli yöntemler kullandıklarını göstermektedir. Öğretmenler, öğrencilerin soyut değerleri somutlaştırarak içselleştirmelerini sağlamak amacıyla, çeşitli sınıf içi ve ders dışı etkinlikler gerçekleştirmektedirler. Pano ve afiş hazırlama, hikaye ve kıssa anlatımı, video izletme, drama çalışmaları, ayet ve hadis öğretimi gibi geleneksel yöntemlerin yanı sıra, daha yenilikçi ve somut etkinlikler de dikkat çekmektedir. Bu etkinlikler arasında sokak hayvanlarının bakımı, SMA hastalarına yardım, huzurevi ve şehit aileleri ziyaretleri gibi toplum hizmetine dayalı projeler öne çıkmaktadır. Ayrıca, zeytin ağacı imece usulü hasat etme ve al, parasını bırak gibi özgün etkinlikler, öğrencilerin empati, paylaşma, sorumluluk gibi değerleri daha somut ve kalıcı bir şekilde öğrenmelerine olanak sağlamaktadır.

Öğretmenlerin değerler eğitiminde kullandığı materyaller de çeşitlilik göstermektedir. Etkileşimli tahtalar, internet, Kur'an-ı Kerim mealleri ve ders kitapları gibi geleneksel araçların yanı sıra, video ve animasyonlar gibi görsel materyallerin de etkin bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Bu materyaller, öğrencilerin değerleri daha iyi anlamalarına ve derslerde aktif bir şekilde yer almalarına yardımcı olmaktadır.

Ders dışı etkinliklere ilişkin öğretmen görüşleri de önemli bir bulgu oluşturmıştır. Birçok öğretmen, öğrencilerin değerlerle ilgili farkındalıklarını artırmak amacıyla okul dışı etkinlikler düzenlemekte ve bu etkinlikleri değerlerle ilişkilendirmektedir. Şehit ailelerini ziyaret etme, müze gezileri, sinema filmleri izletme ve sokak hayvanlarına yardım gibi etkinlikler, öğrencilerin toplumsal sorumluluklarını ve empati duygularını geliştirmektedir. Ancak, bazı öğretmenler bu etkinlikleri düzenlemede yeterli kaynak ve zamanın olmadığını ifade etmektedir.

Değerler eğitimi uygulamalarının başarısı konusunda öğretmenler farklı görüşlere sahip olmuştur. Birçok öğretmen, yaptıkları etkinliklerin öğrenciler üzerinde olumlu etkiler yarattığını ve öğrencilerin değerleri içselleştirmelerinde başarılı olduklarını belirtmiştir. Bununla birlikte, bazı öğretmenler, yaptıkları etkinliklerin bazen soyut kaldığını ve öğrencilerin değerleri daha somut bir şekilde deneyimlemeleri gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca, bazı öğretmenler, değerler eğitimi daha etkili bir şekilde verebilmek için daha fazla zamana ve kaynaklara ihtiyaç duyduklarını vurgulamışlardır.

2.4.9. Değerler Eğitiminde Ailenin Önemi Ve Rolü

Katılımcılara “Ailenin değerler eğitimindeki rolü ve önemi hakkında neler söyleyebilirsiniz?” sorusu ve alt soru olarak, “Değerler eğitimi konusunda yapılacak çalışmalarda okul-aile işbirliği hakkında neler yapıyorsunuz? Ya da neler yapılabilir?” diye sorulup gelen cevaplar incelendiğinde, 4 kişi değerler eğitiminin öğrenciye kazandırılmasında, ailenin en önemli faktör olduğu, çocukların ailelerinin birer aynası olarak görülebileceğini (Ö1, Ö8, Ö9, Ö12), 4 kişi aile ile devamlı iletişim ve işbirliği halinde olunması gerektiğini (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4) belirtmişlerdir. 1 kişi değerler eğitimiyle ilgili yapılan çalışmaların evdeki sonuçlarıyla ilgili olarak aileden geri bildirim alınması (Ö3) gerektiği üzerinde durmuştur. 8 kişi değerler eğitiminin ailede başladığını (Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö9, Ö10, Ö11), 4 kişi de değerler eğitimi çalışmaları ile ilgili aileye bildirim de bulunulmalı, veli görüşmeleri yapılması gerektiğini (Ö4, Ö9, Ö10, Ö11), 3 kişi de ailelere eğitim, seminer vb. verilmesinin fayda sağlayacağını (Ö6, Ö7, Ö12), 1 kişi de velilerle okumalar yaptığını (Ö10) ifade etmişlerdir. Katılımcıların konuyla ilgili görüşleri sırasıyla aşağıda yer almaktadır.

Aile en önemli faktör. Çocuklar ailelerinin birer aynası. Çocukların aileleriyle sürekli iletişimdeyim. Sınıfım adına konuşuyorum. Tabii ki bütün öğrenci velileri ile bireysel görüşme sağlayamıyorum. Disiplini önemsiyorum. Disiplinsiz eğitimin yapılabileceğine inanmıyorum. Çocukların aileleriyle düzenli veli ziyaretleri telefon görüşmeleri yaparak aynı dili konuşmamız gerektiği noktasında velilerle

hep irtibattayım. Okulumuz rehber öğretmeninden destek alıyorum. Gerekirse veli ziyaretlerine onu da götürmeye çalışıyorum (Ö1).

“Aile çok büyük öneme sahiptir. İletişim kurarak sorunları çözmeye çalışıyorum” (Ö2).

Değerler eğitimi sadece kitaplardan okunarak ve akademik bilgiler verilerek kazandırılacak bir eğitim değildir. Eğitim önce ailede verilmelidir. Okulda, öğretmen ve aile işbirliği içinde olmalıdır. Yapılan çalışmalarla ilgili velilerden geribildirim alınmalıdır. Değerler eğitimi ile ilgili seminerler düzenlenerek ailelerin katılımı sağlanmalıdır (Ö3).

Aile çocuğun akademik ve ahlaki anlamda her şeyin temelini atıldığı ve ileriye dönük sürekli desteklendiği ortamdır. Bu anlamda değerler eğitimi ile ilgili öğrenmenin ve davranışların kalıcı olması için aile birincil ve en önemli faktördür. Okul aile işbirliği konusunda yapılacak en önemli çalışma etkili iletişim kurmaktır. Bu anlamda öğrencinin olumlu özellikleri daha da pekiştirilebilir. Eksik yönlerinin ise farkına varıp bu konuda aile bilgilendirilebilir (Ö4).

“Ev, okuldur. Evde kazandırılmayan beceriler, okulda çok az öğrenciye aşılanabiliyor. Eğitim gerçek anlamda ailede başlamaktadır” (Ö5).

“Aile burada kesinlikle birincil önemde. Çocuktaki değerleri ya yaşatır ya da kaybettirir. Örneğin çocukta gıpta varken çoğunlukla bu kıskançlığa dönüştürülüyor. Bu konuda ilkin belirttiğim gibi değerler bizde zaten yüklü oluyor ailelere buna yönelik farkındalık kazandırmak için seminerler düzenlenebilir” (Ö6).

“Bu konuda en büyük payın aileye ait olduğunu düşünüyorum. Gerek uzmanlar getirip seminerler vererek, gerek yönlendirici video ve film linkleri paylaşarak değerler eğitimine ailelerin de mutlaka dahil edilmesi gerektiğini düşünüyorum” (Ö7).

“Aile çocuğun yansıması gerçekten fakat TV, sosyal medya, saçma kısa dijital içerikler, çocuklar tarafından izlediğinde abuk sabuk aileyle alakası olmayan davranışları da çocuklarımızda görebiliyoruz” (Ö8).

Aile, eğitiminin ilk başladığı kurum olduğu için belki de en büyük paya sahiptir. Daha önce de belirttiğim gibi çocuklar duyduklarından ziyade gördüklerini öğrenirler. Aileler hangi değerlere önem veriyor veya vermiyorsa çocuklarda bunu gözlemliyoruz çoğu zaman. Çocuklar ailenin en büyük yansımaları oluyor, bu olumlu anlamda da olabilir olumsuz anlamda da. Okul aile işbirliği konusunda ise; bireysel ve toplu veli görüşmelerinde eğitimin, öğretmen-öğrenci- veli ayağından bahsederek çocuklarımızın akademik başarılarından ziyade ahlaki (hayat) başarılarının daha önemli olduğuna değiniyorum. Derslerine çalışan çocuk akademik olarak zaten ilerler. Önemli olan bu akademik başarıyı, kazandığı değerlerle, ahlakıyla taçlandırmasıdır. Dinine devletine topluma ve ailesine faydalı bir birey olması tek başına okula ait bir sorumluluk değildir. Bunun için de ailelerin evlatlarına değerleri öğrenip yaşaması konusunda örnek ve destek olması gerekmektedir (Ö9).

Sınıf rehber öğretmeni olduğum sınıfın velileri ile okumalar yapıyorum. Yeterli katılım olmasa da istikrarla devam ediyoruz. Okumaya değer verilmesi gerektiğini, anne babadan gelen bu teşvikin sadece sözde olursa çocuklara tesir etmeyeceğini düşünüyorum. Velilerin sık sık okula gelmelerini gerektirecek

aktiviteler yapılabilir ve işin içerisinde olmak onların eğitimi ciddiye almasını sağlayabilir (Ö10).

Eğitim ilk olarak ailede başladığı için değerler eğitiminin temelleri de ailede atılır. Bu bakımda değerler eğitiminin aile ve okul işbirliğiyle yürütülmesi öğrencilerde daha etkili olacaktır. Okulda bu eğitimleri teorik ve pratik olarak alan öğrencilerin aile de ve sosyal çevrelerinde bu değerleri görmemesi yerimizde saymamıza neden olacaktır. Bu yüzden okul öğretmenlerinin de öğrenci davranışlarını gözlemleyip aileyle bu konular üzerinde daha fazla durarak bir çözüme başvurulabilir (Ö11).

“Aile en önemli ve en etkin basamaktır. Bu sebeple anne baba eğitimi çok daha önemlidir” (Ö12).

Katılımcıların büyük çoğunluğu, değerler eğitiminin temelini ailede atıldığını ve ailenin çocuklar üzerinde kritik bir etkisi olduğunu vurgulamaktadır. Bu durum, değerlerin kazandırılması sürecinde ailelerin, okulda kazanılacak bilgilerin ve davranışların temellerini attığına dair genel bir görüş birliğini ortaya koymaktadır. Ailelerin, çocukların eğitimi üzerindeki yansıması, hem olumlu hem de olumsuz yönde büyük bir etki yaratmaktadır. Çocuklar, ailelerinden aldıkları örneklerle şekillenir ve bu şekillenme, okulda kazandırılması istenen değerlerle doğrudan bağlantılıdır.

Öğretmenler, aile ile sürekli iletişimde olmanın ve işbirliği yapmanın önemini belirtmişlerdir. Bu iletişimin, hem çocukların olumlu gelişimlerini desteklemek hem de olumsuz davranışlarını düzeltebilmek için etkili bir araç olduğunu ifade etmektedirler. Birçok öğretmen, ailelerin bu süreçte destek olmalarının önemine dikkat çekmiş ve öğretmenlerin de ailelere düzenli olarak geri bildirim sağlaması gerektiğini vurgulamıştır. Bu görüş, değerler eğitiminde başarıyı artıracak temel faktörlerden birinin aile-okul işbirliği olduğunu ortaya koymaktadır.

Bazı öğretmenler, ailelere yönelik seminerler ve rehberlik hizmetlerinin gerekliliğine değinmiş ve bu tür etkinliklerin ailelerin değerler eğitimine olan katkılarını artıracaklarını belirtmişlerdir. Özellikle, değerler eğitimiyle ilgili ailelerin farkındalık kazanmaları adına seminerler düzenlenmesi, ailelerin çocuklarına değerleri aktarmada daha bilinçli ve etkin olmalarını sağlayacaktır. Bunun yanı sıra, öğretmenlerin ailelerle bireysel görüşmeler yaparak, öğrencilerin evdeki davranışları hakkında geri bildirim almaları gerektiği vurgulanmıştır.

Ayrıca, öğretmenler, okulda değerler eğitiminin etkin olabilmesi için ailelerin çocuklarına değerleri aktarmada örnek olmaları gerektiğini belirtmişlerdir. Çocuklar, ailelerinin davranışlarını model alarak öğrenirler, bu yüzden ailelerin, çocuklarına değerleri sadece anlatmakla kalmayıp, yaşatarak aktarmaları gerekmektedir. Öğretmenler, bunun için ailelerin okullarda daha aktif bir şekilde yer almalarını sağlamanın önemine dikkat çekmişlerdir. Bu bağlamda, okullarda düzenlenecek

etkinlikler ve veli toplantıları, ailelerin değerler eğitimine katkı sağlama fırsatı sunacaktır.

2.4.10. Değerler Eğitiminde Çevre, Sosyal Medya Ve Kitle İletişim Araçlarının Rolü

Katılımcılara “Okul dışı çevrenin özellikle kitle iletişim araçlarının değerler eğitiminin amacına ulaşmasındaki etkileri nelerdir?” sorusu ve bu bağlamdaki “Olumlu etkileri nelerdir? Örnek vererek açıklar mısınız?”, “Olumsuz etkileri nelerdir? Örnek vererek açıklar mısınız?” alt soruları yöneltilmiştir. Bu sorulara gelen cevaplar incelendiğinde olumlu olarak etkileyen unsurlar; duyarlı, sorumluk bilinciyle üretilmiş sosyal medya içerikleri (Ö1, Ö4, Ö7, Ö9), teknolojinin uygun kullanımı (Ö1), özenle seçilmiş çevre (Ö2, Ö4), bilgiye ulaşmada kitle iletişim araçlarının kolaylık sağlaması (Ö5) olarak sıralanabilir. Olumsuz etkileyen unsurlar ise yanlış seçilmiş, kötü arkadaş çevresi(Ö1), uygunsuz içerik üreten sosyal medya-kitle iletişim araçları (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö6, Ö7, Ö9, Ö11, Ö12), siber zorbalık (Ö10) olarak sıralanabilir.

Olumlu etkileri ile ilgili olarak, örneğin Filistin ile ilgili sosyal medyanın insanların daha çabuk organize olup hakkını savunmak, haksızlığa karşı çıkmak hususunda kenetlenerek tepki verme bilincinin gelişmesindeki etkisine dikkat çekilmiştir. Teknolojinin iyi amaçla kullanıldığında bilgiye ulaşmanın ne kadar hızlı ve kolay olduğu vurgulanmıştır. Yine aynı şekilde bir kişinin ihtiyacının karşılanması gibi hususlarda, sosyal medya ve kitle iletişim araçlarının amaca ulaşmada ne kadar kolaylık sağladığı, hızlı ve etkin olmasında ne kadar önemli rol olduğundan bahsedilerek, aslında sosyal medya ve kitle iletişim araçlarının değil de insan unsurunun önemli olduğu, belki de denetimlerin ve sınırlılıkların olması gerektiği anlatılmak istenmiştir (Ö1, Ö2, Ö4, Ö5, Ö7, Ö9).

Katılımcılar olumsuz etkileri ile ilgili olarak öncelikle sosyal medyanın; denetlenemeyen ve ya denetlenmeden üretilen içeriklerle çok zararlar verdiğine, hatta bu içeriklerin toplumlara zarar vermek için bilinçli bir şekilde üretildiklerine, kişilerin normalde yapamayacağı davranışları kendi kimliğini gizleyerek bu mecralarda siber zorbalık vb. şekillerde gösterebildiği, empati duygusundan yoksun robot gibi duygusuz davranabildiğine, bu alana veya kişiye sınırlar koymanın çok zor olduğuna, yanlış ve araştırılmayan bilgilerin, olumsuz içeriklerin kişiyi olumsuz yönde çok etkilediğine, ahlaki anlamda kişi de çöküntüye sebep olduğuna, bu alandaki dolandırıcılık vb. sahtekarlıklar yüzünden kişilerde güven duygusunun kaybolmasına,

paylaşma ve yardımlaşma gibi değerlerden uzaklaşmasına sebep olduğuna, boş içeriklerle üretilerek elde edilen kazanç yerine kolay yoldan hızlı bir kazanca yönelik çalışarak helal yoldan kazanma bilincinin yok edildiğine ve bu olumsuzlukların sadece sosyal medya ile değil televizyon ve bir çok zararlı telefon uygulamaları ile de yapıldığına vurgu yapmışlardır (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö6, Ö7, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12). Bunun dışında yanlış arkadaş seçimi, özensizce seçilen veya dikkat edilmeyen kötü çevrenin öğrenci üzerindeki olumsuz etkisine dikkat çekmişlerdir. Katılımcıların konuyla ilgili görüşleri sırasıyla aşağıda yer almaktadır.

Tabii ki de çok etkili. Olumlulardan önce ne yazık ki aklıma olumsuz etkiler geliyor. Daha yeni bir öğrencim için çabalıyorum. Travmatik bir çocukluk sonrası yanlış arkadaş çevresi oluşturmuş. İtiraf etmeliyim ki bu öğrencim için çaresizlik hissettiğim bir dönemdeyim. Çocuğu kaybediyormuş gibi hissediyorum. Bu sorumluluğun altında eziliyorum. Olumsuz etkilerine belki de bu yüzden odaklandım. Çocuklar başta da belirttiğim gibi yozlaşmanın ıssık hızında olduğu bir çağdalar. Sosyal medya zehir yayıyor sanki. Etkilenmemek imkansız. Video oyunlar çocukların düşünme kabiliyetini zayıflatıyorlar. Yargılama mekanizmaları donuk sosyal medyada da yeni yeni kavramlar türüyor. Biri hakkında yargıda bulunulduğın da “yargılayıcı olma” gibi sanki hiç düşünmeyen robot bir nesil yetiştirilmesi isteniyormuş gibi. Olumlu etkileri de var tabii ki. Mesela Filistin konusunda sosyal medya sayesinde insanlar kenetleniyor. Bir halk direnişii başlayabiliyor. Değerler eğitiminde teknolojiden ve sosyal medyadan faydalanabiliyorum (Ö1).

“Öğrenci, çevresinde olumlu örnekleri görürse hayatında uygulamaktadır. Kitle iletişim araçları genelde kötü örnekleri öne çıkardığı için olumsuz etkilenmektedirler” (Ö2).

Toplumda özellikle geleneksel değerleri kazandırmada ve aktarmada sosyal medyanın birçok olumsuz etkisi vardır. Bu konuda aileler bilinçlenmeli ve çocuklarını bu olumsuzluklardan uzak tutmaya çalışmalıdır. Bu konuda devletin de zararlı yayın ve uygulamaları sınırlandırması ve gerekirse yasaklaması gereklidir. Aksi taktirde bizim kaşıyla vermeye çalıştığımız değerleri, bu zararlı platformlar adeta kepçeyle geri alıp hedefimize ulaşmamızda en büyük engel olacaktır (Ö3).

“Olumlu özellikler; Bilgiye ulaşmak açısından zengin ve kolay ulaşılabilir bir imkan sağlar. Olumsuz özellikler: Kitle iletişim araçlarında olumlu bilgi ve görseller olduğu gibi olumsuz propaganda ve yanlış bilginin de yayılması ve kötü örnek olması olasıdır” (Ö4).

Bilgiye ulaşma anlamında kitle iletişim araçları kolaylık sağlamaktadır. Sosyal medya kullanımının sıklığını artırıyor kitle iletişim araçları. Ve büyük ölçüde çocukların ahlaki değerlerini olumsuz etkilemektedir. Bana kalsa bir öğrencinin liseye kadar en azından sosyal medyadan uzak durması gerekiyor. Kitle iletişim aracını da belirli aralıklarla kullanması gerekiyor (Ö5).

“Genelde olumsuz yönde bir etkileme var. Paylaşmaya değil, hırsla ve bencillığe dayalı biriktirmeye dayalı bir sistem ve toplum yapısı genelde dayatılıyor, kitle iletişim araçlarında” (Ö6).

“Aslında tamamen kullanım şekline bağlı olarak olumlu da olumsuz da etkileyebilir. TV dizileri, “W****d” tarzı kitaplar oldukça olumsuz etkiliyor. Bunlar toplumsal değer yargılarımızın çok dışında konuları ele alıyor” (Ö7).

Olumlu etkileri: Kısa sürede geniş kitlelere ulaşım güzelliklerin hızlı bir şekilde yayılmasına vesile oluyor. Mesela "Paylaşma ve Yardımlaşma" gibi konularda teşvik edici olduğu gibi ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarının hızlı ve kolay çözülmesini sağlıyor. Yine merhamet, adalet gibi duyguları olan güzel insanları gördükçe teşvik ettiği gibi insanı sevindiriyor. Olumsuz etkileri; kitle iletişim araçları ile yapılan bazı yanlış ve yalan haberler veya olumsuz gelişmeler, olaylar toplumun huzurunu kaçırdığı gibi güven ve inancını sarsıyor, moral ve motivasyonun düşmesine sebep oluyor. Mesela; gerçekliği olmayan, yalan beyanla "SMA hastalığı" adı altında toplanan paraların yanlış kanallara aktarıldığını duymak çok üzücü. İnsanların iyi niyetleri suistimal ediliyor. Bundan dolayı da güvensizlik sebebiyle yardımlaşma duygularını azaltıyor. Sonuç olarak gerçek ihtiyaç sahipleri de bu yardımlardan mahrum kalıyor (Ö9).

Sosyal medyadan özellikle bilimsel gelişmeleri takip eden öğrenciler var. Gözlemleyebildiğim tek fayda bu. Olumsuz yönleri ise epeyce fazla. Özellikle akran zorbalığı sosyal medyada siber zorbalık olarak kılık değiştiriyor ve cesaretleniyor. Dedikodunun bireysel ve toplumsal zararlarını, kalp kırmanın ne denli sakıncalı olduğunu anlatsak da özellikle isimlerini gizleyebildikleri hesaplarla çocuklar herkese her şeyi söyleyebilir oluyorlar. Özdenetim konusunda sıkıntı yaşıyorlar (Ö10).

“Olumsuz örneklerin olumlu örneklerle göre daha fazla olduğunu düşünüyorum. Ortaokul yaş grubu öğrencilerinin izlediği videolar oynadığı oyunlar okulda verilen değerlerin tam tersi şeklinde çocuklara yansıtılıyor” (Ö11).

“Özellikle sosyal medyanın çocuklar üzerinde olumsuz etkileri yadsınamaz. “T*****k gibi hiç bir filtresi hiç bir yasağı olmayan sosyal medya mecraları bizim ilmek ilmek ördüğümüz emeklerinizi yerle bir etmektedir” (Ö12).

Katılımcılara “Öğrencilerinizin medyadan ve sosyal medyadan izlediği filmlerin, oynadığı oyunların vb. durumların değerler eğitimi nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz, gözlemliyorsunuz? sorularak daha detaylı bilgiler alınmaya çalışılmış, bu soruya ek olarak “Olumsuz etkilerini önlemeye yönelik okulda değerler eğitiminde neler yapılabilir?” sorusu da sorulmuştur. Gelen cevaplar incelendiğinde; katılımcılardan 1 kişi izlenen bir filmin olumsuz yönlerinin çocukça eleştirilmesini veya burada izlediği güzel hasletlere imrenmesini(Ö1), 3 kişi filmin konusu ya da karakterinin çocuğu etkileyerek, rol model almasında etkisini (Ö2, Ö4, Ö9), 1 kişi de filmlerden de öğrenilen bazı değerlerin sosyal iletişime katkı sunmasını, değerler eğitiminde olumlu etki olarak gördüklerini belirtmişlerdir.

Katılımcılardan 6 kişi cinayete, şiddete, zorbalığa, hırsızlığa vb. her türlü olumsuz davranışlara başta oyunların ardından filmlerin sebep olması (Ö2, Ö4, Ö6, Ö7, Ö10, Ö11), 2 kişi de çocuklar arasında küfür ve hakaretin yaygınlaşmasına aracı

olması (Ö10, Ö11) sebebiyle değerler eğitiminde olumsuz etki olarak gördüklerini belirtmişlerdir.

Katılımcılardan 2 kişi önlem olarak medya okur yazarlığı dersinin okullarda etkin hale getirilmesini, bilişim teknoloji öğretmenlerinin medya kullanımının nasıl olması gerektiği ile ilgili olarak etkin rol alması, hatta her dersin programına bu konuların yerleştirilmesi (Ö2, Ö4), 1 kişi okullarda belirli gün ya da saatlerde ayrıca değerler eğitimi yapılması (Ö2), 2 kişi ailelerin bilinçlenmesi ve çocuklarını bu olumsuzluklardan uzak tutmaya çalışması (Ö3, Ö4), 1 kişi ailelere seminerler verilmesi (Ö5), 1 kişi temel değerlerin işlendiği yapım veya temsiller üretilmesi (Ö6), 1 kişi devletin zararlı yayın ve uygulamaları sınırlandırması ve gerekirse yasaklaması (Ö3), 1 kişi öğrencilerin değerler ile ilgili içerik üretebilecekleri konusunda onlara rehberlik ederek, yüreklendirilmeleri (Ö9), 1 kişi öğrencilerin yaptıkları bazı olumsuz davranışların sorgulanarak empati kurmalarının sağlanması ve böylece içsel gelişimlerinin ortaya çıkmasının sağlanması (Ö11) ve 1 kişi de veli okul iş birliği ile öğrencilerimizi bu mecralardan uzak tutmak (Ö12) gerektiğini önlem olarak önermişlerdir. Katılımcıların konuyla ilgili görüşleri sırasıyla aşağıda yer almaktadır.

Tabii ki olumlu etkileri de olabilir. İzlediği bir filmi sınıfta anlatılabiliyor çocuk. Hakkında bize eleştiri yapabiliyor veya izlediği güzel hasretlere imrenebiliyor. Olumsuz etkiler anlatıp tekrara düşmeyeceğim. Önlemeye yönelik neler yapılabilir ödül sistemi etkili görüyorum. Ceza çocukta sadece zorunluluktan yapma kontrolü sağlıyor. Çocuklara Sevgi dili kullanılmalı daha sembolik davranılmalı çocuk sevgisini kazanmalısınız sözlerinizin etkili olması için genel olarak bizde de o olumsuz hasletler bulunmamalı (Ö1).

Olumlu etkisi olarak; filmin konusu ya da karakteri etkilemektedir, rol model seçmektedirler. Olumsuz olarak ise; cinayete, şiddete, zorbalığa, hırsızlığa vb. her türlü olumsuz davranışlara başta oyunlar ardından filmler yönlendirmektedir. Olumsuz etkilerini önlemeye yönelik olarak, başta bilişim teknoloji öğretmenleri bu konuda eğitilip, öğrencileri bilgilendirmeleri istenebilir. Medya okur yazarlığı dersi okullarda çeşitli nedenlerle işlenememektedir, bu nedenle her dersin programına bu konular yerleştirilmelidir. Okullarda belirli gün ya da saatlerde ayrıca değerler eğitimi yapılabilir (Ö2).

Toplumda özellikle geleneksel değerleri kazandırmada ve aktarmada sosyal medyanın birçok olumsuz etkisi vardır. Bu konuda aileler bilinçlenmeli ve çocuklarını bu olumsuzluklardan uzak tutmaya çalışmalıdır. Bu konuda devletin de zararlı yayın ve uygulamaları sınırlandırması ve gerekirse yasaklaması gereklidir (Ö3).

Olumlu özellikler olarak; doğru uygulama ve örneklerin yayılması ve diğer kişilerin örnek alması ve rol model olması. Olumsuz özellikler olarak ise; şiddet ve olumsuz içeriklerin yayılması ihtimali vardır. Olumsuz özellikleri en aza indirmek için medya okuryazarlığı eğitimlerine gerekli önem verilmelidir. Aileler çocuklarını olması gerektiği ölçüde kontrol altında tutmalı ve haberdar olmalıdır (Ö4).

Sosyal medya sahibiyim ancak kullanmıyorum. Gerçek hayatı yansıtmadığını düşünüyorum. Çocukların düşünce dünyasını ve doğal olarak hayatını geleceğini olumsuz etkilediğini düşünüyorum. Çok az insan iradeli davranarak sosyal

medyayı olumlu yönleriyle hayatına yansıttığı kanaatindeyim. Ailelere bu konu dönem içinde birden fazla seminer verilerek işin ciddiyetini kavramaları ve çocuklarına da bu konuda ciddi dönüt sağlamaları sağlanmalıdır (Ö5).

Genelde dayanışmanın ve paylaşmanın yerini bencilliğin aldığını, kazanma hırsının empati duygusuna oldukça baskın geldiğini görebiliyoruz. Kazanmak için karşı tarafın duygularını hiçe sayan arkadaşını dostunu kaybetmeyi göze alan bir hırs. Paylaşma yardımlaşma ve diğerkamlık gibi temel değerlerin işlendiği yapım veya temsillere ihtiyaç olduğunu düşünüyorum (Ö6).

Sosyal medya ve online oyunlar öğrenciler arası iletişimi artırsa da kendiyile birlikte akran zorbalığını da getiriyor. Anonim olduğunu düşünerek ve buna dayanarak normal hayatta yapamayacağı, söyleyemeyeceği şeyleri yapıp söylüyor. Bunun sebebi de başta değindiğim gibi neyi neden yapmamaları gerektiğini bilmiyorlar. Bu eğitimi daha nitelikli ve zamana yayarak daha somut etkinlikler ile yaparsak az da olsa bunun önüne geçebiliriz diye ümit ediyorum (Ö7).

“Maalesef olumsuz şeyler daha hızlı ve yaygın olarak örnek alınabiliyor” (Ö8).

Olumlu etkilerine yönelik; öğrencilerimiz medya, sosyal medyada izlediği filmlerde, videolarda olumlu içerikler gördüğünde kendileri de uygulamaya çalışıyorlar. Merhamet, hayvan sevgisi, yardımseverlik gibi konularda çalışmalar yapıyorlar. Bu yaptıkları çalışmaları sınıfta ve okulda arkadaşlarıyla paylaşarak daha da büyümesine vesile oluyorlar. Olumsuz etkilerine yönelik; izlemiş oldukları içeriklerde genellikle diğerkamlıktan uzak, bencil, saygısız merhametsiz karakterleri görüp taklit edenler de oluyor. Bunun popülerlikle ilgisi olduğunu zannedebiliyorlar. Olumsuz etkilerini önlemeye yönelik; bizler öğretmenler olarak bunların yanlış ve kalitesiz olduğunu, Allah'ın onları değerli yarattığını ve bunların kendilerine yakışmadığını ifade ediyoruz. Bu değerlerle ilgili ayet ve hadislerden faydalanarak, güzel örnekler vererek onları aydınlatmaya çalışıyoruz. Çoğu zaman mahcup olup özür diliyorlar ve bir daha yapmamaya gayret ediyorlar. Değerlerin sadece isimlerini bilmenin yetmeyeceğinden, bunun hayat tarzı haline getirilmesi gerektiğinden bahsetmeliyiz Kendilerinin değerler ile ilgili içerik üretebilecekleri konusunda rehberlik ederek onları yüreklendirmeliyiz. Öğrenirken güzel anılar biriktirebilecekleri, kalıcı eserler bırakabilecekleri ürünler ortaya koyabilmeleri için destekleyebiliriz. (kısa film, drama, sokak, mahalle uygulamaları vb. (Ö9).

Olumlu bir etki gözlemlemedim. Olumsuz olarak ise, bilhassa erkek çocuklarının oynadıkları oyunlardan kötü etkilendiğini, şiddet içeren görsellere alıştığını hatta bunlara sempati beslediğini görüyorum. Çevrimiçi oynanan oyunların ise yine siber zorbalık gibi ciddi yanlışlara sebep olduğunu düşünüyorum. Çocuklar arasında küfür ve hakaretin yaygınlaşmasına aracı oluyor (Ö10).

Olumlu bir etkisini gözlemlemedim. Olumsuz olarak izledikleri videolarda ki kötü davranış ve kelimeleri birbirleri arasında da uyguladıklarını gözlemliyorum. Bu durumu önlemeye yönelik çocukların sosyal ve duyuşsal gelişimleri göz önüne alınmalıdır. Yaptıkları bu davranışları sorgulatarak empati kurmaları sağlanmalı böylece de içsel gelişimlerini ortaya çıkarabiliriz (Ö11).

“Olumsuz etkilerini gidermenin en etkili yolu veli okul iş birliği ile öğrencilerimizi bu mecralardan uzak tutmaktır” (Ö12).

Çalışmanın amaçlarından biri, sosyal medya, televizyon ve diğer medya araçlarının, öğrencilerin değerler eğitimi sürecinde hem olumlu hem de olumsuz

etkilerini belirlemektir. Burada da, okul dışı çevrenin özellikle kitle iletişim araçları ve sosyal medyanın değerler eğitimi üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik sorular sorulmuştur. Katılımcıların verdiği cevaplar, kitle iletişim araçları ve sosyal medyanın değerler eğitimi üzerinde çeşitli açılardan hem olumlu hem de olumsuz etkilerin bulunduğunu ortaya koymuştur.

Çalışmada ortaya çıkan olumlu etkiler, özellikle sosyal medya ve kitle iletişim araçlarının doğru kullanımıyla ilgiliydi. Katılımcılar, sosyal medya platformlarının duyarlı ve sorumluluk bilinciyle üretilen içeriklerin, toplumdaki adalet, paylaşma ve dayanışma gibi değerlerin güçlendirilmesine katkı sağladığını belirtmişlerdir. Özellikle, Filistin gibi küresel sorunlarda sosyal medyanın, insanların hızlı bir şekilde organize olmasına ve adalet için seslerini duyurmalarına imkan tanıdığı vurgulanmıştır. Ayrıca, teknoloji ve medya araçlarının doğru kullanıldığında, bilgiye hızlı ve etkili bir şekilde ulaşma imkânı sağladığı ifade edilmiştir. Ancak bu olumlu etkiler, yalnızca medya içeriği ve teknoloji kullanımının doğru şekilde yönlendirilmesi ile mümkün olmaktadır.

Öte yandan, katılımcılar sosyal medya ve kitle iletişim araçlarının gençler üzerindeki olumsuz etkilerine de dikkat çekmişlerdir. Özellikle, denetlenmeyen ve olumsuz içeriklerin hızla yayıldığı, çocuklar ve gençler üzerinde zararlı etkiler yarattığı belirtilmiştir. Katılımcılar, sosyal medya platformlarında yayılan yanlış bilgi, şiddet, siber zorbalık ve kötü arkadaş çevrelerinin, öğrencilerin moral ve etik değerlerini olumsuz yönde etkilediğini ifade etmişlerdir. Özellikle, şiddet içerikli oyunlar ve filmler, çocukların düşünme ve empati kurma becerilerini zayıflatırken, küfür ve hakaret gibi olumsuz davranışların yaygınlaşmasına yol açmaktadır. Bu durum, öğrencilerin sosyal becerilerini ve değerler eğitimi olumsuz yönde etkilemektedir.

Olumsuz etkilerin önlenmesi için katılımcılar, çeşitli önlemler önerdiler. Bunlar arasında, medya okuryazarlığı derslerinin okullarda etkin hale getirilmesi, bilişim teknolojisi öğretmenlerinin medya kullanımına dair rehberlik yapması ve ailelerin bilinçlendirilmesi önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca, sosyal medya ve kitle iletişim araçlarının doğru kullanımı için öğretmenlerin ve okulların bilinçli bir eğitim süreci izlemeleri gerektiği vurgulanmıştır. Ailelerin ve okulun iş birliği içinde çalışarak öğrencileri olumsuz içeriklerden uzak tutmaya yönelik çabalarının artırılması gerektiği belirtilmiştir. Medya ve teknoloji kullanımının, öğrencilere değerler eğitimi açısından zarar vermemesi için denetimlerin artırılması gerektiği düşünülmektedir.

2.4.11. Değerler Eğitimiyle İlgili Eğitim Etkinliklerinde Karşılaşılan Sorunlar

Katılımcılara “Değerler eğitimiyle ilgili eğitim etkinliklerinizde ne gibi sorunlarla karşılaşmaktasınız?” sorusu ve buna bağlı olarak “Öğrenciden kaynaklı sorunlar nelerdir?”, “Eğitim araç gereçlerinden kaynaklı sorunlar nelerdir?”, “İdareden ve meslektaşlardan kaynaklı sorunlar nelerdir?” ve “Bunların dışında belirtmek istediğiniz başka sorunlar varsa nelerdir?” soruları yöneltilmiştir. Gelen cevaplar incelendiğinde; genel anlamdaki sorunların başında maddi imkanlar (Ö1, Ö2, Ö9) gelmektedir. Hem öğretmen hem öğrenci açısından bakıldığında bazen ihtiyaç duyulan malzemeye, eşyaya ulaşmak bütçeyi zorlayabilmektedir. Diğer bir sorun da din dersi müfredatındaki konuları yetiştirmeye çalışırken değerler eğitimine yeteri kadar zaman ayıramama hususudur(Ö8, Ö9). Bunun dışında sınıf mevcutlarının kalabalık olması da (Ö8) değerler eğitiminin öğrenciye kazandırılmasında olumsuz bir işlev görmektedir.

Öğrenciden kaynaklı sorunlar olarak ise not odaklı yaklaşım nedeniyle bazı öğrenciler tarafından değerler eğitiminde notla değerlendirme olmadığından değerler eğitimini önemsiz görülebilmektedir (Ö2, Ö4, Ö5). Bir diğer öğrenci kaynaklı sorun ise; ekrana bağımlı, kendini ifade edemeyen, her şeyi hazır bekleyen öğrenci modelidir (Ö9). Son olarak ise öğrenciler tarafından bazı değerlerin bu hayatta gerçekleşmesinin mümkün olmadığına inancı, adalet gibi (Ö10) öğrencilerin değerler eğitimini içselleştirmesinde önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araç gereç ve materyal olarak katılımcılardan gelen genel cevap ise akıllı tahtalarda bazen sıkıntı çıkması, tam verim alınamaması (Ö3, Ö4, Ö9) olmuştur. Gelen cevaplardan yola çıkarak konuya idare ve diğer meslektaşlar açısından bakıp incelediğimizde; “İdare ve diğer bazı branşlarda akademik başarıya önem verildiği kadar değerler eğitimine önem verilmemesi (Ö2, Ö4), bazı öğretmenlerce değerler eğitiminin sanki sadece din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenleri tarafından verilmesi gereken bir husus olarak görülmesi (Ö10), aslında rol model olması gereken öğretmenin bazı değerlere uygun hareket etmemesi, örneğin derse geç girme, selamlaşmama, özür dilememe (Ö10) bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bunların dışında gelen cevaplar değerlendirildiğinde katılımcılardan bazıları “Ailelerin değerler eğitimine yeteri kadar zaman ayırmaması veya bu konuda eğitim alamamış olmaları (Ö2, Ö12), ailenin çocuk yetiştirmedeki tutarsızlıkları (Ö5), yapılan o kadar çalışmaya rağmen sonuç alamayınca öğretmenin motivasyonunun düşmesini

(Ö9) de değerler eğitiminin öğrenciye kazandırılması hususunda karşımıza çıkan sorunları olarak ifade etmişlerdir. Katılımcıların konuyla ilgili görüşleri sırasıyla aşağıda yer almaktadır.

“Çalışmalar Maddi anlamda desteklenmeli” (Ö1).

Öğrenciden kaynaklı olarak; not odaklı yaklaşım nedeniyle bazı öğrenciler önemsiz görebilmektedir. Eğitim araç gereçlerinden kaynaklı olarak; Satın almamız gereken olursa fiyat yüksekliğiyle karşılaşabiliyoruz. Bizim okul idaremiz her türlü desteği vermektedir, ancak meslektaşlarımız Akademik başarı odaklı olma anlayışını henüz bırakabilmiş değiller. Ailelerin bu konularda eğitime topyekûn önem vermek zorundayız ve açıklayıcı ikna edici prensipte olmalıyız (Ö2).

“Etkinliklere öğrencilerimin birçoğu katılım sağlıyor. İdare ve meslektaşlarım işbirliği içinde ve herhangi bir olumsuzlukla karşılaşmadım. Bazen akıllı tahtalarda sıkıntı olabiliyor” (Ö3).

Öğrenciler akademik anlamda not karşılığı olmayan ders ve uygulamalara gerekli önemi vermemektedir. Sınıf içinde kullanabileceğimiz materyaller çoğunlukla sadece akıllı tahtadan ibaret olmaktadır. Bu da zengin öğrenme ortamı konusunda bazı durumlarda yeterli olsa da bazen yetersiz kalmaktadır. Verilmek istenen değer önemi bazı durumlarda meslektaş ve idarecilerimiz tarafından önem ve gerekliliği yeterli seviyede fark edilememektedir (Ö4).

“Öğrencilerin ilgisizliği. Branşım bazında araç gereç konusunda herhangi bir eksiklik olduğunu düşünmüyorum. İdare ve meslektaşlarımdan da kaynaklı bir sorun olduğunu düşünmüyorum. En büyük sorun ailenin tutumu ve çocuk yetiştirirken ki tutarsızlıkları” (Ö5).

“Bu konuda zaman sıkıntısı yaşıyorum. Konularımı yetiştirme kaygısı bu tür etkinlikleri ertelememe sebep oluyor bazen. Bazı sınıfların mevcudu ve öğrenci profili de etkinliklerin verimini düşüren diğer bir sebep” (Ö8).

Değerler eğitimi ile ilgili eğitim etkinliklerinde, etkinliklerin hazırlık aşamasında genellikle süre ile ilgili problemler yaşıyoruz. Yetiştirmemiz gereken müfredat varken değerler eğitimi ile ilgili hazırlıklar, bazen öğrencilerin dersten alınmasına, derslerinden geri kalmasına ve kendi derslerimize giremediğimiz için konuların yetişmemesi gibi durumlara sebep olabiliyor. Öğrencilerden kaynaklı sorunlar; dijital bir çağda yaşadıklarından dolayı sürekli maruz kaldıkları ekranlar, öğrencilerimizin iletişim kurmakta kendini, ifade etmekte zorlanmalarına sebep oluyor. Bu da öğrencilerimizde özgüven eksikliği oluşturuyor. Çalışmalarımızı yaparken öncelikle çocuklarımızın ifade becerilerini geliştirmemiz gerektiği için çalışmalarımızın ve sonuç almamızın zamanı uzayabiliyor. Ayrıca bu dijital ortamın getirdiği hazırcılık, öğrencilerin isteklerini olumsuz yönde etkiliyor. Çözüm odaklı çalışmalarını engelliyor. Bu da öğrencilerimizin üretkenliğine engel olan bir durum maalesef. Eğitim araçları ile ilgili, bazen satın alınacak ürünler olabiliyor ve fiyatların pahalı olması öğrencilerin ulaşımını engelliyor. Ya da akıllı tahta kullanılması gereken bir durum varsa sunu veya film vs. için tahta arızalı ise sınıf değişikliği zaman kaybına sebep olabiliyor, bu durum ise moral ve motivasyonu düşürüyor. İdaremiz ve çalışma arkadaşlarımız her zaman destek oluyorlar. Özellikle idaremiz, değerlerimizin işlenmesi, öğretilmesi ve uygulanması konusunda teşvik edicidir. Sorun değil ama, yapılan bunca

çalışmanın çocuklarımızın hal ve hareketlerinde tam anlamıyla görememek bazen üzüyor. Zamanla daha güzel sonuçlar alacağımıza inanıyorum(Ö9).

Öğrenciler bazı değerlerin hayatın çok dışında olduğuna inanıyor. Adaletin dünyada sağlanmasının mümkün olmadığını düşünen öğrencilerin sayısı az değil. Öğretmenlerde ise ahlak ve değerler sadece din dersinde olur gibi bir yanılsama var. Sözde olmasa da uygulamada bir hassasiyet göremiyorum. Mesela kul hakkı anlatılmasına karşın derse geç kalmakta sakınca görmemek, derse geç girince öğrencilerden özür dilememek (benzer durumda özür beklemek), selamlaşmamak, hatta öğrenciyi görmezden gelmek, kırıncı ve yargılayıcı konuşmak gibi çokça hata gözlemliyorum(Ö10)

Değerler eğitimi bir süreçtir. Ve göstergesi davranışlardır. Eğer aile de bu konuda destek vermezse davranış olarak yerleşmesi çok daha imkansız hale geliyor (Ö12).

Bu çalışmada, değerler eğitimi ile ilgili karşılaşılan sorunlar, öğretmenlerin, öğrencilerin, eğitim araç gereçlerinin ve idare ile meslektaşların perspektifinden ele alınmıştır. Katılımcıların verdiği yanıtlar, değerler eğitimi sürecinde karşılaşılan çeşitli zorlukların detaylarını ortaya koymaktadır.

Birinci sırada yer alan sorun, maddi imkansızlıklar ve bunun eğitim araç gereçlerine erişimi zorlaştırmasıdır. Hem öğretmenler hem de öğrenciler, ihtiyaç duydukları materyalleri temin etmekte zorlanmaktadır. Eğitim sürecinin verimli bir şekilde ilerleyebilmesi için yeterli materyalin sağlanması gerektiği göz önüne alındığında, bu sorun ciddi bir engel teşkil etmektedir. Ayrıca, öğretmenler müfredatın sıkışıklığı nedeniyle değerler eğitimine yeterince zaman ayıramamaktan yakınmaktadır. Özellikle sınıf mevcutlarının kalabalık olması da, bu eğitimlerin etkili bir şekilde uygulanmasını zorlaştıran bir diğer önemli faktördür.

Öğrencilerden kaynaklanan sorunlar ise not odaklı eğitim anlayışının egemen olması nedeniyle değerler eğitimine duyarsız kalmaları ve bu eğitimleri önemsiz görmeleridir. Bu tutum, öğrencilerin eğitimde yalnızca sınav başarısını ön planda tutmalarına neden olmaktadır. Ayrıca, günümüzün dijital çağında öğrencilerin teknolojiye bağımlı hale gelmesi, iletişim becerilerinde eksikliklere ve özgüven sorunlarına yol açmaktadır. Bu durum, değerler eğitimini içselleştirmekte güçlük yaşayan öğrenci profilleri oluşturmakta, öğrencilerin ifade becerileri ve üretkenlikleri üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır.

Eğitim araç gereçlerinden kaynaklanan sorunlar ise, akıllı tahtaların ve diğer dijital araçların yeterince verimli kullanılamaması şeklinde öne çıkmaktadır. Sınıf içi etkinliklerde teknolojik aksaklıklar, eğitim sürecinin kesintiye uğramasına ve öğretmenlerin moralinin bozulmasına neden olmaktadır. Ayrıca, satın alınması

gereken materyallerin pahalı olması, öğretmenlerin ihtiyaç duydukları araçlara ulaşmasını zorlaştırmaktadır.

İdare ve meslektaşlardan kaynaklanan sorunlar da oldukça belirgindir. Değerler eğitimi, genellikle akademik başarıya öncelik veren bir bakış açısıyla zayıf bir destek almaktadır. Birçok öğretmen, değerler eğitiminin yalnızca din kültürü ve ahlak bilgisi derslerine özgü olduğunu düşünmekte ve bu konuda yeterli hassasiyeti göstermemektedir. Ayrıca, bazı öğretmenlerin kendi davranışlarıyla değerler eğitiminin özüne ters düşen tutumlar sergilemeleri, bu eğitimin etkinliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Özellikle derse geç kalma, öğrencilere selam vermeme ve özür dilememe gibi tutumlar, öğrencilerde değerler eğitiminin gerçek hayatta uygulanabilirliğine dair şüpheler oluşturmakta ve eğitim sürecine olumsuz etkiler yapmaktadır.

Aileler de bu sürecin önemli bir parçasıdır. Katılımcıların belirttiği gibi, ailelerin değerler eğitimine yeterince zaman ayırmaması veya tutarsız tutumları, öğrencilerin bu değerleri içselleştirmesinde önemli bir engel teşkil etmektedir. Değerler eğitimi, yalnızca okulda verilen bir ders olmamalı, ailelerin de katkı sunduğu bir süreç olmalıdır. Ailenin desteği olmadan, değerlerin öğrencinin davranışlarına yansması çok daha zor hale gelmektedir.

2.4.12. Değerler Eğitimiyle İlgili Diğer Görüş Ve Öneriler

Katılımcılara “Değerler eğitimi ile ilgili başka görüş ve önerileriniz var mı?” diye soruldu. Gelen cevaplar incelendiğinde öğretmenler için tiyatro, drama ya da müzik eğitiminin gerekliliği (Ö2), değerler eğitimiyle ilgili çeşitli materyallerin hazırlanması ve sunulmasının gerektiği (Ö2), değerler eğitiminin mutlaka diğer dersler düzeyinde de ele alınması gerektiği (Ö4), akademik yönden başarılı öğrenci nasıl değer görüyorsa, olumlu davranış gösteren öğrenci de o kadar değer görmesi gerektiği (Ö4), okullardaki değerler eğitimi faaliyetleri için uygun ortam sağlanması, bütçe ayrılması gerektiği (Ö4), ailenin eksik kaldığı yerde çocuğa değerler eğitimi verilebilmesi için değerler eğitiminin anaokulundan itibaren başlamasının gerektiği (Ö5) hususları da ortaya konmuştur. Katılımcıların konuyla ilgili görüşleri sırasıyla aşağıda yer almaktadır.

Tiyatro, drama ya da müzik eğitimiyle değerler eğitimine yönelik materyal hazırlama öğretmen eğitimleri acilen yapılmalıdır. Çünkü öğrencinin sıkıldığı etkinlikten fayda sağlanamamaktadır (Ö2).

Değer ve ahlak konusunda sadece öğrenciler açısından değil esasen tüm toplum olarak problem yaşamaktayız. Bu nedenle değerler eğitimi ile ilgili yapılan tüm araştırma ve çalışmalara gerekli değer ve destek verilmelidir. Okullarda verilen eğitim açısından bence bu çalışmalar sadece DKAB öğretmenlerinin görevi olarak kabul edilmemeli ve sadece DKAB derslerinde olduğu kadarıyla yetinilmemelidir. Değerler eğitimi ile ilgili bir öğrenci olumlu bir davranış gösterdiğinde akademik olarak başarılı öğrencilerin gördüğü değer ve saygı kadar değer görmeli ve bu tarz davranışlar da pekiştirilmedir. Okullarda değerler eğitimi ile ilgili yapılacak faaliyetleri kim yaparsa yapsın; faaliyetin gerektirdiği uygun öğrenme ortamı veya ekonomik kaynaklar mümkün olduğunca karşılanmaya çalışılmalıdır (Ö4).

“Okullarda değerler eğitimi başlığı altında, anaokullarından itibaren ahlak dersi verilmesi gerektiği taraftarıyım. Ailenin eksik kaldığı yerler öğretmenler tarafından asgari düzeyde de olsa bu şekilde iyileştirilebilir diye düşünüyorum” (Ö5).

Bu çalışmanın sonunda, değerler eğitimi ile ilgili katılımcıların görüş ve önerileri, eğitimin etkinliğini artırmaya yönelik çeşitli stratejilerin önemine dikkat çekmektedir. Katılımcıların sunduğu öneriler, değerler eğitimine dair daha kapsamlı ve etkili bir yaklaşım geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu önerileri şu maddeler halinde ele almak mümkündür.

Eğitim Materyallerinin Geliştirilmesi ve Öğretmen Eğitimi: Katılımcılar, öğretmenler için tiyatro, drama veya müzik gibi sanat dallarının eğitiminin sağlanmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu tür eğitimler, öğretmenlerin değerler eğitimi daha etkili bir şekilde sunmalarına yardımcı olabilir. Özellikle öğrencilerin sıkılmadan katılabileceği yaratıcı etkinlikler düzenlemek, eğitimde öğrenmeyi teşvik edebilir. Bununla birlikte, katılımcılar, değerler eğitimi için özel materyallerin hazırlanması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu materyaller, öğrencilerin değerleri daha iyi anlamalarını ve içselleştirmelerini sağlamak için önemli araçlar olabilir. Bu bağlamda, öğretmenlerin bu tür materyalleri hazırlayabilmesi ve kullanabilmesi için profesyonel gelişim eğitimlerinin yapılması gerektiği ifade edilmiştir.

Değerler Eğitiminin Okul Müfredatına Dahil Edilmesi: Katılımcılar, değerler eğitimi yalnızca din kültürü ve ahlak bilgisi dersleriyle sınırlı tutmamak gerektiğini, bu eğitimin tüm derslerde ve okul düzeylerinde ele alınması gerektiğini savunmaktadırlar. Değerler eğitimi, öğrencilerin sadece bir derste öğrenebileceği bir konu olmamalıdır; tüm öğretmenler, hangi dersi verirlerse versinler, öğrencilerin sosyal ve etik değerleri kazanmalarına katkı sağlamakla sorumludur. Bu yaklaşım, öğrencilerin akademik başarılarının yanı sıra, toplum içinde sorumlu ve etik davranışlar sergileyen bireyler olarak yetişmelerine olanak tanıyacaktır.

Değerlerin Pekiştirilmesi ve Tanınması: Katılımcıların bir diğer önemli önerisi, öğrencilerin sadece akademik başarıları değil, aynı zamanda olumlu

davranışları ve değer gösterimleri için de takdir edilmesi gerektiğidir. Okullarda başarı, genellikle sınav notlarıyla ölçülmektedir. Ancak, değerler eğitimi açısından, bir öğrencinin olumlu bir davranış sergilemesi de aynı derecede değerli olmalı ve bu tür davranışlar ödüllendirilmeli, pekiştirilmelidir. Bu, öğrencilerin yalnızca akademik başarıyı değil, aynı zamanda etik ve ahlaki değerleri de içselleştirmelerini sağlayacaktır.

Değerler Eğitiminin Erken Yaşta Başlatılması: Bir diğer öneri ise, değerler eğitime anaokulundan itibaren başlanması gerektiği yönündedir. Katılımcılar, ailelerin değerler eğitime yeterince vakit ayıramadığını ve bazen bu konuda tutarsız davrandıklarını belirtmişlerdir. Bu nedenle, öğretmenlerin ailelerin eksik kaldığı noktalarda devreye girerek, çocuklara değerler eğitimi vermeleri gerektiği ifade edilmiştir. Anaokulundan itibaren başlayan bir değerler eğitimi, çocukların erken yaşlardan itibaren etik değerleri içselleştirmelerine yardımcı olacak ve ailelerin eğitim süreçlerine destek sağlayacaktır.

Değerler Eğitimi İçin Uygun Öğrenme Ortamlarının Sağlanması: Değerler eğitiminde, etkinliklerin düzenlenebilmesi için uygun fiziksel ve ekonomik kaynakların sağlanması gerektiği de katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Eğitimde kullanılan materyallerin ve etkinliklerin verimli olabilmesi için okullarda uygun ortamların oluşturulması gerekmektedir. Bu, sadece öğretmenlerin motivasyonu için değil, öğrencilerin değerleri öğrenme süreçlerinin daha etkili hale gelmesi için de önemlidir.

SONUÇ

Değer kavramı, katılımcıların görüşlerinde çok boyutlu bir şekilde ele alınmıştır. Değerler, hem bireylerin içsel gelişimlerine, hem de toplumun ahlaki ve etik yapısına katkı sağlamaktadır. Değerler, bir yandan toplumsal düzenin sağlanmasında önemli bir araç olurken, diğer yandan bireyin hayatına anlam katan, onu daha yüksek bir ahlaki ve manevi düzeye taşıyan temel unsurlar olarak işlev görmektedir. Bu bulgular, değerlerin yalnızca bireysel ahlaki bir sorumluluk değil, aynı zamanda toplumsal bir gereklilik ve kültürel bir yapı taşı olduğunu ortaya koymaktadır. Değerler, bireylerin ve toplumların daha huzurlu, ahlaki ve anlamlı bir yaşam sürmelerini sağlayacak dinamikleri oluşturur. Bu açıdan bakıldığında, değerler eğitimi, sadece bireysel düzeyde değil, toplumsal düzeyde de sürdürülebilir bir barış ve uyum ortamının oluşmasına katkıda bulunan kritik bir faktördür.

Değerler eğitimi, bireylerin ahlaki, sosyal ve kültürel gelişimlerini desteklemekle kalmaz, aynı zamanda toplumsal barış ve uyumun sağlanmasında da kilit bir rol oynar. Eğitimin bireylerin iç huzurlarını bulmalarına, ahlaki kararlar almalarına ve toplumda pozitif değişimlerin yaşanmasına olanak sağladığı görülmektedir. Bu bağlamda, değerler eğitiminin, bireylerin sadece toplumda nasıl bir yer edinmeleri gerektiğini öğretmekle kalmayıp, aynı zamanda onları daha bilinçli, duyarlı ve ahlaki kararlar alabilen bireyler olarak yetiştirdiği söylenebilir. Bu yüzden, değerler eğitimi, hem bireysel gelişim hem de toplumsal düzenin güçlenmesi için kaçınılmaz bir süreçtir.

Değerler toplumları bir arada tutan, kültürel ve ahlaki temelleri oluşturan temel ilkelerdir. Bu değerlerin öğretimi ve aktarımı, bireylerin hem kişisel gelişimlerini hem de toplumda daha sağlıklı ilişkiler kurmalarını sağlar. Kök değerler, yalnızca bireylerin doğru ve etik şekilde davranmalarını sağlamaz, aynı zamanda toplumların dayanışma, adalet ve barış içinde bir arada yaşamalarını mümkün kılar. Eğitimciler, öğrencilerine bu temel değerleri kazandırarak, gelecekte daha duyarlı, sorumlu ve saygılı bireyler yetiştirebilirler. Bu açıdan, kök değerler, hem bireysel hem toplumsal düzeyde sürdürülebilir bir refah ve uyum için vazgeçilmez unsurlardır.

Katılımcıların değerler eğitimi konusunda aldıkları eğitimler ve eğitim almama nedenleri, eğitim sisteminde değerler eğitiminin hala önemli bir eksiklik taşıdığını ve bu alanda daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Eğitimcilerin, değerler eğitimi daha etkin bir şekilde öğretmeleri için, bu alanda özel seminerler, dersler ve kaynaklarla donatılmaları gerekmektedir. Katılımcıların genel görüşleri,

değerler eğitiminin eğitimde önemli bir boşluğu doldurabileceği, eğitimcilerin bu konuda daha fazla desteklenmeleri gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu, sadece akademik başarı için değil, aynı zamanda toplumsal sorumluluk ve etik değerlerin kazandırılması için de kritik bir adımdır.

Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin değerler eğitiminin etkili olabilmesi için sahip olmaları gereken bilgi, beceri ve özellikler oldukça çeşitlidir. Bu özellikler, pedagojik bilgi, iletişim becerisi, rol model olma, sürekli kendini yenileme, sosyal sorumluluk ve insani değerler gibi unsurları içermektedir. Öğretmenlerin yalnızca mesleki bilgiye değil, aynı zamanda değerler ve insan ilişkileri üzerine derinlemesine bir anlayışa sahip olmaları gerekmektedir. Bu bağlamda, din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin profesyonel gelişimlerini destekleyen sürekli eğitim programları, daha nitelikli ve verimli bir değerler eğitimi için büyük bir önem taşımaktadır.

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin, değerler eğitimi açısından büyük bir potansiyele sahip olduğu ve bu dersin öğretmenlerinin, sadece dini bilgileri aktarmakla kalmayıp, aynı zamanda öğrencilere ahlaki ve toplumsal sorumluluklar kazandırmaya yönelik bir rol model olmaları gerektiği sonucuna varılmaktadır. Değerler eğitimi, bu dersin bir parçası olarak, toplumsal bağları güçlendirecek ve öğrencilerin yaşamlarında önemli değişiklikler yaratacaktır. Ancak, değerler eğitiminin etkili olabilmesi için, dersin içeriğinin öğrencilerin yaşamlarıyla daha yakın bir ilişki kuracak şekilde düzenlenmesi ve eğitim sürecinin sadece bilgi aktarımı ile değil, aynı zamanda değerlerin yaşatılması ile tamamlanması gerektiği vurgulanmaktadır.

Değerler eğitiminin, öğrencilerin bireysel ve toplumsal yaşamlarını şekillendiren önemli bir alan olduğu katılımcılar tarafından açıkça belirtilmiştir. Ancak, mevcut uygulamalarda yeterli verimliliğin sağlanamadığı ve bu alanda önemli eksikliklerin bulunduğu görülmüştür. Eğitimde değerler eğitimi konusunda daha kapsamlı ve etkili bir yaklaşım benimsenmesi gerektiği açıktır. Bunun için okul yönetimlerinin, öğretmenlerin, ailelerin ve öğrencilerin birlikte hareket etmesi, değerler eğitiminin başarıya ulaşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca, eğitim politikaları, kaynak yönetimi ve öğretmen eğitimleri gibi unsurların iyileştirilmesi, bu alandaki gelişmelerin sürekliliğini sağlayacaktır.

Araştırmanın sonuçları, öğretmenlerin değerler eğitimine büyük bir özen gösterdiklerini ancak etkinliklerin verimliliğinin artırılması için bazı iyileştirmelere ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır. Öğretmenlerin, değerlerin öğrencilere kazandırılması sürecinde çeşitli yaratıcı ve somut etkinlikler kullanmaları, öğrencilerin değerleri daha etkili bir şekilde içselleştirmelerine olanak sağlamaktadır. Ancak,

öğretmenlerin etkinliklerde daha fazla somut örnek ve uygulama kullanmaları, öğrencilerin değerleri yaşamlarına daha kolay entegre etmelerini sağlayacaktır. Ayrıca, değerler eğitimi kapsamında daha fazla zaman ayrılması, öğretmenlerin bu konuda profesyonel gelişim eğitimlerine katılmaları ve okulların gerekli materyalleri temin etmeleri gerektiği sonucuna varılmaktadır. Eğitimde kullanılan materyallerin çeşitlenmesi ve görsel unsurların daha etkin kullanılması, öğrencilerin değerlerle ilgili farkındalıklarını artıracaktır. Ders dışı etkinliklerin artırılması ve öğretmenlerin bu etkinliklerde daha fazla yer alması, öğrencilerin toplumsal sorumluluk bilincinin gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Değerler eğitimi, yalnızca ders kitapları ve sınıf içi etkinliklerle sınırlı kalmamalı, öğrencilerin yaşamlarına ve çevrelerine dair pratik uygulamalarla desteklenmelidir. Bu süreçte, öğretmenlerin yaratıcı ve özgün etkinlikler kullanarak, öğrencilerin değerleri somut bir şekilde deneyimlemelerini sağlamaları, eğitimin etkinliğini artıracaktır. Değerler eğitiminde ailelerin rolü, eğitim sürecinin en kritik öğelerinden biridir. Aileler, çocukların değerleri öğrenmelerinde ve yaşamlarında bu değerleri uygulamalarında önemli birer rehberdir. Öğretmenlerin, aileler ile işbirliği içinde çalışarak, çocuklara değerleri kazandırmada daha etkili olabilecekleri görülmektedir. Bu süreç, eğitimde süreklilik sağlayacak ve aile-okul ilişkisini güçlendirerek değerlerin öğrencilerin hayatında kalıcı olmasına yardımcı olacaktır. Bu bağlamda, öğretmenlerin, ailelerle işbirliği yaparak değerler eğitiminin hem okulda hem de evde etkin bir şekilde sürdürülebilmesini sağlamaları gerekmektedir.

Medya ve sosyal medya araçlarının değerler eğitimindeki rolü, kullanım şekline bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Medya, doğru kullanıldığında değerler eğitiminin güçlenmesine katkı sağlayabilirken, yanlış ve olumsuz içeriklerin yayılması, öğrencilerin etik ve ahlaki değerlerini zayıflatmaktadır. Bu nedenle, değerler eğitimi veren öğretmenler ve aileler, medya okuryazarlığı ve bilinçli medya kullanımı konusunda öğrencileri bilgilendirmeli, onları zararlı içeriklerden uzak tutmaya çalışmalıdır. Ayrıca, sosyal medya ve kitle iletişim araçlarının sunduğu fırsatların daha etkili bir şekilde değerlendirilebilmesi için, eğitim sisteminde medya kullanımıyla ilgili derslerin güçlendirilmesi ve öğretmenlerin bu konuda daha fazla eğitim alması önemlidir. Bu bulgular, değerler eğitiminde çevrenin, özellikle medya ve sosyal medya platformlarının etkisini net bir şekilde ortaya koymakta ve bu etkilerin nasıl yönetilmesi gerektiğine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Eğitimin her aşamasında, medyanın olumsuz etkilerinin minimize edilmesi ve olumlu etkilerinin artırılması için stratejik adımlar atılmalıdır. Bu süreçte, öğretmenler, aileler ve devletin

birlikte hareket etmesi, medya ve sosyal medya kullanımının daha sağlıklı ve değer odaklı hale gelmesine yardımcı olacaktır.

Değerler eğitiminin etkili bir şekilde uygulanabilmesi için eğitim materyallerinin ve araçlarının geliştirilmesi, öğretmenlerin eğitimdeki rollerinin yeniden değerlendirilmesi, öğrencilerin akademik başarı odaklı tutumlarının değiştirilmesi, teknolojinin etkili bir şekilde kullanılması, idare ve meslektaşlar arasında işbirliği sağlanması ve ailelerin eğitime aktif katılımının sağlanması büyük önem taşımaktadır. Değerler eğitimi bir süreçtir ve bu süreç, tüm paydaşların katkılarıyla başarıya ulaşabilir. Eğitimde değerler, sadece teorik bilgi değil, öğrencilerin günlük yaşamlarında uygulayabilecekleri davranışlara dönüşmelidir. Bu nedenle, değerler eğitimi sadece okullarda değil, toplumun her alanında bir bütün olarak ele alınmalıdır. Değerler eğitimi, yalnızca bir ders değil, tüm eğitim sürecini kapsayan bir yaklaşım olmalıdır. Eğitimde tüm paydaşlar, öğrenciler, öğretmenler, idareciler ve aileler, bu sürece katkı sağlamalı ve birlikte hareket etmelidir. Eğitim araç gereçlerinin zenginleştirilmesi, öğretmenlerin sürekli mesleki gelişimlerinin desteklenmesi, değerlerin sadece akademik başarıyla değil, olumlu davranışlarla da pekiştirilmesi ve değerler eğitiminin her yaş grubunda başlaması gerektiği vurgulanmıştır. Özellikle tiyatro, drama ve müzik gibi yaratıcı alanların değerler eğitimine entegre edilmesi, öğrencilerin ilgisini çekmek ve değerleri daha etkili bir şekilde öğretmek için etkili bir yöntem olarak öne çıkmaktadır. Değerler eğitiminin sadece okulda değil, tüm toplumda teşvik edilmesi gereken bir süreç olduğu unutulmamalıdır. Aileler, öğretmenler ve idareciler arasında işbirliği sağlanarak, değerler eğitimi konusunda tutarlı bir yaklaşım oluşturulmalıdır. Bu tür bir bütüncül yaklaşım, öğrencilerin toplumda sorumluluk sahibi, etik değerlere sahip bireyler olarak yetişmelerini sağlayacaktır.

Alanda yapılan diğer çalışmalar ve araştırmalarda elde edilen bulgu ve sonuçlarla kendi elde ettiğimiz bulgu ve sonuçlar arasında paralellik olduğunu söylememiz mümkündür. Bunları şu şekilde sıralamak yerinde olacaktır.

*Değerler Eğitimi” değerlerin öğretilmesi, içselleştirilmesi ve topluma kazandırılması açısından önemli bir yere sahiptir.

*Değerler eğitimi eğitim politikalarında ve öğretim programlarında yer alması günümüz şartlarına bakıldığında bir mecburiyettir.

*Değerlerin sadece DKAB dersinde değil tüm branşlarda ele alınmasının gerektiği önemli bir gerçektir.

*Değerlerin ders kitaplarında ünitelerin tümüne dağılmaması öğrencilerin değerleri kazanmasını olumsuz yönde etkileyebilir. Araştırmalar neticesinde ders kitaplarının bu yönde bir eksiklik arz ettiği ifade edilebilir.

* Değerler eğitiminin okullarda daha aktif ve sistematik bir şekilde uygulanması, öğrencilerin hem akademik hem de sosyal hayata daha iyi hazırlanmalarını sağlayacaktır.

*Öğretmenler; hakaret etmek vb. şekilde öğrencilere olumsuz yönde örnek olabilecek her türlü söz ve davranıştan kaçınmalıdır. Öğretmenler öğrencilere olumlu rol-model olmalıdır.

*Öğretmenlerin değerler eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitimleri alması gerektiği anlaşılmıştır. Katılımcı öğretmenler; yeni ve güncel yöntem ve teknikler kullanarak daha kalıcı öğrenmelerin elde edileceğini belirtmişlerdir.

*Değerler eğitimi kapsamında ders dışı aktivitelerin, tiyatro, drama, gezi-gözlem ve dini mekân gezileri gibi etkinlikleri gerçekleştirdikleri görülmektedir. Bunun her öğretmen tarafından yapılabilmesi çok etkili olacaktır.

*Okul ve çevre koşullarının kısıtlayıcı olması, sınıf mevcutlarının kalabalık olması ve müfredatın yoğunluğu gibi sebepler değerler eğitimi olumsuz etkilemektedir. Buna yönelik tedbirlerin alınması ve iyileştirilmelerin yapılması gerekmektedir.

*Değerler eğitiminin etkili olabilmesi için velilerde bu konuda farkındalık oluşturulması büyük önem taşıyor. Okulda öğretilen değerlerin ev ortamında da desteklenmesi ve pekiştirilmesi, öğrencilerin bu değerleri içselleştirmesini kolaylaştırır. Ayrıca, öğretmenler ve veliler arasında sağlanacak iş birliği, değerler eğitiminin daha tutarlı ve etkili bir şekilde uygulanmasını sağlayacaktır.

*Değerler eğitimi çalışmalarında okul yöneticileri, veliler ve tüm öğretmenler tarafından destekleyici çalışmalar hep birlikte yapılmalıdır.

*Değerler eğitimi erken yaşta verilmeye başlanmalıdır. Öğrencilerin yaşlarının büyümesiyle değerlerin kazandırılması konusunda da zorluk çekildiği bir gerçektir.

*Değerler eğitiminin mümkünse ayrı bir ders olması, bu dersin kesinlikle aksamaya mahal vermeden, titizlikle işlenmesi gerekmektedir.

*Kitle iletişim araçları ve özellikle sosyal medya, anne ve babanın kontrolü altında çocuklara bilinçli bir şekilde kullanılabilir. Bu ortamlardaki olumsuzluklar için devlet önlem almalı, gerekirse yasaklar getirmelidir. Okullarda öğrencilerin kitle iletişim araçlarının bilinçli ve kontrollü kullanımını öğrenebilmeleri için medya okuryazarlığı dersi yaygınlaştırılarak okutulabilir.

KAYNAKÇA

Akbaş, O. (2004). *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının (Değerlerinin) İlköğretim 8.Sınıf Öğrencilerinde Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Programları Ve Öğretim Bilim Dalı.

Akbaş, O. (2008). Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16): 9-27.

Akman, D. (2022). Değer Temelli Eğitim Programları. *Eğitim Yönetimi Dergisi*, 9(4): 101-115.

Akpınar, M. (2010). *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Akpınar, Y. (2010). *Türkiye’de Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Eğitimi*. İstanbul: Ekin Yayınları.

Anar, S. (1983), Değerlerin Sosyolojik Açıdan İncelenmesi, *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 1(82): 8-44.

Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik*, Çev. Saffet Babür, Bilgesu Yayıncılık, Ankara, 2020,

Arnett, J. J. (2004). *Emerging Adulthood: The Winding Road From The Late Teens Through The Twenties*. New York: Oxford University Press.

Arslan, M. (2003). Değerler Eğitimi ve Türk Eğitim Sistemi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 34(1): 89-101.

Aydın, R. (2021). Eleştirel Düşünme ve Değer Eğitimi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları*, 6(2): 50-64.

Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. New York: General Learning Press.

Bank, J. (2001). *Cultural Diversity And Education: Foundations, Curriculum, and Teaching* (5th Ed.). Allyn ve Bacon.

Banks, J. A. (2009). *Çok Kültürlü Eğitim: Sorunlar ve Perspektifler*. Çeviren: Hasan Aydın. İstanbul: Anı Yayıncılık.

Beill, Brigitte (2003). *İyi Çocuk, Zor Çocuk. Doğru Davranışlar Çocuklara Nasıl Kazandırılır?* Çev. Cuma Yorulmaz. Ankara: Arkadaş Yayınevi

Berk, L. E. (2009). *Child Development*. Boston: Pearson.

Biçer, B. (2017). Etik ve Estetik Değer Kazanımlarının Felsefe Dersi Öğretim Materyalleri ve Öğretmen Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1(1): 87-96

Bilgili, A. (2019). *Ahlaki Sorumluluk Ve Etik İlkeler*. İstanbul: İnsan Yayınları.

Bilgin, N. (1995). *Sosyal Psikolojide Yöntem Ve Pratik Çalışmalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Bilgin, N. (2009). *Psikolojik Gelişim Ve Değerler*. İstanbul: Nobel Yayınları.

Bolay, S. H. (2007). *Aşkın Değerler Buhranı*. İstanbul: Dem Yayıncılık.

Bushman, B. J. and Huesmann, L. R. (2006). *Short-Term And Long-Term Effects Of Violent Media On Aggression In Children And Adults*. *Archives Of Pediatrics ve Adolescent Medicine*, 160(4): 348-352.

Carr, D. (2003). *Making Sense Of Education: An Introduction To The Philosophy And Theory Of Education*. Routledge

Çakır, A. (2011). Örtük Program Ve Etkileri. *Eğitimde Yeni Yönelimler*, 22(2)

Çelik, M. (2020). Eğitim Sistemleri Ve Değer Yaklaşımları. *Eğitim Ve Toplum Dergisi*, 15(3): 33-50.

Çelikkaya, Hasan (1996). *Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Çetin, M. (2019). Eğitimde Sosyalleşme Ve Değerler. *Eğitim Ve Toplum Dergisi*. 14(1)

Çubukçu, N. (2012). *Milli Eğitim Bakanlığı Resmi Yazısı*.

Çubukçu, N. (2013). *Milli Eğitim Bakanlığı Genelgesi*.

Demir, Ö. ve Acar, M. (1992). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*. İstanbul: Ağaç Yayınları.

Demirtaş, A. (2014). *Yapılandırıcı Eğitim Yaklaşımları Ve Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Dewey, J. (1938). *Deneyim ve Eğitim*. Çeviren: Sinan Akıllı. Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı.

Dilmaç, B. (2012). *Türk Eğitim Sisteminde Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Doğan, İ. (2011). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Doğan, Ö. (2004). *Etik: Ahlak Felsefesi*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Durkheim, E. (1912). *Dini Hayatın İlk Biçimleri*. Çeviren: Fuat Aydın. Ankara: Eski Yeni Yayınları

Eğitim-Öğretim Genel Müdürlüğü. (1992). *"Değerler Eğitimi Genelgesi"*

Erdoğan, M. (2007). Eğitimde Değerler Ve Karakter Eğitimi. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*. 15(3): 36-48.

Ergün, M. (2008). Değerler Eğitimi Ve Öğrenci Davranışları. *Eğitimde Yeni Yönelimler*. 19(2): 80-90.

Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth And Crisis*. New York: Norton and Company.

Foucault, M. (1977). *Hapishanenin Doğuşu: Gözetleme ve Ceza*. Çeviren: Mehmet Ali Kılıçbay. Ankara: İmge Kitabevi.

Freud, S. (1927). *Bir Yanılsamanın Geleceği*. Çeviren: Mehmet Tahir Öncü ve Mahmut Demir. İstanbul: Can Yayınları

Gardner, R. Cairns, J. Ve Lawton, D. (2005). *Education For Values*. This Edition Published In The Taylor and Francis E-Library.

Gerbner, G. (1998). Cultivation Analysis: An Overview. *Mass Communication and Society*. 1(3): 175-194.

Goleman, D. (2006). “*Duygusal Zeka Neden IQ'dan Daha Önemlidir?*” Editör: O. Deniztekin Çev: B S Yüksel, 30. Baskı, Varlık Yayınları, İstanbul

Gordon, T. (2003). *Parenting With Love And Logic*. New York: Harpercollins.

Gökçe, İ. (2006). Türk Eğitim Sistemi Ve Değerler Eğitimi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 4(2): 72-80.

Gül, A. (2011). *Aile Ve Çocuk Eğitimi*. Pegem Akademi.

Gültekin, R. (2018). *Ahlaki Eğitim Ve Değerler*. İstanbul: Xyz Yayınları.

Güngör, E. (2010), *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayınları

Gürpınar, D. (2007). *Eğitimde Değerler Eğitimi ve Din Kültürü*. Ankara: Pegem Akademi.

Kahle, L. R. (1983). The Value Of Values. *Journal Of Consumer Research*, 9(3): 331-348.

Kant, I. (1785). *Groundwork Of The Metaphysics Of Morals*. Translated By H. J. Paton. New York: Harper and Row.

Kapkın, B. Çalışkan, Z. & Sağlam, M. (2018). Türkiye'de 1999-2017 Yılları Arasında Değerler Eğitimi Alanında Yapılmış Lisansüstü Çalışmaların İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 16(35): 183-207.

Kaplan, A. M. ve Haenlein, M. (2010). *Users Of The World, Unite! The Challenges And Opportunities Of Social Media*. *Business Horizons*, 53(1): 59-68.

Karadeniz, H. (2005). *Değerler Eğitimi: Temelleri Ve Uygulama Örnekleri*. Pegem Akademi.

Kaya, H. (2015). Eğitimde Değerler Eğitiminin Önemi. *Eğitim Bilimleri Dergisi*. 7(1): 12-24.

Kılıç, S. (2022). *Türkiye Eğitim Politikaları ve Din Kültürü Programlarının Gelişimi*. İzmir: Ekin Yayınevi.

Koçak, M. (2020). Kültürel Çeşitlilik Ve Eğitim. *Kültürel Araştırmalar Dergisi*. 8(2): 44-56.

Kohlberg, L. (1981). *Essays On Moral Development, The Philosophy Of Moral Development*. San Francisco: Harper and Row.

Kongar, E. (2003). *Toplum Bilimi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kuçuradi, İ. (2013). *İnsan Ve Değerleri*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

Küçük, A. (2014). *Türkiye Cumhuriyeti Eğitim Sistemi ve Din Kültürü Öğretimi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Küçük, M. (2014). *Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Öğretimi*. Ankara: Pegem Yayınları.

Maslow, A. H. (1943). A Theory Of Human Motivation. *Psychological Review*, 50(4): 370–396.

Mehmedoğlu, A. (2007), “*Üniversite Öğrencilerinin Değer Yönelimleri Ve Dindarlık*”, Değerler Ve Eğitimi, Editör. Recep Kaymakcan Vd. Dem, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul.

Milli Eğitim Bakanlığı. Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programları. 1924-2023.

Milli Eğitim Bakanlığı (1993). Resmi Yazı.

Milli Eğitim Bakanlığı (2002). Okul Gelişim Modeli Planlı Okul Gelişimi. Ankara: MEB.

Milli Eğitim Bakanlığı (2005). Türk Milli Eğitimi Sisteminin Temel İlkeleri.

Milli Eğitim Bakanlığı (2007). Değerler Eğitimi Projesi.

Milli Eğitim Bakanlığı (2010). İlk Ders Genelgesi.

Milli Eğitim Bakanlığı (2018). 2018 Milli Eğitim Şûrası Kararları.

Milli Eğitim Bakanlığı (2018). 2023 Eğitim Vizyonu

Milli Eğitim Bakanlığı (2019) Resmi Yazı.

Milli Eğitim Bakanlığı (2020). Eğitimde Fırsat Eşitliği Stratejisi.

Milli Eğitim Bakanlığı (2021). Değerler Eğitimi Yönergesi.

Milli Eğitim Bakanlığı (2024) Türkiye Maarif Modeli. Ankara: MEB.

Milli Eğitim Bakanlığı “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli – Ortak Metin”, (2024).
<https://tymm.meb.gov.tr>, upload, brosur, 2024programortakmetinOnayli.pdf
(29.12.2024)

MEB “*Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programları, 5. sınıf*”, (2024).
<https://tymm.meb.gov.tr>, din-kulturu-ve-ahlak-bilgisi-dersi, unite, 53 (29.12.2024)

Milli Eğitim Temel Kanunu, 1739 Sayılı Kanun, 14.06.1973.

Morris, C. (1969). *Social Values And Social Change*. London: Routledge.

Narlı, H. (2016). *Türk Felsefesinde Etik Değerler Ve Ahlak*. İstanbul: İsam Yayınları.

Noddings, N. (1992). *The Challenge To Care In Schools: An Alternative Approach To Education*. Teachers College Press.

Özdemir, S. (2010). Değerler Eğitimi Ve Türk Eğitiminde Uygulamalar. *Eğitim Ve Toplum Dergisi*. 29(1): 112-121.

Öztürk, B. (2015). *Eğitimde Değer Aktarımı Ve Yöntemler*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Öztürk, L. (2019). Eğitimde Değerlerin Önemi. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*. 12(3): 77-89.

Peshkin, A. (2001). *Places Of Memory: Whiteman's Schools And Native American Education*. American Educational Research Journal, 38(1): 25-59.

Piaget, J. (1954). *The Construction Of Reality In The Child*. New York: Basic Books.

Platon (2003). *Devlet*. (Çev. S. A. Bulut). İstanbul: İletişim Yayınları.

Prince-Gibson, E. Schwartz, S.H. (1998). *Value Priorities And Gender*. *Social Psychology Quarterly*. Cilt:61, Sayı:1, ss. 49-67

Reynolds, D. (2006). *Understanding Values Education In Schools*. Routledge

Rokeach, M. (1973). *The Nature Of Human Values*. New York: Free Press

Ryan, R. M., Deci, E. L. (2000). *"Self-Determination Theory And The Facilitation Of Intrinsic Motivation, Social Development, And Well-Being*

Sarıçam, H; Biçer, B. (2015). *Affedicilik Üzerinde Ahlaki Değer Ve Öz-Anlayışın Açıklayıcı Rolü*. *Gefad* 35(1): 109-122.

Schwartz, S. H. (1992). *Universals In The Content And Structure Of Values: Theoretical Advances And Empirical Tests In 20 Countries*. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances In Experimental Social Psychology* (Cilt:25, ss.1–65). San Diego: Academic Press.

Schwartz, S. H. (2012). *An Overview Of The Schwartz Theory Of Basic Values*. *Online Readings In Psychology And Culture*, 2(1): 1-20.

Seligman, M. E. P. (2011). *Flourish: A Visionary New Understanding Of Happiness And Well-Being*. New York: Free Press.

Sen, A. (1999). *Development As Freedom*. New York: Knopf

Silah, S. (2000). *Sosyal Psikoloji*. Ankara: Gazi Kitabevi

Smith, W. C. (2005). *The Religion Of The Semites*. Dover Publications.

Sönmez, V. (2018). *Eğitimde Değerler Eğitimi Ve Yöntemler*. Ankara: Pegem Yayıncılık

Sönmez, M. (2017). Ahlaki Değerler Ve Eğitim. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*. 11(3): 23-36.

Spranger, E. (1928). *Types Of Men: The Psychology And Ethics Of Personality*. London: Kegan Paul.

Şen, Ü. (2008). Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İlettiği Değerler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 1(5): 763-780.

Tanrıöver, M. (2016). *Toplumsal Sorumluluk Ve Değerler Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları

TDK (2017). Türk Dil Kurumu Sözlüğü. (1 Temmuz 2010)
<http://tdk.gov.tr> (1 Temmuz 2010)

Tezcan, M. (1974). *Türklerle İlgili Stereotipler (Kalıp Yargılar) Ve Türk Değerleri Üzerine Bir Deneme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Thomas, J. W. (2000). *A Review Of Research On Project-Based Learning*. The Autodesk Foundation.

Toku, N. (2002). *Değerlerin Dilemması: Subjektiflik Ve Objektiflik*. Ankara: Vadi Yayınları.

https://www.academia.edu/43456877/DE%C4%9EEERLER%C4%B0N_D%C4%B0L_EMMASI_SUBJEKT%C4%B0FL%C4%B0K_VE_OBJEKT%C4%B0FL%C4%B0K

Tuncer, A. (2008). Değerler Eğitimi Ve Toplumsal Katılım. *Eğitimde Yenilikçi Yaklaşımlar*. 9(2): 40-55.

Ulusoy, K. (2003). Değerler Eğitimi Ve Eğitim Sisteminin Rolü. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(1): 15-27

Üstün, İ. (2004). Değerler Eğitimi: Teorik Ve Pratik Perspektifler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 2(1): 57-63.

Yavuz, H. (2021). *Toplumsal Adalet Ve Ahlak*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.

Yavuzer, M. (2000). *Çocuk Psikolojisi Ve Eğitimde Değerler Eğitimi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, M. (2001). *Aile Ve Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yazıcı, Dr. Kubilay. (2006). Değerler Eğitimi'ne Genel Bir Bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19: 499-522.

Yazıcı, M. (2014). Değerler Ve Toplumsal Yapıda Sosyal Değerlerin Yeri. *Fırat University Journal of Social Sciences*, 24(1): 209-223.
<https://doi.org/10.18069/fusbed.10221>

Yıldırım, A. (2018). *Eğitimde Değerler ve Ahlak Bilgisi Programları*. İstanbul: Eğitim Yayıncılık.

Yılmaz, H. (2016). Sosyalizasyon Sürecinde Eğitim Ve Değerler. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*. 10(2): 45-59.

Yılmaz, S. (2016). Dijital Dünya Ve Eğitim: Sosyal Medyanın Eğitimdeki Rolü. *Eğitim Bilimleri Ve Uygulamaları Dergisi*. 7(1): 85-97.

Yiğittir, S. (2009). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4 Ve 5. Sınıf Değerlerinin Kazanılma Düzeyi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Yüksel, E. (2017). *Sosyolojik Perspektifler Ve Toplumsal Değerler*. Ankara: Yedinci Gün Yayınları.

Zümrütkal, S. & Arslantaş, H. A. (2021). Değer Eğitimi Perspektifinde Öğretmen Rolü. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 1(50): 240-253.
<https://doi.org/10.17498/kdeniz.936376>

EKLER

**ORTAOKUL DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETMENLERİNİN
DEĞERLER EĞİTİMİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ: İZMİR ÖRNEĞİ**

1. Size göre “değer” kavramı neyi ifade ediyor? Açıklar mısınız?

2. “Değerler Eğitimi” sizin için ne ifade etmektedir? Değerler eğitiminin önemi hakkında ne düşünüyorsunuz?

3. Kök değerler nelerdir?

- Görev yaptığınız okullarda öğrenciler açısından düşündüğümüzde, öncelikli olarak yer almasını beklediğiniz değerler nelerdir?
- Branşınızla ilişkili olarak en çok önem verdiğiniz değer hangisidir?

4. Değerler eğitimi konusunda her hangi bir eğitim aldınız mı?

- Evet, ise : Nasıl bir eğitim aldınız?
- Hayır, ise : Sebebi nedir?

5. Size göre değerler eğitiminin verimli olması için Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ne tür bilgi, beceri ve yeterliliklere sahip olmaları gerekir?

6. Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin değerler eğitimiyle ilişkisini nasıl açıklarsınız?

- Size göre din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde değerler eğitimi önemli midir? Niçin?
- Size göre değerler eğitimi adı altında ayrı bir ders gerekli midir? Niçin?

7. Görev yaptığınız eğitim kademesinde, değerler eğitime yönelik uygulamaları yeterli görüyor musunuz?

- Okullarda değerler eğitiminin verimliliğin artırmak için neler yapılabilir?

8. Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde değerlerin öğrencilere kazandırılmasına yönelik nasıl çalışmalar yapıyorsunuz? (Somut örnekler veriniz)

- Değerler eğitimi için nasıl bir hazırlık yapıyorsunuz?
- Dersinizde değerler eğitiminde kullandığınız araç, gereç ve materyaller nelerdir?

- Değerler eğitime yönelik yaptığınız sınıf içi etkinlikler nelerdir?
- Değerler eğitimiyle ilgili ders dışı etkinlikler düzenler misiniz? Düzenliyorsanız, bunlar ne tür etkinliklerdir?
- Bu uygulamaları yaparken başarılı olduğunuzu düşünüyor musunuz?

9. Ailenin değerler eğitimindeki rolü ve önemi hakkında neler söyleyebilirsiniz?

- Değerler eğitimi konusunda yapılacak çalışmalarda okul-aile işbirliği hakkında neler yapıyorsunuz? Ya da neler yapılabilir?

10. Okul dışı çevrenin özellikle kitle iletişim araçlarının değerler eğitiminin amacına ulaşmasındaki etkileri nelerdir?

- Olumlu etkileri nelerdir? Örnek vererek açıkla mısınız?
- Olumsuz etkileri nelerdir? Örnek vererek açıkla mısınız?

11. Öğrencilerinizin medyadan ve sosyal medyadan izlediği filmlerin, oynadığı oyunların vb. durumların değerler eğitimi nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz, gözlemliyorsunuz?

- Olumlu etkilerine yönelik neler gözlemliyorsunuz?
- Olumsuz etkilerine yönelik neler söyleyebilirsiniz?
- Olumsuz etkilerini önlemeye yönelik okulda değerler eğitiminde neler yapılabilir?

12. Değerler eğitimiyle ilgili eğitim etkinliklerinizde ne gibi sorunlarla karşılaşmaktasınız?

- Öğrenciden kaynaklı sorunlar nelerdir?
- Eğitim araç gereçlerinden kaynaklı sorunlar nelerdir?
- İdareden ve meslektaşlardan kaynaklı sorunlar nelerdir?
- Bunların dışında belirtmek istediğiniz varsa başka sorunlar nelerdir?

13. Değerler eğitimi ile ilgili başka görüş ve önerileriniz var mı?

EK 2: Etik Kurul Onayı

 T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Hukuk Müavirliği

Sayı :E-87347630-659-1170799 17.10.2024

Konu Etik Kurul Kararı Yalçın AKTAŞ, Hilmi
TÜRKYILMAZ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi 08.10.2024 tarihli ve E-57485104-300-1154515 sayılı yazınız.

İlgide kayıtlı yazınız ile bildirilen başvuru, Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel
Araştırma ve Yayın Etik Kurulunun 15.10.2024 tarihli toplantısında değerlendirilmiş ve toplantıda alınan
8 sayılı karar ile Yalçın AKTAŞ ve Hilmi TÜRKYILMAZ tarafından yapılacak olan "Ortaokul Din
kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi: İzmir
Örneği" başlıklı çalışmanın etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiş olup, alınan karar Makamınızca
onaylanmıştır.

Bilgilerimi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Bayram YILMAZ
Rektör

Ek: Karar (1 Sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile onaylanmıştır.
Doğrulama Kodu: BA6BD5AF-E9F4-4721-9F7C-DE4CC7091A7B Doğrulama Adresi: <https://turkiye.gov.tr/dokuz-eyul-universitesi-ebys>
Adres: Kültür Merkezi, Cumhuriyet Biv No:144, 35220 Konak İzmir
Telefon No: Bilgi İşlem Merkezi No
e-posta: bilgi.islem.merkezi@deu.edu.tr internet adresi :
<http://bilgiislem.deu.edu.tr>
KLP Adresi : dokuzeyuluniversitesi@kpl.ko.tr

Bilgi için: Eylem ERTÜNK
Büro Personeli
Telefon No: (232) 412 10 80

